T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

ZİHİN HARİTALARINDA KİMLİK ALGILARI ÇANAKKALE FEVZİPAŞA MAHALLESİ ÖRNEĞİNDE ROMANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ELİF BOYACI KÜLTÜR

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AYDIN İBRAHİMOV

ÇANAKKALE – 2014

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"Zihin Haritalarında Kimlik Algıları Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi Örneğinde Romanlar"** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Elif BOYACI KÜLTÜR

05/01/2015

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Elif KÜLTÜR' e ait **"Zihin Haritalarında Kimlik Algıları Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi Örneğinde Romanlar"** adlı

çalışma, jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalı,

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN

Üye Prof. Dr. Aydın İBRAHİMOV

(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Veysel TOLUN

Üye Yrd. Doç. Dr. Salem KHALAF

Üye Yrd. Doç. Dr. Gökhan GÖKULU

Tez No :10059867

Tez Savunma Tarihi :07/11/2014

ONAY

Doç.Dr. İbrahim Hakkı Öztürk

Enstitü Müdürü

05./01./2015

ÖZET

Romanlar, 9. yüzyıldan itibaren Hindistan'dan dünyanın geri kalanına üç rota üzerinden göç etmişler ve tarihsel süreç içerisinde bugünkü büyüklüklerine ulaşmışlardır. Bu göçler sonucu yerleşilen toprakların başında da Anadolu ve Rumeli gelmektedir. Anadolu ve Rumeli toprakları Asya ile Avrupa'yı bağlayan bir köprü niteliğindedir ve Romanlar uzun süre Batı tarafından "Türk casusu" olarak adlandırılmakla birlikte Lozan Anlaşmasıyla birlikte kitlesel olarak Türkiye'ye geri göç etmişlerdir. Bugün ülkemizde Romlar, Domlar ve Lomlar birarada yaşamaktadır. Bu aynı zamanda Türkiye'yi üç Roman grubunun aynı anda yaşadığı bir coğrafya olarak ayrıcalıklı kılmaktadır. Bu gruplar ise genelde üç farklı bölgeye dağılmışlardır. Bunlar İstanbul, Rumeli ve Anadolu'dur.

Çalışma bağlamında ele alınacak olan Çanakkale Romanları Ankara'nın Batısı'ndan itibaren Roman gruplarına hakim olan dilsel, dinsel, sosyo-ekonomik özellikleri itibarı ile Rumeli Romanları olarak değerlendirilebilmektedir. Zihin haritalarında kimlik algısı kavramı bağlamında bir kentin tarihselliğini inşa eden unsurlar o kentin tüm paydaşlarıdır. Çanakkale örneğinde de Romanlar bu açıdan önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, dünyada ve Türkiye'de Romanların tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları ele alınmış, Çanakkale Romanları ile görüşülerek zihin haritalarında kimlik algısını inşa eden unsurlar analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Romanların mekan algılarını ve mekana bakış açılarını ve bu açıların üzerinde etkili olan faktörleri belirlemektir. Tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen bireyler ile önce yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış ardından zihinsel haritalama yöntemi uygulanmıştır. Veriler Excel çalışma dosyasında düzenlenerek tablolaştırılmıştır. Elde edilen veriler Beşli Öge Yaklaşımı ve Sosyal Temsiller Kuramı ile analiz edilmiştir. Romanların mekan bağlılığı “ana yurt” söylemiyle anlam kazanmaktadır. Onlar için mekan, kültürlerini devam ettirdikleri yerdir. Zihin haritalarında da bu ortaya çıkmıştır. Romanlar, öncelikle yaşadıkları mekanları çizmişlerdir.

ABSTRACT

Since 9th century, Gypsies migrated from India to the rest of the world via three routes in the historical process reached its current size. Anatolia and Rumelia are the two major lands which became at the end of those migrations. Lands of Anatolia and Rumelia are could be called "bridges" linking Europe with Asia and although Gypsies have been called as "Turkish spies", they imigrated in the mass along with Lausanne Treaty. Today, in our country, Romans, Doms and Loms live together. This is also a region inhabited by Turkey at the same time as a group of three distinctive aspects of Roman. If these groups are usually scattered in three different regions named Istanbul, Rumelia and Anatolia.

Canakkale Gypsies are could be categorized as Rumelian Gypsises, which will be discussed in the context of the work seem the linguistic, religious and socio-economic characteristics of the dominant groups in the west of Ankara. The concept of identity in the context of the perception of the mind maps the elements of the historicity of a city that all the stakeholders of the city. Canakkale is important in this respect in the case of Gypsies. In this regard, Gypsies in Turkey and world history, their socio-cultural and economic structures are considered, in consultation with the Canakkale Gypsises identity perception of the elements of the mind maps have been analyzed.

the purpose of this study is to determine The perceptions and perspectives of residence and settlement, and the factors that influence the Gypsies on these terms. Individuals selected through random sampling has been interviewed by semi-structured method and then mental mapping method was applied. Data were tabulated by editing the file in the Excel worksheet. Obtained data had been analyzed with Five Elements Approach and Social Representation Theory. Residence dependence of the Gypsies "homeland" has become literally on discourse. They resident is where they carry on their culture. This also came out in the mind map. Gypsies, drew the places they lived at first.

ÖNSÖZ

Kent kavramı sadece yatay düzlemde fiziksel olanaklar, doğal çevre, nüfus, toplumsal yapı gibi özelliklerden oluşmamakta, aynı zamanda kentin tüm paydaşlarının dahil edildiği bir kimlik algısı da söz konusudur. Bu da kenti tarihselleştirmekte, tarihsel unsurları kent algısı içerisine yerleştirmektedir. Dünyada 9. yüzyıldan itibaren Hindistan'dan başladıkları göçü bugün hala kısmen sürdüren Romanlar Anadolu topraklarında da topluluklar halinde yaşamakta ve kentsel mekana katkı sağlamaktadırlar. Bu bağlamda Romanlar, Türkiye'de İstanbul, Rumeli ve Anadolu Romanları olarak kategorize edilmektedir. Çalışma kapsamında yer alan Çanakkale Romanları da Rumeli Romanları içerisinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla zihin haritalarında Çanakkale kentinin algısı içerisinde Roman kimliğinin de önemli bir yeri bulunmaktadır.

Çalışma konusunu seçerken ve çalışmayı yürütürken hoşgörüsünü, sabrını ve birikimini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Aydın İBRAHİMOV'a bilgi birikimiyle desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN'a teşekkürlerimi sunar, bu çalışma süresince emeği geçen ve yanımda olan diğer hocalarıma ve aileme de teşekkür ve saygılarımı iletirim.

Kasım 2014/ Çanakkale

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
KISALTMALAR ..... **vi**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **vii**
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **viii**
GİRİŞ **1**
i. Amaç, Kapsam ve Sınırlılıklar 1
ii. Araştırma Problemi 1
iii. Araştırmanın Veri ve Yöntemi 2
iv. Araştırma Alanı 4

1 BÖLÜM I **10**
ROMANLARIN TARİHİ 10
1.1 Romanların Tarihteki Yeri **10**
1.1.1 Romanların Dünya Coğrafyasına Dağılımı 14
1.1.2 Romanların Geniş Ölçekli Göç Hareketleri 15
1.1.2.1 Balkanlardan Yayılan Göç 16
1.1.2.2 Avrupa'dan Yayılan Göç 18
1.1.2.3 Asya'dan Yayılan Göç 20

2 BÖLÜM II **22**
ROMANLARIN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI 22
2.1 Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı **22**
2.1.1 İnanç Sistemi 27
2.1.2 Siyasi Tercihler 30
2.1.3 Mesleki Yapı 33
2.1.4 Roman Eliti 36

3 BÖLÜM III 38
TÜRKİYE ROMANLARI 38
3.1 Türk Toplumunda Romanlar 38
3.1.1 İstanbul Romanları 44
3.1.2 Rumeli Romanları 49
3.1.3 Anadolu Romanları 52

4 BÖLÜM IV 60
ARAŞTIRMA BULGULARI 60
4.1 Fevzipaşa'da Bir Söyleşi: Aynada Kendine Bakmak 60
4.1.1 Bağ(ım)lı- Özgür: Mekâna Bakış 61
4.1.2 Dışlanmışlığa Karşı Etnik Bağlılık: Çemberin İçi 64
4.1.3 Yuvayı Koruma: Kentsel Dönüşüm 68
4.1.4 Yönetime Katılma: Vatandaş Olmanın Somut Hali 71
4.1.5 Topal Uygulama: Eğitim 73
4.1.6 Ekonomi: Yolsuzluk ve yoksulluk kıskacında 75
4.1.7 Geleneklerin İçindeki Birlik: Aile, Düğün, Cenaze 79
4.2 İnsanın Kendi Gerçeği: Zihin Haritaları 82
4.2.1 Zihin Haritasındaki Mekansal Temsiller 82
4.2.2 Zihin Haritasındaki Kelimelerin Analizi 88

5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 91

6 KAYNAKÇA 94

7 EKLER 99

KISALTMALAR

Age.	Adı geçen eser
Agm.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Çanakkale Merkez İlçe Roman Nüfus Yoğunluğu 5

Şekil 2: Görüşmeye Katılanların Cinsiyet dağılımları 6

Şekil 3: Görüşmeye Katılanların Eğitim Dağılımları 6

Şekil 4: Görüşmeye Katılanların Meslek Dağılımları 7

Şekil 5: Görüşmeye Katılanların Yaş Dağılımları 7

Şekil 6: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Cinsiyet Dağılımları 8

Şekil 7: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Yaş Dağılımları 8

Şekil 8: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Eğitim Dağılımları 9

Şekil 9: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Meslek Dağılımları 9

Şekil 1.1: Roman Göçleri (900-1720) 16

Şekil 3.1: İllere Göre Roman Nüfus Yoğunluğu 39

Şekil 3.2: Çanakkale İli İlçelere Göre Roman Nüfus Yoğunluğu Haritası 59

Şekil 4.1: Fevzipaşa Mahallesi Haritası 60

Şekil 4.2: Zihin Haritalarında Çizilen Toplam Mekan Sayısı 83

Şekil 4.3: Zihin Haritasındaki Başlangıç Noktaları 84

Şekil 4.4: Zihin Haritalarında Mekanların Çizime Başlama Noktaları 85

Şekil 4.5: Çizime Sarçay'dan Başlanan Bir Harita Örneği 86

Şekil 4.6: Çizime Sokaktan Başlanan Bir Harita Örneği 86

Şekil 4.7: Çizime Evinden Başlanan Bir Harita Örneği 87

Şekil 4.8: Çizime Caddeden Başlanan Bir Harita Örneği 87

Şekil 4.9: Zihin Haritalarında Roman Kelimesinin Çağrıştırdığı Anlamlar 88

Şekil 4.10: Zihin Haritalarında Çingene Kelimesinin Çağrıştırdığı Anlamlar 89

Şekil 4.11: Roman ve Çingene Kavramlarına Ait Bir Harita Örneği 89

Şekil 4.12: Roman ve Çingene Kavramlarına Ait Bir Harita Örneği 90

Şekil 4.13: Roman ve Çingene Kavramlarına Ait Bir Harita Örneği 90

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 3.1: Kentsel Dönüşüm Projesinden Önce Sulukule 47

Fotoğraf 3.2: Kentsel Dönüşüm Projesinden Sonra Sulukule 48

Fotoğraf 3.3: Sulukule Romanları'nın Yerleştirildiği TOKİ Taşoluk Konutları 49

Fotoğraf 4.1: Fevzipaşa Mahallesi Üstten Görünüm 64

Fotoğraf 4.2: Yol Çalışması Ardından Fevzipaşa Mahallesi 64

Fotoğraf 4.3: Mahallede Metruk Durumda Bir Ev 70

Fotoğraf 4.4: Kale Duvarlarının Gündelik Yaşamdaki Kullanımı 71

Fotoğraf 4.5: Sarıçay Kenarında dış mekan kullanımı 71

Fotoğraf 4.6: Üç Hilal Dövmesiyle Bir Roman 73

Fotoğraf 4.7: Mahallede Kahve Önünde Bekleyen Erkekler 78

Fotoğraf 4.8: Çay Kenarında bekleyen Fayton ve Hurdacı Arabası 78

Fotoğraf 4.9: Mahallede Kaybolan Bir Geçim Kaynağı, At Arabacılığı 79

Fotoğraf 4.10: Yoksulluktan En Çok Etkilenen Grup, Çocuklar 79

Fotoğraf 4.11: Fevzipaşa Mahallesinde Sokak Düğünü 82

GİRİŞ

i. Amaç, Kapsam ve Sınırlılıklar

Bugün Anadolu'nun geniş kültürünü ve kimliğini inşa eden tarihsel paydaşlardan biri de 9. yüzyıldan itibaren gerçekleşen büyük Roman göçleri sonucu Avrupa'ya geçmeyen ya da Balkanlar'a geçse de, 20. yüzyılın başında yeniden Anadolu'ya dönen Romanlardır. Romlar, Domlar ve Lomlar olarak dünyada üç Roman grubunun da bir arada yaşadığı tek ülke olan Türkiye'de zihin haritalarında kimlik algılarının oluşmasında tarihsel hareketlerin, göçlerin, sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerin payı büyüktür. Bu bağlamda, "Zihin Haritalarında Kimlik Algıları: Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi Örneğinde Romanlar" isimli çalışmada Çanakkale kentinde Romanların kimlik algısına gerçekleştirdikleri katkı ele alınacaktır.

Çalışmada, Romanların tarihi, sosyo-kültürel, ekonomik yapıları ile Türkiye'deki Roman topluluklarının karakteristik özelliklerine yönelik yerli ve yabancı literatür taraması yapılmıştır. Ardından nitel çalışma uygulanmıştır. Çanakkale'deki Fevzipaşa mahallesi ile sınırlandırılmış bir uygulama alanından bahsedilmektedir.

ii. Araştırma Problemi

Romanlar tarihleri boyunca ağırlıklı olarak yerleşik kültürle çelişmiş, onlarla dilsel, dinsel, kültürel anlamda uzlaşamamışlardır. Türkiye'de yaşayan Romanların önemli bir bölümü kentsel ya da kırsal ortamda yerleşik yaşantıya geçmiş olsa da kenar mahallelere yerleşmişler ve yerleşik kültür tarafından dışlanmışlardır. Bu bağlamda Çanakkale Romanları'nın Çanakkale kimliğinin inşasındaki rolü çok daha barışçıl bir modeli temsil etmektedir. Fevzipaşa mahallesi yerleşim alanının merkezinde yer almakta ve yerel esnafla iç içe bulunmaktadır. Fevzipaşa mahallesi sonradan kurulan bir mahalle değildir. Mahallede yaşayan insanlar genelde hizmet sektöründe olup Çanakkale'deki halk ile iletişim halindedir. Araştırma bu nedenle Fevzipaşa Romanları'nın, zihin haritalarında oluşturdukları Çingene (Roman) imgesi içerisindeki yerini ve ona olan katkılarını problematize etmektedir.

iii. Araştırmanın Veri ve Yöntemi

"Zihin Haritalarında Kimlik Algıları: Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi Örneğinde Romanlar" isimli çalışmada üç temel yöntem kullanılmıştır. İlk üç bölümde yerli ve yabancı kaynakları içeren bir literatür taraması gerçekleştirilirken, son bölümde ise nitel araştırma yapılmıştır. Veriler kayıt cihazı ile kaydedildikten sonra deşifre edilmiştir.

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak görüşme yöntemi uygulanırken sorular yarı yapılandırılmış sorulardan oluşturulmuştur. Briggs (1986) görüşmenin, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi olduğunu savunmakta ve bu durumun, görüşme yönteminin; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikayetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını belirtmektedir.[1] Yarı yapılandırılmış görüşmenin şüphesiz ki en etkili yanı kişilerin ifade ederken zorlandığı bazı soruları tekrar yapılandırarak sorabilmektir. Bu noktada lisans eğitiminden edindiğim eğitim bilimlerinin faydasını gördüğümü belirtmeliyim.

Yarı yapılandırılmış sorular demografik özellikler (cinsiyet, yaş, meslek, Fevzipaşa'da ikamet süreleri) hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan sorularla başlamıştır. Daha sonra sorular genel hatlarıyla; ekonomik, kültürel, sosyal ve etnik olarak ayrılmıştır. Sorular EK-2'de tam metniyle verilmiştir.

Araştırmada uygulanan bir diğer yöntem ise zihin haritası (bilişsel haritalama) yöntemlerinden olan "elle harita çizme" kullanılmıştır.

Zihin haritası, insanların yaşadıkları fiziksel çevreye ilişkin bilgilerinin ve yaşantılarının, onların zihinlerinde oluşturduğu simgesel anlamların tümüdür.

Zihinsel haritalama işlemi, kişinin yaşam çerçevesinde gerçekleşen her şeyin niteliği ve kişiden kişiye değişen anlamlarıyla ilgili bilginin zihinde kodlanmasına ve depolanmasına yarayan bir dizi psikolojik dönüşümden oluşan bir süreçtir. Zihinsel (bilişsel) haritalar, coğrafi haritalara benzemezler ve çoğu zaman gerçek çevreyi bire bir

[1] Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004,s.105

yansıtmazlar; araştırmacılar, zihinsel haritaları insanın bir yerle ilgili olarak geliştirdiği iç imgeler olarak tanımlamaktadırlar.[2]

Kaynağını Bilişsel Psikoloji 'den alan zihin haritası, Tuan (1975: 209)'a göre algının özel şeklidir. Fiziksel çevreye ait yer, uzaklık ve konumsal bilgilerin zihinde oluşturulmasını, hatırlanmasını, depolanmasını ve organize edilmesini konu alan zihin haritalarının merak uyandıran bir konu haline gelmesinin, algısal yönlenmenin coğrafi bilişim bağlamında değerlendirilmesiyle birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Daha sonra bu düşünceyi takip eden araştırmacılar tarafındanortaya atılan 'zihin ardındaki yönelim'in ardından bu görüş üzerinden, Tolman'ın geliştirdiği araştırmalarda kullanılmaya başlanan 'bilişsel harita' (cognitive map) teriminin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Zihinsel (mental) harita ve bilişsel (cognitive) harita kavramlarının birçok araştırmacı tarafından birbirlerinin yerlerine dönüşümlü olarak kullanıldıkları ve tanımlandıkları görülmektedir.[3]

Zihin haritaları üzerinde zamanın etkisini ölçmeye dönük çalışmalar da yapılmıştır. Toplumların algıları üzerinde çok uzun zamanlar da geçse zihin haritalarındaki değişmelerin daha yavaş olduğu, bir başka deyişle toplumsal zihin haritalarının kalıcılığının daha uzun süreli olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu değişim farklı kültürel yapıya sahip olan toplumlarda değişik hızlardadır.[4]

Araştırmanın dayandığı bir diğer yapı ise "sosyal temsiller kuramı"dır. Sosyal temsil kuramı, Moscovici (1984) tarafından Durkheim'in kolektif temsil görüşünden adapte edilmiş olmakla birlikte Moscovici önemli noktalarda Durkheim'in görüşlerinden ayrılmaktadır. Temel olarak Moscovici (1988) kolektif temsillerin bireysel temsillerden farklı olduğunu kabul etmemektedir. Moscovici'ye (1988) göre kolektif temsiller bilgi ve inançlarında göreli benzerlik olan geleneksel toplumlarda daha ortaktır. Bu tür toplumlarda orijinal, eşsiz ve yaratıcı düşünme ve davranma gibi bireysellik imkanları daha azdır.[5] Sosyal temsiller teorisi, insanlar arasında "paylaşılan anlamlar"a işaret eder. Anlam oluşturma süreci, bireylerin bir

---

[2] Melek Göregenli, Pelin Karakuş, İrem Umuroğlu, Erdem Ömüriş, *Selçuk Kent Belleği: Dün Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temsilleri*, Selçuk Belediyesi Selçuk- Efes Kent Belleği Yayınları, İzmir 2013, s.5.

[3] Aksoy. Bülent ve Hakan Koç, "Türkiye'de Öğrenim Gören Lisana Öğrencilerinin Zihin Haritasında Avrupa Birliği Algısı (Ankara İli Örneği), *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S:196, Güz 2012, s. 108

[4] Tunçel, Harun, "Türk Öğrencilerin Zihin Haritalarında İslam Ülkeleri" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 12, S: 2 s.87

[5] Fatma Gül Cirhinlioğlu, Vezir Aktaş, Bengi Öner Özkan, " Sosyal Temsiller Kuramına Genel Bir Bakış", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C:30 S:2, Aralık 2006, s.164

sosyal olguyla ilgili var olan temsillerinden ve sosyal olarak paylaşılan bilgi birikiminden yararlanan sosyal gruplar tarafından tanımlanmaktadır. Sosyal temsiller bir kere oluştuktan ve derinleştikten sonra bizim dışımızdaki dünyayla ilgili gerçeğimizi oluşturur, dünyayı düzenleyiş ve algılayış biçimimiz haline gelir; böylece kendi temsillerimiz yoluyla sosyalleşmiş oluruz. Moskovici, Durkheim'ın kolektif temsiller teorisinden hareketle, parçalara ayrılan ve gitgide farklılaşan bir toplumun, toplumun tümü tarafından paylaşılan birtakım temsillerin var olması sayesinde ayakta kalabileceğini ileri sürmüştür. Yoksa farklı sosyal gruplar, kendi tarihleri ve anlayışları üzerinden birbirinden farklı temsiller yaratacaklardır. Sosyal temsiller teorisi ve niteliksel araştırma içindeki pek çok yaklaşımın paylaştığı bakış açılarından biri de bir toplumun içindeki çok kültürlü perspektif ve fikirlerin fark edilmesi ve desteklenmesidir.[6]

Sosyal temsiller teorisi kullanan bir araştırmacı kendi sosyal bağlamındaki bu çok kültürlü perspektifi ortaya çıkarmaya, incelemeye ve anlamaya çalışır.[7]

Bilişsel harita çiziminde katılımcılardan, A5 boyutundaki beyaz, boş bir kağıda, kurşun kalem, silgi kullanarak çizim yapmaları istenmiştir. İlk olarak katılımcılara:

"Fevzipaşa'yı zihinlerinde canlandırmaları ve oluşan bu görüntüyü çizmeleri istenmiştir."

İkinci olarak ise:

"Roman ve Çingene kelimelerinin zihinlerinde canlandırdığı anlam karşılıklarını yazmaları istenmiştir"

Bu çizim ve yazım sürecinde katılımcılara tümüyle serbest oldukları, doğru ve yanlış gibi kavramların olmadığı özellikle belirtilmiş olup, ekstra bir kağıt verilmeyeceği de eklenmiştir.

iv. Araştırma Alanı

Çalışmanın araştırma alanı Çanakkale kentindeki Roman nüfusunun ağırlıklı olarak yaşamakta olduğu Fevzipaşa mahallesidir. Mahallenin seçiminde Roman nüfusunun

[6] Melek Göregenli, Pelin Karakuş, İrem Umuroğlu, Erdem Ömüriş, *Selçuk Kent…s.32*

[7] Melek Göregenli, Pelin Karakuş, İrem Umuroğlu, Erdem Ömüriş, *Selçuk Kent…s.32*

ağırlıklı yaşam alanını oluşturuyor olması ve ilk yerleşim alanı olarak seçilmiş olması etkili olmuştur.

Fevzipaşa mahallesi; kuzeyinde Kemalpaşa mahallesi, güneyinde Sarıçay, doğusunda Namık Kemal mahallesi ve batısında Çanakkale Boğazı ile çevrilidir. Mahalle nüfusu 2.132 kişidir.[8]

Şekil 1: Çanakkale Merkez İlçe Roman Nüfus Yoğunluğu[9]

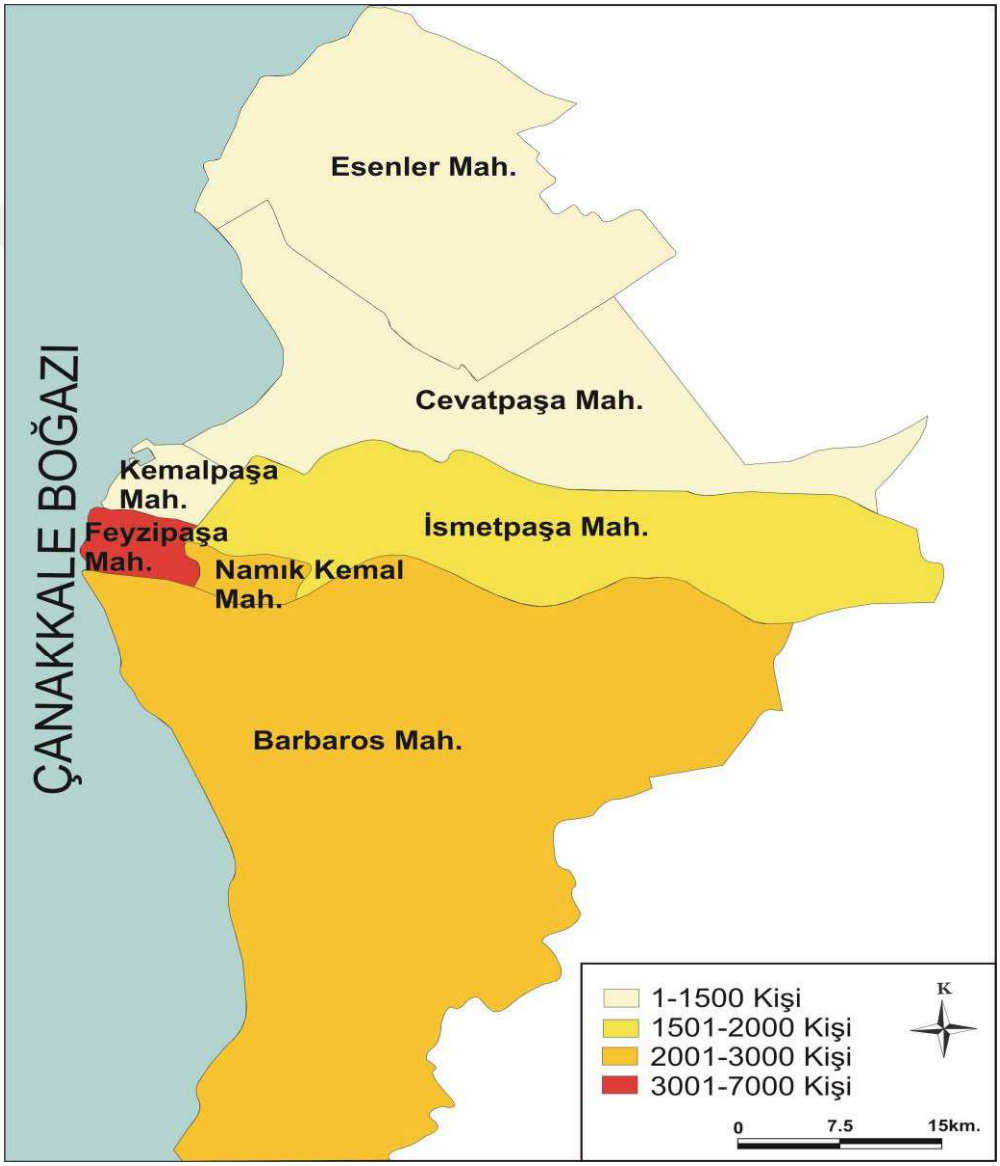

[8] http://www.nufusu.com/ilce/merkez_canakkale-nufus (20.10.2014)

[9] Harita; Çanakkale Truva Roman Dernekleri Federasyonu, Lapseki Şen Mahalle Romanları Derneği ve Biga Roman Derneği başkanlarından 05.09.2014 tarihi itibariyle elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

v. Örneklem

Araştırmanın örneklemi görüşme (26) ve zihinsel haritalama yöntemi (17) için iki farklı grup olarak ele alınmıştır. Bunun temel sebebi ise iki çalışmanın farklı zamanlarda yapılmış olmasıdır. Bununla birlikte katılımcıların eğitim durumları da bir diğer etkendir.

Görüşme yönteminde; araştırmanın örneklemi toplam 26 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 5'i kadın, 21'i erkektir. Katılımcılar tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair veriler aşağıda sırasıyla sunulmaktadır:

Şekil 2: Görüşmeye Katılanların Cinsiyet dağılımları

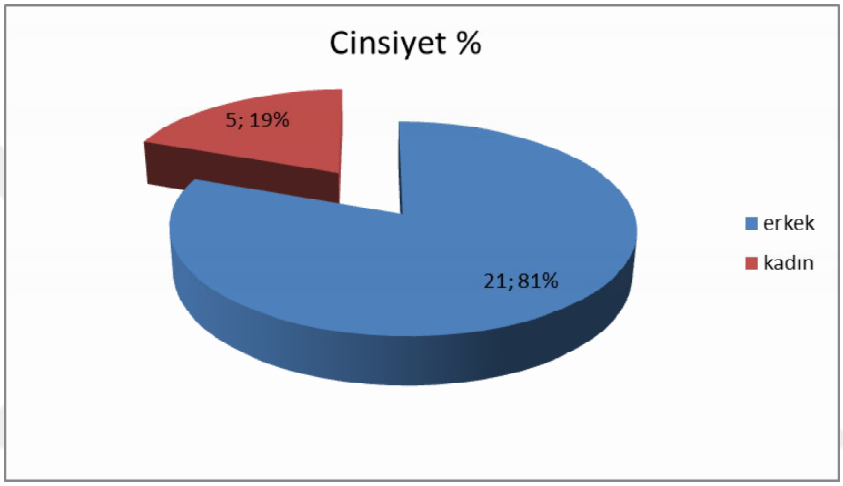

Çalışmanın bulgular bölümünde de belirtildiği gibi eğitim seviyesi genelde ilköğretim aşamasında. Fevzipaşa mahallesinde yaşayan bireylerin var olan ekonomik sorunlar nedeniyle okula devam edemedikleri görüşmelerde belirtilmiştir.

Şekil 3: Görüşmeye Katılanların Eğitim Dağılımları

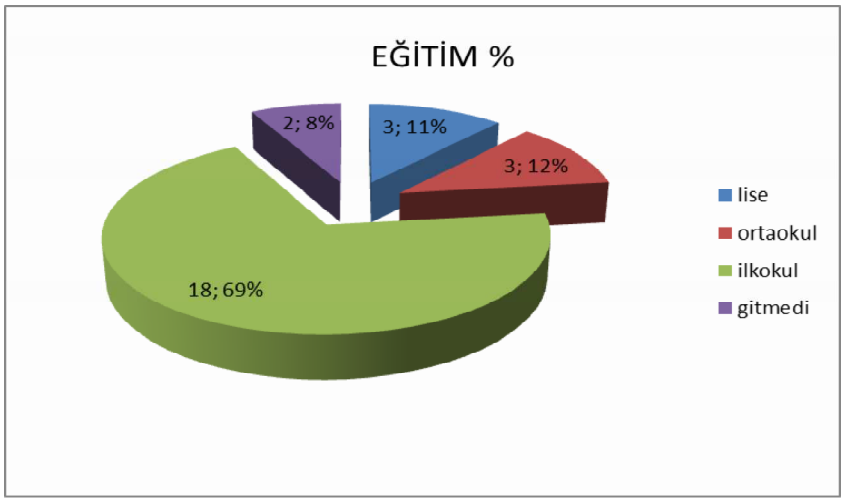

Katılımcılar ağırlıklı olarak hizmet sektöründe çalışmaktadırlar. Müzisyen olanlar mesleklerini tanımlarken "klarnetçi" demektedirler. Kadın katılımcılardan biri hariç diğerleri çalışmamaktadır. Çalışan kadın katılımcı ise evlere temizliğe gitmektedir.

Şekil 4: Görüşmeye Katılanların Meslek Dağılımları

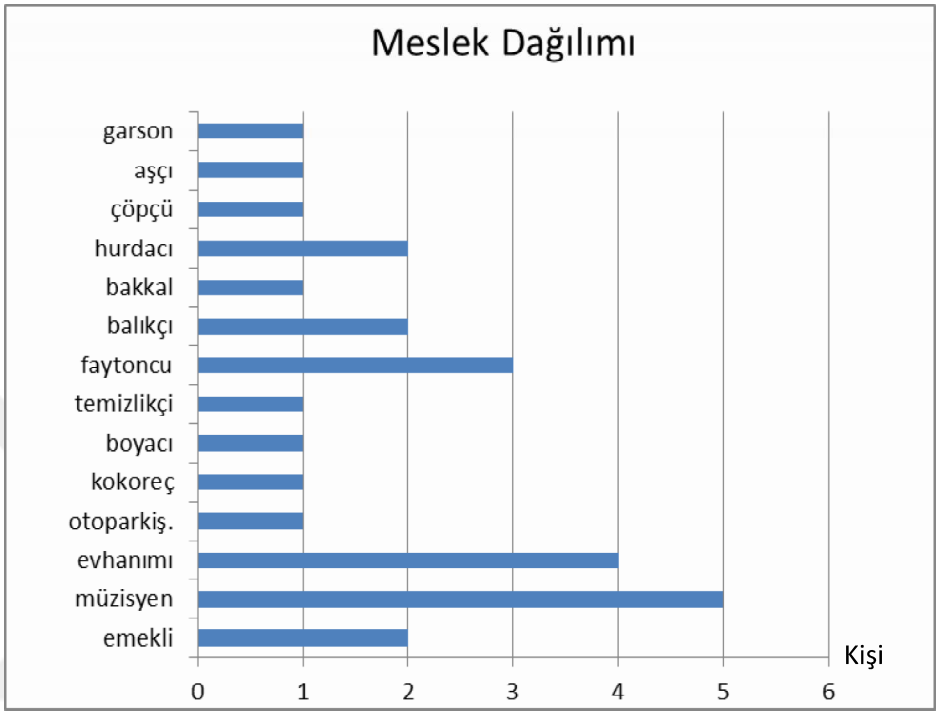

Katılımcıların yaş grupları çeşitlilik göstermektedir. Buna farklı yaş gruplarının farklı kuşakları oluşturmasından dolayı özellikle dikkat edildi.

Şekil 5: Görüşmeye Katılanların Yaş Dağılımları

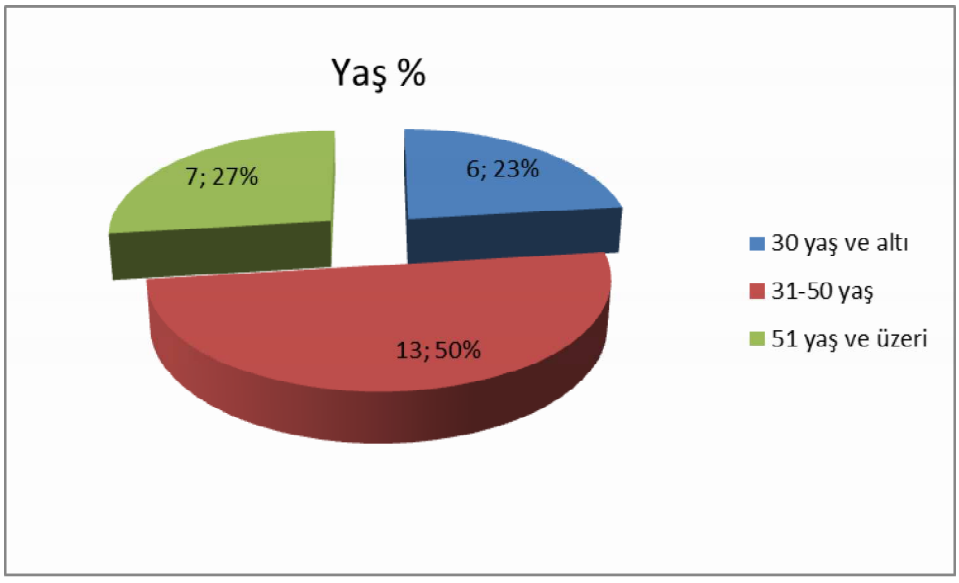

Zihin haritalama yönteminde; araştırmanın örneklemi 17 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 6'sı kadın, 11'i erkektir. Katılımcılar tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair veriler aşağıda sırasıyla sunulmaktadır:

Şekil 6: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Cinsiyet Dağılımları

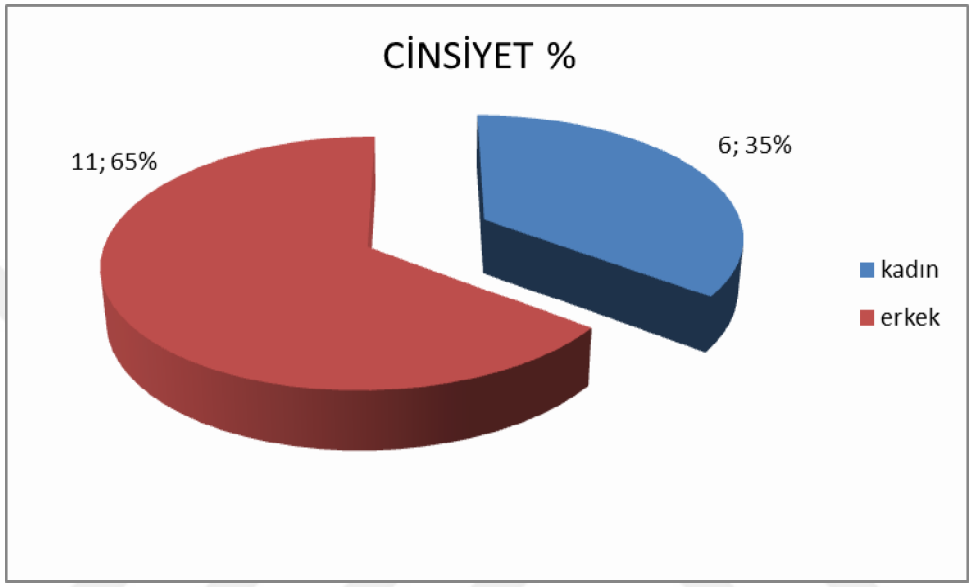

Katılımcıların yaş grupları çeşitlilik göstermektedir. Ancak 50 yaş ve üzeri katılımcı sayısı görece daha fazladır.

Şekil 7: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Yaş Dağılımları

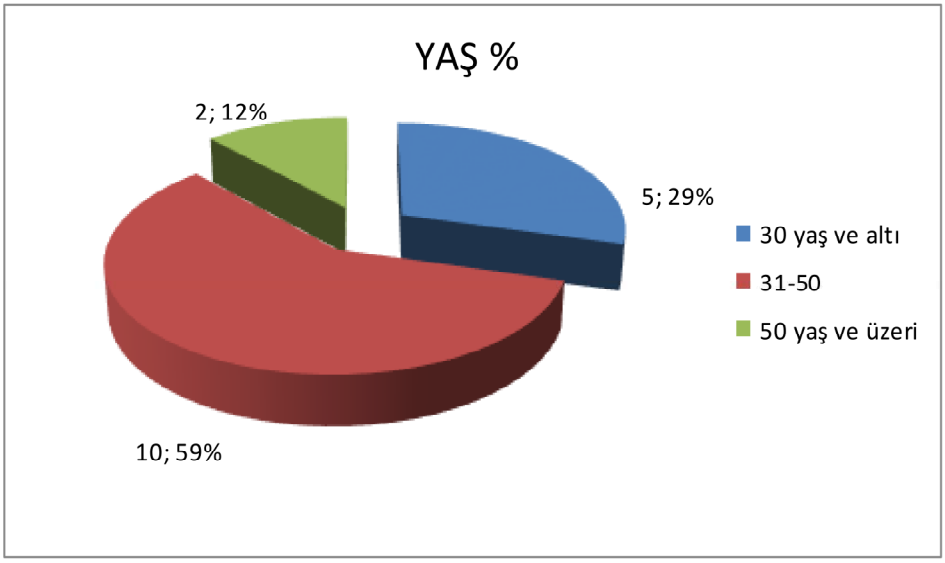

Görüşmeye katılanlarda olduğu gibi zihinsel haritalama yöntemine katılanlarında çoğu ilkokul mezunudur. Ancak görece daha homojen bir dağılım oluşmuştur.

Şekil 8: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Eğitim Dağılımları

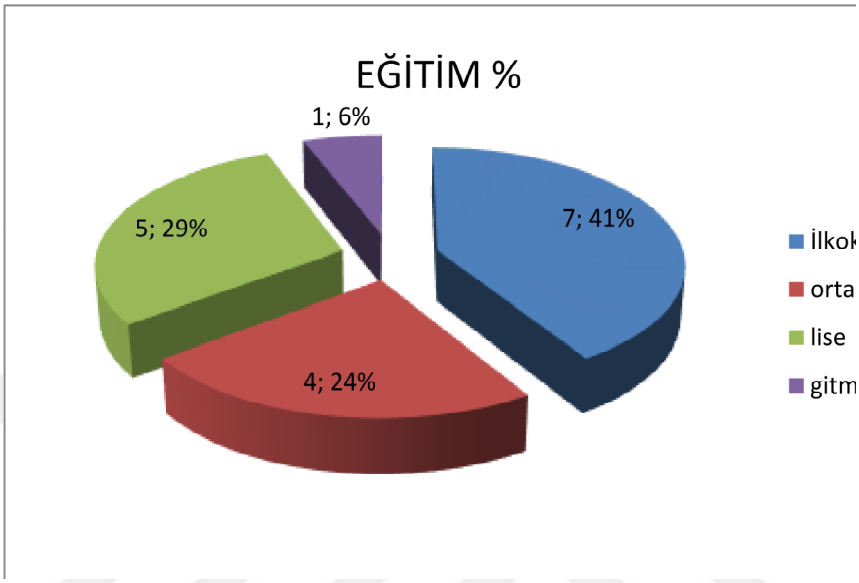

Katılımcılar görüşme yönteminde olduğu gibi daha ziyade hizmet sektöründe çalışmaktadırlar. Kadın katılımcılardan biri muhasebe bölümünü bitirdiği halde çalışmamaktadır. Buna etken ise eşinin bunu doğru bulmamasıdır.

Şekil 9: Zihinsel Haritalamaya Katılanların Meslek Dağılımları

BÖLÜM I

ROMANLARIN TARİHİ

1.1 Romanların Tarihteki Yeri

Dünya tarihinde Çingeneler ya da Romanlar olarak bilinen etnik grup diğer azınlıklardan farklı olarak tarihsel anlamda belirlenmiş bir ülkeye sahip olmamakla birlikte, birçok araştırmacı Romanların konuştukları Romani dilinin Hint dili ile benzerliklerini vurgulamış, buradan hareketle dünyanın dört bir yanına dağılan bu kavmin asıl kökeninin Hindistan olabileceğine dair görüşler ağırlık kazanmıştır. Bu görüşlerin ağırlık kazanmasını sağlayan faktörlerin başında 1844-1845 tarihli Prof. August Friedrich Pott tarafından kaleme alınan "Die Ziegener in Europa und Asien" (Avrupa ve Asya'da Çingeneler) isimli eser bulunmaktadır[10]. Pott ve bir diğer dilbilimci Franz Miklosich'e göre çingeneler Hint Kast sisteminin en altında bulunan "Domba" ya da "Doma" adı verilen çalgıcılardır[11].

Türkçe'de Çingene ya da Roman olarak nitelendirilen bu etnik grup, İtalyanca'da Zingari, İspanyolca'da Gitano, Yunanca'da Gyphos, İngilizce'de Gypsy, Romence'de Tigani, Fransızca'da Tzigane, Almanca'da Zingeuner[12], Mısır'da Cingana, Macarca'da Czigany, Kıpçakça'da Çığan, Kırgızcada Siğan, Kumanca'da Sigan, Kazakça'da Tsigan, Karaçay Maklarca'da Çıgan, Çuvaşça'da Çigan, Yakutça'da Sıgaan, Gagavuzca'da Çingene, Farsça'da ise Çingane[13] denmekte, Romanlar ise kendilerini Rom olarak tanımlamaktadır. Rom insan anlamına gelmektedir. Bir başka görüşe göre ise rom, Sanskritçe'de "koca" ve "adam" anlamlarına gelmektedir[14].

Cigani kelimesi de üzerinde mutabık kalınamamış bir kelimedir. Bir rivayete göre Cigani kelimesi, Batı Anadolu'da bir bölge olan Phrygien'de varlığını sürdürmüş

---

[10] Doğa Aydoğan, Yabancı Çingenelerin Türkiye'ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Ankara Üniversitesi, Ankara, s.23.
[11] Ali Mezarcıoğlu, *Çingenelerin Kitabı*, Cinius Yayınları, İstanbul 2010, s.21.
[12] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.21-22.
[13] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s. 16-17.
[14] Çingenelerin Kökeni ve Güçleri. <http://www.turkiyecingeneleri.8m.com/giris.htm> (09.05.2013)

"Atsigani" veya "Athiganoi" adındaki gnostik bir mezhebten ilham alınarak oluşturulmuş bir kelimedir. Bu rivayette, kuşkusuz Çingenelerin tarih içerisinde falcılık ve büyücülük ile özdeşleşmelerinin de payı bulunmaktadır. Buna göre Çingeneler bu mezhebin üyeleri ile temasa geçmişler ve onlardan büyücülük sanatını öğrenmişlerdir. Athigonai'ler Bizans İmparatoru Konstantin'in av sahasına giren vahşi hayvanları büyülü etlerle zehirlemişler ve İmparatoru kurtarmışlardır. Bugünkü Cigani kelimesi de Athingonai kavramından türetildiği var sayılan bir kelimedir[15]. Ülkemizde de romanlara bulundukları bölgelerde farklı isimlerle anılmaları söz konusu olmakla birlikte, Cingan, Cingen, Cıngan, Cıngana, Çingen, Çingene gibi farklı hitaplar kullanılmaktadır[16].

Romanların tarihte önemli bir etnik unsur olarak öne çıkmalarını nedenleri; dünyada makro ve mikro anlamda en çok göç eden kavim olmaları ve kendi ülkelerine sahip olmamalarıdır. Her ne kadar 1971 Dünya Romanlar Kongresi'nde kendi bayraklarını oluştursalar ve dünya çingeneleri olarak en örgütlü hallerine ulaşmış olsalar da fiilen bir Roman devleti söz konusu değildir. Bu bağlamda binlerce yıl Yahudiler için söylenen vatansızlık statüsü, 1948'de fiilen sona ermişken Romanlar'ın bugün geri dönebilecekleri tarihsel bir vatanları yoktur. Çünkü tarihteki en kapsamlı göç hareketlerinin öznesi olmuşlardır ve bu göç belirli aralıklarla ve ulusal sınırlar içerisinde devam etmektedir. Bununla birlikte 2. Dünya Savaşı'da 6.000.000'a yakın Yahudi'nin öldürülmesi, Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulmasını hızlandırırken, toplama kamplarında 1.000.000'a yakın Roman'ın Naziler tarafından öldürülmesi Romanlar için aynı sonucu doğurmamıştır[17] ve Romanlar'ın vatansızlığı sürmüştür. Bununla birlikte Yahudiler dünya kamuoyunda sosyal ve ekonomik imajlarını korurken, Romanlar sosyal asalaklar olarak tanımlanmışlardır.

Bu yanıyla Romanlar en çok mobilize olmuş etnik kimliktir. Kuşkusuz bu iki özellikleri onların dünyada küçümsenen, aşağılanan bir kimlik olarak algılanmaları sonucunu doğurmuştur. Hemen her yerde pejoratif sıfatlara maruz kalmışlardır. Yerleşik dillerde Romanların etnik kimliğine yönelik onlarca alaycı ifade ve hakaret kelimesi bulunmaktadır. Bu ifadeler özellikle Romanların çalgıcılığı, büyücülük ve falcılık ile

---

[15] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s. 20-21.

[16] Hüseyin Yıldız, "Türkçe'de Çingeneler İçin Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri", *Dil Araştırmaları Dergisi,* C:1, S:1, Güz 2007, s.62-63.

[17] Nazilerin Çingene Katliamı(1933-1945) http://www.siradisi.org/dunya-tarihi/14176-nazilerin-cingene-katliami-1933-1945-cingene-soykirimi-ii-dunya-savasi-nazilerin-irkci-ideolojisi.html(25.09.2014)

ilişkileri, illegal ekonomiye (hırsızlık, dolandırıcılık vb.) yatkınlıkları gibi önyargılı imajların bir sonucudur. Bu yargılar oldukça eski tarihlere dayandırılmaktadırlar. Örneğin, 1570 yılında Romanlar için "serseri, dilenci ve sahte Mısırlı" tabileri kullanılmaktadır. Yine 1764 ve 1772 yılları arasında İspanya Kralı'nın görevlendirdiği Pedro Rodriguez ve Pedro Valiente isimli araştırmacılar, Kral'a sundukları raporda romanlara yönelik şu tespitleri sıralamışlardır[18];

a) Kökenlerini araştırmak yararsızdır,

b) Toprakta çalışmayı reddeder ve yerleşik düzende oturmazlar,

c) Göçebeliği tercih ederler,

d) Başka sivil unsurlarla birleşip devlete karşı çıkarlar,

e) Kanunlara karşı saygılı değildirler,

f) Devletin kesesini zarara uğratırlar,

g) Devletin içerisinde bir başka devlet kurmak istemektedirler.

Tüm bu negatif önyargılara rağmen Romanlar aynı zamanda kültürel bir çeşitlilik ve zenginliğin göçünü de gerçekleştirmektedirler. Ancak Romanlar göç ettikleri ülkelerde asimilasyon ile kimliklerini teşhir etme arasında ikilemde kalmakta, bir yandan kabul edilmek isterken öte yandan merkezi etnik görüş tarafından içselleştirilmemektedirler. Dolayısıyla Romanların mobilizasyonunun önündeki en büyük engellerden biri bu olmaktadır ve bu da Romanları kendi sosyo-ekonomik ve kültürel dünyalarına hapsetmekte ve oradan çıkmak için sadece belirli kimlikleri sunmaktadır. Bu aynı zamanda Roman kimliğinin ironik olan yanıdır. Çünkü falcı, büyücü, çalgıcı vb. gibi sıfatlarla anılan Romanların, toplumda kabul görmelerinin ön şartı da bu kimlikler ile toplumun karşısına çıkmalarıdır ve bu onların her halükarda entegrasyonunu garanti etmez.

Hindistan'ın Hindikuş Dağları'nın vadileri, Kuzeybatı Hindistan ve Kuzeydeki Hint sınır eyaletleri, Romanların anavatanları olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Romanların kökenlerine yönelik birinci tez İslam'ın Hindistan'a gelmesiyle birlikte 4. yüzyılda Hindistan'dan göç etmeye başlamalarıdır. Ancak asıl büyük göçleri 13. yüzyılda Hindistan'dan Avrupa'ya doğru Moğol istilası nedeniyle yaşanmıştır. Hindistan kökenine

[18] Amy Motomura, *Gypsy Legislation in Spain, 1499-1783,* 2003, The Concord Review Inc, s.154-155.

yönelik birinci tez dışında bugün geçerli kabul edilmeyen ikinci tez ise Romanların anavatanlarının Gypsy kelimesinin orjininden ötürü Mısır oluşudur. Nitekim Yunanca'da kelimenin kökeninin referans yaptığı anlam "Mısırlı"dır. Buna göre Yunanistan'dan geçmekte olan Roman grupları, burada Modon şehrinde "Küçük Mısır" denilen bir tepede konaklamışlar ve buradan Avrupa'ya dağılmışlar ve bu nedenle Mısırlı olarak anılmışlardır. Buna karşıt görüş ise etimolojik olarak Romani ile Kıpti dilleri arasında hiçbir benzerlik olmamasını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Romanların Kıpti olarak nitelendirilmelerinin nedeni, Romanların, Mısır'a geldikten sonra Mısır'da oldukça yaygın olan kehanet, fal, gizli büyü, büyücülük ile uğramış olmaları ya da Hindistan'dan Avrupa'ya Mısır üzerinden geçiş yapmaları olarak kabul edilmektedir[19].

Osmanlı'da da Romanların Kıptiler olarak tanımlanması onların Mısırlı kökenlerine yönelik bir referanstır. Burada yanıltıcı unsurlardan biri de 10. yüzyılda İran'dan başlayan göçlerinde Romanların güney kolunun, Anadolu'nun güneydoğusunu, Irak ve Suriye'yi geçerek Mısır'a ulaşması ve Kuzey Afrika'dan İspanya'ya varmasıdır. Bu nedenle Mısır ana çıkış noktalarından biri olarak düşünülmüştür. Ancak bu bilimsel açıdan yetersiz bir tariftir ve Çingeneler aslında Hindistan merkezli bir göç başlangıcına sahiptirler[20]. Çünkü Romanların dilbilgisine yönelik ilk bulgular Anton Laroslav Puchmayer tarafından 1921'de Prag'da bilim dünyası ile paylaşılmıştır ve burada da Hint dilleri ile Çingene dili arasında önemli benzerlikler vurgulanmaktadır[21]. Bu bağlamda bir diğer doğruluğu kanıtlanmamış tez ise, ünlü şair Firdevsi'nin Şehnâmesi'nde M.S. 420 yılında Hindistan'ın Karaçi Bölgesini terk etmek zorunda kalıp dünyaya yayılan 12.000 kişilik Luri halkından bahsedilmesi ve bunların Romanlar olduğunun iddia edilmesidir. Bu görüşe göre İran Kralı Behram Gur halkını eğlendirmeleri için Hint Kralı Şingil'den Lurilerden oluşan 12.000 kişilik bir dansçı ve çalgıcı grubu istemiştir. Eğer bunlar Romanlar ise Roman göçlerinin Hindistan'ın işgali ile direk bir ilişkisinin kurulması mümkün değildir[22] ve ayrıca bugün hala 2.000.000'u aşkın Roman, Hindistan'da yaşamaktadır ve bu da bu tezi geçersiz kılmaktadır.

Romanların dünyaya yayılmalarında etkili olan en temel göç ise 11. yüzyılda Kuzey Hindistan'da Punjab bölgesi ve çevresinin Gazneliler tarafından fethedilmesi ve 500.000

---

[19] Çingenelerin Kökeni ve Güçleri. <http://www.turkiyecingeneleri.8m.com/giris.htm> (09.05.2013)
[20] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.23.
[21] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.23.
[22] Çingenelerin Kökeni ve Güçleri. <http://www.turkiyecingeneleri.8m.com/giris.htm> (09.05.2013)

Romanın Gazneliler tarafından köleleştirmesi ile Batı'ya doğru olan göçtür. Bir başka rivayete göre ise Hint kast sisteminde en düşük kastı temsil eden Romanlar, Müslümanlara karşı paralı asker olarak kullanılmışlardır ve bu nedenle yenilgi sonrası Hindistan'dan göç etmek zorunda kalmışlardır. Ancak bu göç tek bir dönem ile tanımlanamaz ve yüzyıllarca devam etmiştir. Bu göç sonucunda daha Batı'da Romanlar üçe ayrılmış ve bir kısmı Kuzey Afrika'ya bir kısmı Kafkaslara, son olarak bir kısmı ise Anadolu üzerinden Avrupa'ya göç etmişlerdir. Bunlardan Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yerleşenler kendilerini Dom olarak tanımlamakta ve Domari dilini konuşmaktadırlar. Kafkaslar ve Rusya'ya gidenler ise kendilerini Lom olarak tanımlamaktadırlar ve Lomavren dilini konuşmaktadırlar[23]. Marsh'a göre ise Lomların kökenleri belirsizdir ve 11. yüzyılda Romanlardan ayrılarak Anadolu'da kalmışlardır[24]. Anadolu üzerinden Avrupa'ya giden çingeneler ise Romani dilini konuşur ve kendilerini Roman olarak nitelendirirler. Aslında hem Lomavren hem de Domari hem de Romani birbirine oldukça yakın dillerdir ve aslında farklı etnik kimliklerden daha çok aynı etnik kimliğin farklı kollarından söz edilebilmektedir[25].

Bu bağlamda Türkiye, Lom, Dom ve Romanilerin bir arada yaşadığı yegane ülke kimliğine sahiptir. Domlar, Türkiye'nin doğu ve güneydoğusuna dağılmış Domari ile birlikte Kürtçe ve Türkçe de konuşan bir halk iken, Lomlar ise Türkiye'nin kuzeydoğusunda oldukça az konuşulmaya başlanmış Lomavren ile birlikte Türkçe konuşurlar. Son olarak Romanlar, Türkiye'nin ortası ve batısında yaşarlar ve Romani ile birlikte Türkçe'de konuşurlar[26]. Bu bağlamda, çalışmanın merkezindeki Çanakkale Romanları da bu kola mensupturlar ve tarihsel olarak Çingene kavramının kullanımı özellikle Türkiye'nin orta ve batısında yerini Roman kavramının kullanımına bırakmaktadır.

1.1.1 Romanların Dünya Coğrafyasına Dağılımı

Bugün Romanların dünya çapındaki nüfusu 15.000.000'dan fazla olarak kabul edilmektedir ve yüzyıllar içerisinde gerçekleşen Roman göçleriyle bu nüfus dünyanın farklı bölgelerine yayılmıştır. Dünyada bugün yaklaşık altmış kadar Roman grubundan

---

[23] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin Hiyerarşisinde Kültürel ve Sınıfsal Karşılaşmalar: Kürt Toplumunda Çingene Algısı ve Sosyal Dışlanma Pratikleri", *Toplum ve Kuram Dergisi,* S:6-7, 2012, s.310.
[24] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik: Çingenelerin Kökeni", *Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*, Der: E. Uzpeder ve S. Gökçen, Mart Matbaacılık, İstanbul 2008, s.23.
[25] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.310.
[26] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.310.

bahsedilebilmektedir. Mezarcıoğlu'na göre dünyadaki tek Roman kavmi, Romlar değildir ve sadece Hint kökenli ataları bulunmamaktadır[27]. Bunların en önemli kısmı Avrupa'daki roman koludur. Ancak bunlar sadece Romaniler olarak anılmamakta kendi içlerinde onlarca isimle adlandırılmaktadırlar. Ainı, Mugar, Teber, Lom, Dom, Rudari, Yeniche, Pavee, Lawbe ve daha bir çok Roman kavminin varlığından bahsedilebilir. Romanların Avrupa'daki kolları arasında Türkiye Romanları da bulunmaktadır. Bugün, Romanya'da 2,400,000, Macaristan'da 800.000 ile 1.000.000 arası, Bulgaristan'da 700.000 ile 800.000 Türkiye'de 500.000 ile 750.000, İspanya'da 600.000 ile 800.000 arası ve Sırbistan'da 500.000 Roman nüfusu yaşamaktadır. Kıta dışında ise Roman örgütlerinin tahminlerine göre ABD'de 1.000.000, Brezilya'da 678.000 ile 1.000.000 arası, Romanların anavatanı olarak kabul edilen Hindistan'da ise 2.274.000 Roman nüfusu yaşamaktadır[28]. Romanların kıta dışına çıkmalarının nedeni ise 17.yüzyılda İspanya'dan kovulmaları, İngiltere ve Fransa'da istenmemeleridir. Bunun üzerine önemli bir Roman nüfusu Kuzey ve Güney Amerika ülkelerine dağılmışlar, bir bölümü ise Hindistan ve Afrika'ya gitmek zorunda kalmışlardır[29].

1.1.2 Romanların Geniş Ölçekli Göç Hareketleri

Romanlar bugünkü coğrafi dağılımlarına yüzlerce yıl içerisindeki geniş ölçekli göç hareketleri ile ulaşmışlardır. Bu göç hareketleri bir dönem içerisinde gerçekleşmemiş ve aralıklarla sürmüştür. Anavatanları Hindistan olan Romanlar Orta Asya'da ve Avrupa'da hemen hemen tüm ülkelerde yaşamışlardır. Romanların 4. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar olan göç hareketleri üç temel coğrafyaya doğru yönelmiştir. Bunlardan ilki 10. yüzyılda Hindistan'dan İran'a geçmiş, buradan Güneydoğu Anadolu, Irak ve Suriye üzerinden, Mısır'a, Mısır'dan Kuzey Afrika'ya ve İspanya'ya geçmiştir. Bir diğer Roman grubu ise Kafkasya ve Rusya'ya doğru göç etmiştir. Son olarak Anadolu üzerinden Avrupa'ya yayılan Roman grupları bugün ülkemizde de bulunan ve Avrupa'daki Romanların bir devamı sayılan Roman gruplarıdır.

---

[27] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s. 28.
[28] Çingeneler. < http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ingeneler> (09.05.2013)
[29] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.24.

Şekil 1.1: Roman Göçleri (900-1720) [30]

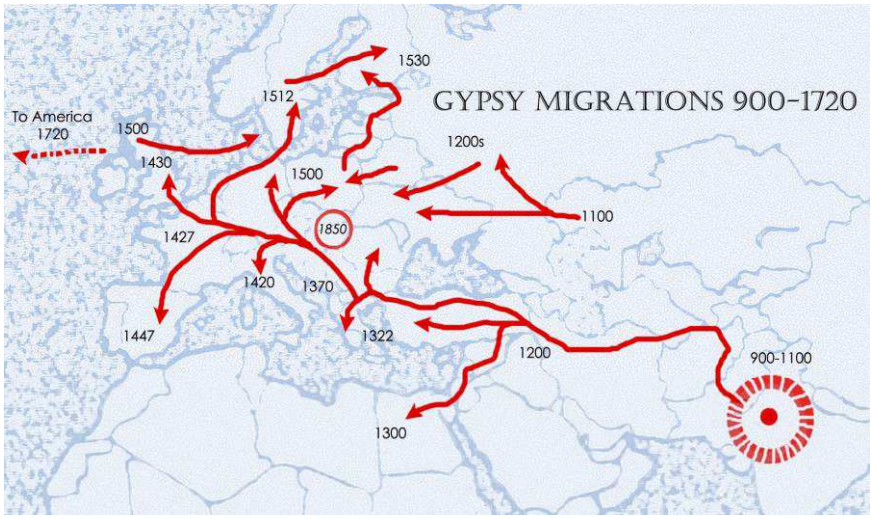

1.1.2.1 Balkanlardan Yayılan Göç

Romanlar, Haywood'un göç haritasının da göstermiş olduğu gibi Anadolu üzerinden Avrupa'ya da yayılmışlardır. Bu bağlamda Anadolu ile Avrupa arasındaki en önemli durak Balkanlar olarak gözükmektedir. Romen bilim adamı Petreceicu Haşdeu, Romanların 1300'lü yıllarda Balkanlar'a geldiğini söylemektedir[31]. Balkanlar yüzlerce yıl Roman varlığına ev sahipliği yapmıştır ve bugün Roman imajını ve kültürünü küresel anlamda tanınır kılan Emir Kustrıcia'nın "Çingeneler Zamanı", "Gadjo Dilo", "Kara Kedi Ak Kedi", "Ugly, Dirty and Bad" gibi filmlerin geçtiği coğrafya da Balkanlar'dır. Balkanlar'da yerli halklar yüzyıllar boyunca Romanlara karşı negatif tavırlar içerisinde bulunsalar da onlar coğrafyayı benimsemişlerdir. Üstelik günümüzde yeni dünya Romanları Balkan Romanlarından tanımaktadır. Balkanlar'da yerleşikleşmeye başlayan Romanlar olan Kalderoş Romanları diğer Roman gruplarına nazaran demircilikle uğraşmışlardır[32]. Bu halk özellikle Peleponez'de bir kaç yüz yıl yaşamışlar, buradan Yunanistan'ın Korfu adasına göç etmişlerdir. 1326'da Frank Baronların hizmetine giren Romanlara, Sırp Kralı Stephan Duşan 1348'de bir manastır vermiş, 1370'te Eflak'a geçen 40 ailelik gruba ise voyvoda Mircea toprak tahsis etmiştir. 15. yüzyılda Bizanslı şair Mazaris, Peleponez'de yaşayan yedi milletten birinin Romanlar olduğunu söylemektedir.

---

[30] Şekil İçin bkz. John Haywood, *The Great Migrations From the Earliest Humans to the Age of Globalization,* Quercus, 2009, s.142.

[31] İsmail Alöz, "Osmanlılar Zamanında Dalmaçya Kıyılarında Çingeneler", *Perspectives on Ottoman Studies* (içinde), Berlin, 2010, s.54.

[32] Ercan Yavuz, "Abe biz Müslümanız beya!..", *Aksiyon,* Haziran, 1998.

Mazaris, Kıptiler demektedir ve bu aslında yanlış bir düşüncenin ürünü bir tanımlamadır[33]. Bu topluluklar ilgili dile getirilen bir diğer unsur ise onların Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'nın içlerine doğru yayılması ile birlikte, Osmanlı ajanı olmakla suçlanmalarıdır.

Balkanlar'da Romanlarla ilgili ilk düzenlemeler 1475 yılında Balkan bölgesi için hazırlanmış vergi düzenlemeleridir. Buna göre göçebe ve yerleşik Romanların inanışları, yoğun yaşadıkları bölgeler, meslekleri ve yasal statüleri tanımlanmıştır. 1520'de ise bu kez Anadolu'da olmayan ancak Rumeli'de geçerli olan bir yapılanma yani Çingene Sancağı kurmuştur[34]. 1530'da ise bu kez Kanuni Sultan Süleyman, "Kanuname-i Kıbtiyani Vilayet-i Rumeli" kanunu ile Romanların ödeyecekleri vergileri düzenlemiştir. Bu belgede dikkat çekici olan bir unsur ise yine Romanların göçebe kültürüne yönelik önlemler alınması ve izin verilmediği sürece kendilerine tahsis edilen bölgelerden çıkamayacak olmalarıdır. Çıkmaları durumunda kendilerini çeşitli yaptırımlar beklemekte ve bölgelerine geri gönderilmektedirler[35].

1579 yılında August von Sachsen tarafından öne sürülen bu görüşe göre Romanların Balkanlarda yerleşmesi ve sınır muhafızlığı gibi görevlerle Osmanlı askeri teşkilatı içerisinde yer alması Avrupa için bir tehdit olarak algılanmıştır. Buna göre 16. ve 17. yüzyıl boyunca 20.000 Roman, Osmanlı ordusunda görev yapmışlardır[36]. Romanların özellikle Osmanlı varlığı ile olan ilişkisi Avrupalıların Romanlardan hoşlanmamasına neden olmuş, bu nedenle Avrupa çapında Roman kıyımları yaşanmıştır. Kuşkusuz bu kıyımlar sadece 16. ve 17. yüzyıl ile sınırlı değildir. Ulusçuluk hamlelerin artmasıyla birlikte Romanlar hem yerleşik hayata adapte olmamalarından ötürü hem de etnik anlamda entregre edilemediklerinden devletlerin yaptırımları ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu bağlamda, Balkanlarda özellikle Romanya, Yugoslavya ve Bulgaristan'da yoğunlaşan Roman nüfusuna yönelik olarak, 1941-1942 yılları arasında sert yaptırımlar başlamış ve Romanya'da toplama kamplarında yaşamını yitiren Romanların sayısı 36.000'i bulmuştur. Yugoslavya'nın 1990'lardaki dağılma sürecinde ise Boşnaklara ve Hırvatlara, Sırplar tarafından uygulanmış olan soykırıma Çingeler de uğramış ancak bu tarihin gölgesinde

[33] İsmail Alöz, "Osmanlılar Zamanında...", s.56.
[34] Emine Dingeç, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Çingeneler", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S:20, 2009, s.35.
[35] Ercan Yavuz, "Abe biz Müslümanız beya!..", *Aksiyon,* Haziran, 1998.
[36] Emine Dingeç, "XVI. Yüzyılda..", s.38.

kalmıştır[37]. Bugün dünyadaki 15,000,000'a yakın Roman nüfusunun 6 ila 7 milyon arası olan kısmı Balkanlarda yaşamlarını sürdürmektedirler.

1.1.2.2 Avrupa'dan Yayılan Göç

Romanların, Anadolu ve Balkanlar üzerinden vardıkları bir diğer önemli yer ise Avrupa'dır. Bir görüşe göre romanlar Güneydoğu Avrupa'ya 13. yüzyılın son çeyreğinde varmışlardır. Bir başka görüş ise bu tarihi 15. yüzyıl'a yerleştirmektedir. Avrupa'daki Romanların göçünün, İran, Ermenistan, Anadolu, Yunanistan ve Güney Slovak Bölgesi üzerinden gerçekleşmiş olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü Avrupa'da yaşayan Romanların lehçelerinde Ermenice, Türkçe, Yunanca ve Slovakça'dan alınmış kelimeler görülmektedir[38]. Buna göre Romanlar ilk kez 1321'de Konstantinopol'e,[39] 1407'de Orta Avrupa'ya, 1512'de İsveç'e, 1515'de İngiltere'ye, 1544'te Norveç'e, 1597'de Finlandiya'ya ulaşmışlardır. Bu konuda bulunmuş olan diğer belgeler ise 1416 yılında Transilvanya'ya atıfta bulunmaktadır. Bu dönemde birçok Roman grubu kendilerine Hristiyan Hacı süsü vermişler ve Mısır'dan geldiklerini iddia etmişlerdir. Bu grupların ulaştıkları coğrafyalardan biri ise İspanya'dır. Romanların, Avrupa'daki varlıkları açısından en önemli durakların başında İspanya gelmektedir. 1425 yılında Mısır'dan İspanya'ya gelen Romanlara geçiş izni verilse ve ilk zamanlarda hoş karşılanmış olsalar da, haklarındaki ilk karşıt yasa Ferdinand ve Isabella tarafından gündeme getirilmiştir. Bu dönemde Romanlar, İspanyol gibi gözükmemekle itham edilmiş, daha koyu tenleri, Avrupalı olmayan karakteristikleri, farklı kıyafetleri ve Romani konuşmaları ile İspanyol toplumuna ait bulunmamışlardır. Onlar İspanyol Krallığı içerisinde kendi alt kültürlerini ve hukuk sistemlerine kurmuşlar, metalcilik, katır kırpma, at ticareti, falcılık, şarkı söylemek ve dans etmek ile geçimlerini sağlamışlardır. Aynı yüzyılın sonunda Romanlar göçebe olarak kabul edilmişler ve İspanya Krallığını terk etmeleri için kendilerine altmış gün süre verilmiştir[40]. Bu kararlar İspanyol Kraliyet Metinleri pragmatiklerde Romanların toprağa yerleştirmeleri doğrultusunda politikalar izlendiğini, bunun için dışarıya çıkmaları yasak olan bölgelere gönderildikleri ve ağır cezai yaptırımlar uygulandığı bilinmektedir.

---

[37] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.30.
[38] Çingenelerin Kökeni ve Güçleri. <http://www.turkiyecingeneleri.8m.com/giris.htm> (09.05.2013)
[39] Bu konuda farklı veriler mevcuttur. Bkz: Halime Ünaldı, "Türkiye'de Yaşayan..", s.616.

[40] Amy Motomura, *Gypsy Legislation..,* s.143.

18. yüzyıla kadar İspanya'da yoğun bir şekilde varlıklarını sürdüren Romanlar'a önce 1749'da toplu tutuklama kararı çıkartılmış, 1763'te ise genel afla Amerika'ya, Brezilya'ya, Afrika'ya ve Hindistan'a sürülmüşlerdir. Kalanlar ise Katoliklerin ciddi baskıları ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu baskıların merkezinde Romanların dinsiz oldukları, kötülük amacı güttükleri, şeytanla işbirliği yaptıkları ve hatta şeytanın bir kolu olduklarına dair fikirler bulunmaktadır[41].

16. yüzyılda ise İsveç'te Romanlar göçmen olarak kabul edilse de, bu algı 17. yüzyılda değişerek hukuk dışı ilan edilmelerine neden olmuştur. 1642 bu anlamda bir dönüm noktasıdır ve bu tarihten sonra İsveç Krallığı içerisinde Romanlar sınır dışı edilmeye başlanmıştır. 16. yüzyılın bir diğer önemli gelişmesi ise 1505'te İrlanda'da, 1514'te ise İngiltere'de Romanların nüfus kayıtlarına geçirilmeleridir. Ancak bunun dışında Avrupa'da dolaşan Romanlar gezgin çalgıcılık ve falcılıkla uğraşan ve göçen topluluklardır. İngiltere Romanlarına 1570'li yıllarda sert yaptırımlar uygulanmaya başlanmış ve bunlar "serseriler, dilenciler ve sahte Mısırlılar" olarak nitelendirilmiştir[42].

16. yüzyılda bu topluluklara geçiş sözleşmesi uygulanıp, geçici geçiş belgeleri verilirken, 17. yüzyılda bu kez Almanca konuşulan bölgelerde Yahudilere, Romanlara, dilencilere ve göçebelere karşı sert yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. 18. yüzyılda ise bu kez ulusçuluk ideolojisinin de etkisiyle Almanya, Rusya ve Avusturya'da geniş çaplı yerleşikleştirme politikaları uygulanmaya başlanmış ve Romanların bir bölümü iskâna zorlanırken, buna uymayanlara ise idari zorlamalar ile bir göç yolu çizilmiştir. Örneğin, II. Katerina döneminde Romanlar Besarabya ve Kırım topraklarına sürülmüşlerdir[43].

Nitekim, ulusçuluğun zirveye çıktığı 19. yüzyılın sonunda ve 1. Dünya Savaşı'ndan sonra ise bu kez Almanya'da Roman avı başlatılmıştır. Özellikle 1899'da Münih'te İmparatorluk Emniyeti üyesi Alfred Dillman'ın kurduğu "Çingene Tehlikesiyle Mücadele Ofisi", sonraki kırk yılda olacakların da habercisi konumundaydı. Aynı dönemde İngiliz Polisi de, Gypsy Journals'de "Çingene Suçları Masası" kurmuş ve Romanlar takip altına alınmıştır. 2. Dünya Savaşı'nda ise 1938 Aralık ve 1939 Ekim Nazi emirleri ile Avrupa çapında yakalanan Romanlar toplama kamplarına ve gaz odalarına gönderilmişlerdir. Bu dönemde benzer uygulamalar Çekoslovakya'da da yaşanmış ve 1927'de "Göçebe Çingeneler Kanunu" kabul edilerek, 1939'un Mart ayında bir çok roman toplama

[41] Amy Motomura, *Gypsy Legislation..,* s.144.
[42] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.20.
[43] Çingenelerin Kökeni ve Güçleri. <http://www.turkiyecingeneleri.8m.com/giris.htm> (09.05.2013)

kamplarında yaşamını yitirmişitr. Romanya, Macaristan, Fransa'da da çeşitli kanunlarla uygulanan anti-gypsist (Roman karşıtı) uygulamalar, 2. Dünya Savaşı sonrasında ise bu kez Doğu Avrupa'da zorla yerleşikleştirme, etnik bütünleştirme ve bölgelere ayırma politikaları olarak ön plana çıkmıştır[44]. Bugün Avrupa'da, Almanya, Belçika ve Fransa'da Yenicheler, Sicilya'da Camminantiler, Avusturya'da Karnerler gibi Roman kavimleri bulunmaktadır. İrlanda ve İskoçya'da ise geçmişleri 12. yüzyıla kadar uzanmakta olan Roman kavimleri bugün sayıca 4.000'i bulmakta ve dilleri Elizabeth dönemi İngilizce ise Romani karışımıdır. İspanya'da Kale Romanları, Portekiz'de Gitanoslar, Fransa'da Gitanslar yaşamaktadır[45]. AB'nin genişlemesi ile birlikte Balkan ülkeleri de sürece entegre olmuşlar ve buralardaki Romanların varlığı Avrupa için çekinilen bir unsur olmuştur. Özellikle Avrupa büyük bir Roman göçünden korkmaktadır ve 1930'lardaki anti-gypsist ortama geri dönülmesini sağlayacak aşırı sağcı-ırkçı politikalar kendisine taraftar bulmaktadır. Fransa'da Sarkozy, döneminde Romanları sınır dışı etme kararı alınmış, buna da gerekçe olarak hukuk ve ekonomi gösterilmişti. Bulgaristan'da ise bir Roman'ın arabası ile kaza yapması sonucu Bulgar genç hayatını kaybetmiş, bu durum da halkın ayaklanmasına sebep olmuştu. İtalya'da Berlusconi Romanları göndermek için çeşitli söylemlerde bulunmuştu. AB'ye katılan Romanya ise Romen ve Romani arasındaki ayrımı yapma çabasında.

1.1.2.3 Asya'dan Yayılan Göç

Bütünsel bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, Hindistan orjinli olan Romanların göçlerinin de Asya merkezli göçler olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Anadolu üzerinden Balkanlara ve oradan Avrupa'nın içlerine doğru göç eden ve Mısır üzerinden İspanya'ya geçen Romanlardan başka bir diğer grup ise Kafkasya ve Rusya'ya göç etmiştir. Bu göçün sonucunda Moğollar'dan ata binmeyi, Türklerden ise demircilik sanatını öğrenerek yurtlarına geri dönmüşlerdir. Bir görüşe göre bazı Romanlar ise bu sanatları öğrendikten sonra Hindistan'a geri dönmeyip Avrupa'nın içlerindeki topluluklara metalurji ve demirciliği öğretmişlerdir[46]. Kuzey Batı Hindistan'dan Afganistan ve İran'ı kullanarak Anadolu'ya geçenlerin ise önemli bir bölümü Anadolu'da kalmıştır. Bu bölgelerde Romanları adlandırmak için Luli kelimesi kullanılmaktadır. İran'da da bu kelime yaygın

[44] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.26-27.
[45] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s. 148-149.
[46] Çingenelerin Kökeni ve Güçleri. <http://www.turkiyecingeneleri.8m.com/giris.htm> (09.05.2013)

olarak kullanılmaktadır. Bölgedeki diğer kullanımlar ise Luri ya da Dzugi'dir. Bugün de Hindistan'da 2.000.000'a yakın Roman unsur yaşamaktadır. Bununla birlikte Romanlar sadece Batı'ya doğru hareket etmemiştir. Bugün Japonya'da da Roman gruplarının varlığı gözlemlenebilmektedir. Ancak bunlar büyük çaplı ve kitlesel göç hareketlerinin sonucunda oluşmamışlardır[47].

[47] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s. 184.

BÖLÜM II

ROMANLARIN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI

2.1 Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı

Romanlar tarihte bugün dahi lokal ölçekte sürmekte olan ancak anavatanlarından çeşitli rotalar üzerinden çıkışları 800 yılı bulan göçlerle gerçekleşmiş bir kavimdir. Dolayısıyla romanların sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını dünyada bir başka kavmi olmadığı kadar etkileyecek unsur göç unsurudur. Roman tarihini yeniden yazmak isteyen Mezarcıoğlu'na göre insanları Çingeneler ve insanlar olarak ayıran tarihsel yanlış algı bugün de sürmektedir. Romanlar kendilerini çingene olmayan "Gaco"lardan ayırmaktadırlar. Bugün de Romanlar kendilerini Çingene değil Roman olarak nitelendirmekte ve Çingene deyiminin içerdiği yanlış çağrışımların Gacolar tarafından üretildiğini söylemektedirler. Roman terimi ise stratejik anlamda prestij için kullanılmakta böylece toplum nezdinde daha itibarlı olunmak istenmektedir[48].

Buna göre toprağı işleyen köylüler ve hayvanları evcilleştiren çobanlar tarihsel olarak Gacoların (çingene olmayanlar) atalarıyken, onlara zanaatın her türlüsünü ve çeşitli hizmetleri sunan ve karşılığında gıda maddesi temin edenler ise Çingenelerdir. Buradan hareketle Çingenelerin tarihte en eski zanaat sahibi kavimlerden biri olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü kuraklık ve kıtlık nedeniyle yurtlarından göç etmek zorunda kalan Romanlar gittikleri yerlerde de avcılık ve toplayıcılık yapmamışlar, bunun yerine zanaatle uğramışlardır. Örneğin, Japonya'ya giden Romanlar deri işçiliği, ayakkabı üreticiliği, elbise boyama, müzisyenlik, eğlence sanatları, mezarcılık gibi işlerle uğraşmışlar, tarım ve hayvancılıkla ilgilenmemişlerdir[49].

Bununla birlikte Romanlar, genelde yerleşik toplumlar tarafından folklorik özellikler taşımak, özgür, vahşi ve doğaya yakın olmak gibi özelliklerle tanımlanmışlardır. Bu nedenle bazı ülkeler onları sınır dışına sürmüşlerdir. O ülkede kalanlar ise diğer toprak

---

[48] Taner Canpolat ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene/Roman Topluluğunun Sosyo-Kültürel Yapısı Üzerine Bir Çalışma", *Üsküdar Sempozyumu VI Bildiri Kitapçığı,* 2009, s.351.
[49] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.24.

sahiplerinin arazilerine sığınmışlar, bir bölümü ise daha az olmak kaydıyla evlilik yolunu kullanarak yerel göçebe topluluğa karışmışlardır[50].

Bu bağlamda, romanların uzun süren göç hareketleri içerisinde kültürlerine ait unsurların bazılarını bulundukları toplumun kültürü ile sentezleseler de, bazılarını yoğun bir biçimde yaşadıkları gözlemlenmektedir. Göç, kitlesel bir eylemdir ve bu nedenle göçün sınırları içerisinde üyelerin birbirini koruması söz konusudur. Aynı zamanda Romanlara tarih boyunca yapılan yakıştırmalar da onların dışarıdan gelen tehditlere karşı daha çok birbirlerine kenetlenmelerine yardımcı olmuştur.

Diğer bir deyişle, Romanların göçer kültürleri onların yerleşik, modern aile formlarından uzak kalmasına neden olmuştur. Elbette, Avrupa'nın ve ülkemizin kentlerinde rıza ile ya da gentrification (soylulaştırma), kentsel dönüşüm politikaları ile yerlerinden edilerek apartman dairelerinde çekirdek aile olmaya zorlanan Romanlar söz konusudur. Ancak bunların çoğu, kentin dışında kendilerine tahsis edilmiş yaşam alanlarının varlığını öngören bu politikaları reddetmekte ve kendi geleneksel aile yapılarını sürdürmektedirler.

Romanlar, bir tarihsel görüşe göre Hindistan'ın en aşağı kastlarından birini oluşturmaktadırlar ve bu nedenle Gazzelilerin seferlerinde köleleştirilmişlerdir. Köleleşmeyenler ise göçmüşlerdir. Bu göç süreci içerisinde Romanların en küçük sosyal organizasyonu "serha"dır. Serha, büyük aile ya da eklemlenmiş aile demektir. Serha, yakın akrabalardan oluşan bir topluluktur.[51]

Bir başka kavram ise Vista'dır. Vista, Rumence Üzüm Salkımı ya da Kök Ağacı demektir. Romanlara göre "bir elin parmaklarını temsil eden" Vista, aşiret anlamına gelmektedir. Vista'yı Natia ya da diğer bir deyişle Rasta takip eder. Natia, nispeten daha küçük topluluklara verilen isimdir. Bunun dışında ekonomik amaçlı olarak bir araya gelmiş Roman topluluklarına ise Kumpanya adı verilmektedir[52].

Mezarcıoğlu, Romanların tarihsel olarak yerleşik kavimlere karşı daha barışçı ve kadın merkezli bir toplum kurduklarını, yerleşik toplumların ise özellikle ganimet, yağma ve arazi ele geçirmek için erkek merkezli bir savaşçı topluluk kurduklarını söylemektedir.

---

[50] Donald Kenrick, *Çingeneler, Ganj'dan Thames'e*, çev. Bahadır Turnakçı, Homer Yayıncılık, İstanbul, 86-87.

[51] *Çingenelerin İnsanlık Arayışı*, http://www.haksozhaber.net/cingenelerin-insanlik-arayisi-15710yy.htm (25.09.2014)

[52] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.13.

Bu nedenle, kadının konumu açısından bu iki toplumsal yapı arasında önemli bir uçurum oluşmuştur. Bu aynı zamanda Roman topluluklarının kadınsılaştırılması algısını da beraberinde getirmiştir. Örneğin, Hintilerin temel metinlerinden biri olan Manusmriti'de Romanlar için kullanılan kelimelerin aynı zamanda adet görmekte olan kadınlar ve dul kadınlar için de kullanıldığı bilinmekte ve böylece Romanların kirli bir kavim olduğu iddia edilmektedirler. Bu nedenle insanlık tarihinin büyük kıtlık ve kuraklıkları bu kirlilik durumuna bağlanmış ve Romanlar dışlanmışlar ve bulundukları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır[53]. Romanlarda kadınının bu denli önemli olması onların inanç dünyalarında da karşılığını bulmaktadır. Örneğin, dünyanın yaratıcısı ve koruyucusu Durga, büyük ana ve dünyanın ebedi anası olarak lanse edilmektedir[54]. Bir başka inanca göre ise Romanlara yakıştırılan ve bugün bir nefret söylemi ürünü olarak kabul edilen "buçuk millet" yakıştırması onların Peygambersiz bir kavim olmalarından ileri gelmektedir. Bu rivayete göre tüm kavimler Tanrı'dan peygamber isterken Romanlar kendilerine gönderilen peygamberin kadın olmasını istemişler, bu nedenle Tanrı'nın gazabına uğramışlardır[55].

Romanlarda erkek ve çocuklar dışarıda parayı kazanır ve evin kadınına teslim ederler. Evin kadını parayı organize eder ve ev işlerini çevirir. Çocukların bakımı, ev işleri gibi işleri yürüten kadınlar aynı zamanda geçim konusunda erkeğe de yardımcı olmaktadırlar. Bugün Batı'da ya da Türkiye'de büyük kentlerde çiçek satıcılığı, falcılık, evlere temizliğe gitme gibi işler kadınlar tarafından üstlenilmektedir. Günümüzde erkeklerin iş bulma olanakları kısıtlanmıştır. Bunda zanaat alanlarının kaybedilmesi büyük ölçüde etkili olmuştur.

Romanların dışlanması ve hep yerleşik toplumların uzağında yaşamak zorunda bırakılmaları onları kendi içlerine doğru genişletmiştir. Romanların verdikleri zanaat ürünlerini kullanırken tereddüt etmeyen yerleşik topluluklar, Romanların kendi yakınlarına yerleşmelerine ise izin vermemişlerdir. Bu nedenle Romanlarla diğer yerleşik topluluklar arasında oldukça büyük bir mesafe oluşmuştur. Bu bağlamda, Romanlarda aşiretler içerisinde akraba evliliği yaygındır. Aşiretler 80 ila 800 arası üyeyi içermekle birlikte, bugün yerlerini 5-6 çadırdan oluşan gruplara bırakmıştır.

Romanlarda en önemli rollerden biri Çeribaşılıktır. Çeribaşılık, Baro Manuş (büyük adam) ve Batolo Manuş (mutlu adam) olmak üzere ikiye ayrılır ve babadan oğula

[53] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.74.
[54] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.21.
[55] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, s.25.

geçmez. Bunun yerine hak edilene verilen Çeribaşılık sıfatında otorite esastır. Çeribaşı, kavgaları ayırır ve teskin edilmeyenlere güç uygulama hakkına sahiptir. Bugün Avrupa'da iki büyük Çingene Kralı bulunmakta ve bunlar birbirleriyle mücadele etmektedir.

Romanların erkek çocuklarına 12 yaşından itibaren çav (çavo), kız çocuklarına ise çay denilmektedir. Bu yaşlardaki genç ve kız erkek çocuklar birlikte yıkanabilmekte ancak çocukluğun bittiği dönemden sonra oğulanlar "çavbaro" yani delikanlık olarak nitelendirilmektedirler. Genç kızlar ise adet görmeye başladıkları andan itibaren "çaybari" yani büyük genç kız olarak adlandırılmaktadırlar. Dolayısıyla bu yaşlardan sonra (erkek 15, kız 13) genç kız ve erkekler arasında bariz bir cinsiyet ayrımından bahsedilebilmektedir[56].

Bu bağlamda, Romanlar genelde yine bir Roman'la evlenmektedirler. Özellikle Roman kültürünün ve geleneğinin muhafaza edilmesi için bir Romanın bir Gaco ile evlenmesi tasvip edilmemektedir. Evlilikleri, kız kaçırma, satın alma ya da değişme yolu ile olmaktadır. Kızlarda evlilik yaşı 13-17 iken, erkeklerde 15-19 arası değişmektedir. Bir roman gelinin ailesi tarafından belirlenen fiyatı 10.000 TL'den başlamakta, ABD'de ise 100.000 $'a kadar ulaşmaktadır. İç güveyliği Romanlarda aşağılayıcı bir sıfattır ve bu duruma düşen Romanlara "ev çingenesi" denir. Kız kaçırma durumunda ise bir kaç hafta çiftler ortadan kaybolur ardından ortaya çıkararak el öperler. Bu durumda gelenekler damada sembolik olarak bir tokat atılmasını gerektirmektedir.[57]

Romanlar kendi içlerinde geleneksel bir hukuk sistemine sahiptirler. Buna göre herhangi bir suçun tespiti için farklı ailelere mensup 4 ile 6 erkekten oluşan Kris Romani olarak anılan bir mahkeme kurulur. Bu mahkemenin verdiği cezalar elbette o Roman topluluğun yaşadığı ülkenin ulusal hukuk sistemi ile çelişemez. Dolayısıyla, Kris Romani'nin vereceği cezalar Roman topluluğundan ihraç cezaları olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, rızası olmayan bir kızı kaçıran bir erkeğe 15 ile 30 yıl arası Roman topluluğundan dışlanma ve ihraç cezası verilebilmektedir. Aynı cezalandırma sistemi bir kızın, bir Gaco erkek ile evlenmesinde de geçerlidir. Çünkü böyle bir durumda ailenin ilkeleri çiğnenmektedir[58].

[56] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, s.26.
[57] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, s.32.
[58] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, s.32.

Romanlarda yaşlılar genelde torunları ile ilgilenmekte, yaşlıların ihtiyaçları ise yakınları ve mahalleli tarafından karşılanmaktadır. Buna göre huzurevine gönderilen bir Roman yaşlı görebilmek oldukça güçtür[59].

Romanlara yönelik sosyal imaj aynı zamanda bu topluluğun kültürel farklarının göz ardı edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bugün Romanlar, Orta Çağ Avrupa'sındakinden çok uzak önyargılarla karşılaşmamaktadırlar. Çünkü Romanlar dünya üzerinde yerleşik hayata daha az geçmiş bir kavim olmalarından ötürü, yüzyıllardır benzer kültürel motifleri bünyelerinde taşıyabilmektedirler. Dolayısıyla, 16. yüzyıl İspanya'sında müzisyenlik ya da demircilikle uğraştıkları söylenen Romanlar için bugün hala aynı kabuller söz konusudur. Bununla birlikte hırsızlık, dilencilik, tembellik gibi kendilerine yönelmiş nefret söylemleri de sürmektedir. Aynı zamanda Avrupa'ya ilk gelen Romanlar, esmer tenleri, kusurlu ve fiziksel anlamda kendilerine nazaran daha kusurlu bulunan görüntüleri, küpeleri, uzun saçları ve yabancı kılıkları dolayısıyla birçok insana itici gelmişlerdir[60].

Romanların atalarından kalan en önemli sermayeleri zanaatçilikleridir. Romanlar tarihsel olarak ekonomilerini yerleşik halklara ürettikleri zanaat ürünlerini satarak, takas ederek ve başka alışveriş türleri ile sağlamışlardır. Romanlar, özellikle tarım toplumunda arazi sahibi olamamışlar ve yerleşik topluluklarının yerleşimlerinin uzağına gönderilmişlerdir. Bu gelişmeler onları marjinal bir ekonomiye yönlendirmiş, özellikle Sanayi devrimi ve kentleşmeden sonra Romanlar kentlerin dışındaki mahallelerde ya da yerleşimlerde yaşamaya başlamışlardır. Romanlar, kentlerin dışındaki yerleşimlerinden geleneksel meslekleri olan demircilik, nalbantlık, bakırcılık, kalaycılık, sepetçilik, elekçilik, altın arayıcılığı, seyislik, şifacılık, falcılık, ayı ve maymun oynatıcılığı, akrobatlık, müzisyenlik, çengilik, bohçacılık, gemi yapımcılığı, oymacılık, madencilik, şifacılık, kâhinlik ve dilencilik gibi mesleklerin geçerli olanlarını yapmak üzere kente gelirler. Kentte fabrika ya da devlet dairesinde yer bulamayan Romanlar, bu uğraşları ile gün boyu bir ekonomik ağ oluşturmakta ve kendi yerleşim yerlerine geri dönmektedirler.

Sıradan bir Roman yoksul görünümlü, çoğunlukla sağdan soldan topladıklarını giyen kişidir. Ancak, elbette özellikle Avrupa'daki Roman topluluklarının görece zenginleşmesi ile birlikte bazı alışkanlıklar değişmektedir. Bazı Romanlar üst sınıftan insanlar gibi görkemli evlerde oturmakta ancak içlerindeki sosyal hayatı Roman kültürüne

[59] Taner Canpolat ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene..", s.354.
[60] Angus Fraser, *Avrupa Halkları- Çingeneler,* çev. İlkin İnanç, Homer Kitabevi, İstanbul 2005, s.112.

göre şekillendirmektedirler. Nitekim, göçerler kendilerini "gerçek çingene" ilan ederken, yerleşiklere ise "çingene bozuntusu" demektedirler[61].

Romanların mutfak alışkanlıkları ise göçer bir kavmin mutfak alışkanlıklarının özelliğini taşımaktadır. Romanlar eti ve özellikle tavuğu çok sevmektedirler. Avrupa'daki romanların ise sarmısaklı kirpi çorbasından hoşlandıkları bilinmektedir. Alkol, Romanların gündelik yaşamının önemli bir parçasıdır. Buna göre alkol kullanmayan bir Roman "adam sayılmaz". Ancak tüm bu algılar yerleşikliğin artması ve sosyal mobilizasyon ile katı pratikler olmaktan çıkmışlardır. Bugün elbette, bir fast-food restaurantından ya da gittikleri ülkenin ulusal mutfağından etkilenen ve sofrasını buna göre oluşturan Romanların varlığı azımsanamayacak kadar çoktur.

2.1.1 İnanç Sistemi

Bugün dünya üzerinde Romanlar içerisinde yaşadıkları toplulukların egemen dinsel kültürününden önemli ölçüde etkilenmiş olsalar da, göçmen kültürlerinden ötürü farklı kültürlerin ve inançların hinterlandında bulunmuşlar ve eklektik bir inanç sistemine sahip olmuşlardır. Romanlar özellikle bulundukları yerleşik kültür tarafından din konusunda daha rahat olmakla suçlanmışlar ve bulundukları memleketin dinine girmekle ve her yeni göçte yeni bir din benimsemekle eleştirilmişlerdir. Romanların yaradılışa dair düşünceleri mitolojik formlar içermektedir. Buna göre[62];

"Başlangıçta su yoktu. Tanrı Devel, orada kumu yarattı. O, bu kumdan yeryüzünü şekillendirdi. Bütün erkek ve kadınların, Manuşlardan ayrı olarak bu ağaçtan yarattı. Tanrı her şeyi yarattığında işini beğendi ve bundan memnun oldu. Kısa bir müddet sonra bazı eksiklerin olduğunu hissetti. Uzun uzun düşündükten sonra yaratılış tacının eksik olduğunu farketti. Bu yaratılış tacı; gerçek adam= rom ve gerçek kadın=romni'den oluşmaktaydı. Böylece Tanrı, herkesten farklı olarak çingeneleri yarattı. Fakat Devel, çingeneleri diğer insanlardan farklı bir şekilde yarattı. Çünkü o, çingeneyi kendi elleriyle yapmak suretiyle yarattı. Böylece onun yaratma işi tamamlanmış oldu".

Buradan anlaşılacağı üzere Tanrı Devel, tek Tanrılı dinlerin Tanrı algısına oldukça yaklaşmış bir formu temsil etmektedir. Yaratan, gören, duyan ve mekan ve zaman

[61] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, s.28.
[62] Ali Arayıcı, *Avrupa'nın Vatansızları: Çingeneler*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2008, s.43.

anlamında sınırsız bir Tanrı anlayışı söz konusudur. Romanlar, bu bağlamda Atalara Saygıyı ön plana çıkartmaktadırlar. Yüce Varlık (Tanrı Devel) ve Karşıt Güç İnancı (O Bengh) da inanç dünyalarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte Ana Tanrıça (Durga, büyük ana, dünyanın ebedi anası) ve Korkulan Tanrıçalara tapınma da Romanların din anlayışını Tek Tanrılı dinlerden ayırmaktadır. Bu bağlamda, her yıl Mart ayında Tanrıça Bibi için bayramlar düzenlenmektedir.

Romanların kavim sembolü ve kutsalları, bazı renkler, ağaçlar, dağlar, yabani hayvanlar, balıklar ve özellikle de kadınlardır. Kırmızı uğurlu renkleri olarak ön plana çıkmaktadır. Romanların masalları; yaşlılığın ve ölümün olmadığı bir dünya algısı üzerine kurulmuştur[63].

Kuşkusuz, uğur, fal, büyü gibi uğraşlar, Romanlar'a asıl anavatanları olan Hindistan'daki eski Hint inanışından ya da tarihin bir diğer evresinde Orta Çağ manastırlarından öğrendikleri simyacılık mesleğinden miras kalmıştır. Bu nedenle inanışlarının bir bölümü ise Tek Tanrılı dinlerle tamamen çelişir bir biçimde fal, büyü gibi unsurlara ayrılmıştır. Avrupa'da Romanlara bakış açısının geldikleri ilk yıllarda sorunlu olmasında fal bakmak ve büyücülüğün dinle rekabet etmek olarak algılanmasının büyük payı bulunmaktadır[64]. Bu bağlamda, Romanlar asimile edilmek istenmiş ve bazen zorla bazense rıza ile göç ettikleri ülkenin dininden etkilenmişlerdir. Ancak rıza olduğu durumlarda bile bu aslında yerleşik kültür ile Romanların kültürünün bir geriliminin sonucudur.

Örneğin, Avrupa Romanları genellikle Hristiyan iken, Türkiye Romanları Sünni Müslümanlardır. Ancak Türkiye'de Alevi, Yezidi vb. Romanlar da görülebilmektedir. Ancak samimi ve dindar Romanlar olduğu gibi, kendi geleneklerindeki inançlarına daha çok önem vererek uygulayanların da sayısı az değildir. Bu, kuşkusuz, Romanların göç hareketlerinin yoğunluğu ve farklı kültürlerden etkilenmeye açık olmaları ile ilgili bir olgudur.

Romanlarda Tabu sistemi; temiz ve pis (marime) diye ayrılmaktadır. Buna göre yeni doğum yapan ya da adet gören kadınlar pis olarak kabul edilmekte ve yatakları ailenin diğer bireylerinden ayrılmaktadır. Bu kadın aynı zamanda yemek ve temizlik işlemleri ile de ilgilenmemektedir. Böylece Roman ailelerinde pis ile temiz arasında net bir ayrım

[63] Ali Arayıcı, *Avrupa'nın Vatansızları.., s.53.*
[64] Donald Kenrick, *Çingeneler.., s.85.*

çizilmektedir. Kedi ve köpek de Romanlarda murdar (marime) kabul edilmektedir. Ayrıca ölüyle (mulo) temas eden de murdar olur ve yıkanmak zorundadır. Bununla birlikte Romanların ölüye yönelik bir diğer inancı ise ölünün çok farklı görünümlere sahip olduğu ve geceleri göründüğüne yönelik algıdır. Eğer birisi mulo ile karşı karşıya kaldıysa Müslüman ise besmele çekmesi, Hristiyan ise haç çıkartması zorunludur. Geceleri uyuyamayan kişilere cadılar musallat olmuştur ve böyle bir durumda ayağa kalkılarak bir bıçak alınmalı ve yere atılmalıdır[65].

Romanlar aynı zamanda birisinin saçını okşayanın gücünün saçı okşanılana geçeceğine inanmaktadırlar. Romanlar, hac ve diğer ziyaretlere de önem vermişlerdir. Örneğin, Türkiye romanları Hafız Paşa Türbesi, Curo Baba, Evliya Ether Baba gibi kutsal mekanları ziyaret etmektedirler[66].

Romanların bayramlarının başında Kakava gelmektedir. Kakava ait oldukları ülkenin yöresel Hıdrellez'i ile Kakava'nın sentezi olarak kutlanır. Kakava'da Romanlar genellikle bir armut ağacının etrafında toplanır ve bu ağaca Tanrıça Bibi'den ilhamla "Bibi" ismi verilir. Bayramdan önce ağaca çiçek ve kırmızı bantlar ile süsler yapılırken, bayramdan sonra bu ağacın etrafında büyük bir yemek düzenlenir. Yemekler yerde yenmektedir ve balık, pilav, fasulye, alkollü içeceklerden oluşmaktadır. Buna göre Tanrıça Bibi'nin Romanlara sağlık ve mutluluk vermesi için dualar edilmekte ve ilahiler okunmaktadır. Bunun dışında 6 Mayıs St. George günü de bulunmaktadır. Bu günden evvel Romanların kuzu eti yemeleri yasaktır. Ancak, özellikle yerleşik Romanlar bu kutlamaları önemli ölçüde bırakmışlardır[67]. Bununla birlikte Lomlar da Hıdrellez geleneği ile ilişkiye geçmemişlerdir[68].

Bugün özellikle kent yerleşimlerinin içinde ya da biraz dışarısında yer alan Romanlar kendilerini mensubu bulundukları ülkenin inanç sistemi ile tanımlamayı tercih etmektedirler. Örneğin, Türkiye'de bir Romana dini sorulduğunda, "Elhamdülillah Müslümanım" cevabı sıklıkla duyulmaktadır. Ancak Mustafa Aksu'nun aktardığı bir anektod Edirneli Roman kökenli bir vatandaşın İmam-Hatip'ten sonra, üniversitede okuduğu ve kendi köyünde imamlık yapmak istediğini, bu doğrultusunda atamasının

[65] Ali Arayıcı, *Avrupa'nın Vatansızları.., s.58.*
[66] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, s.67.
[67] Mustafa Aksu, *Türkiye'de Çingene Olmak,* Kesit Yayınları, İstanbul 2006, s.33..
[68] Belgin Cengiz: Burjuva, Kağıthane'deki Romanı Sevmez, Birgün, 24.01.2010.

yapıldığını ancak köylülerin, "Biz çingene bir imamın arkasında namaz kılmayız" dediklerini belirtmektedir[69].

Bununla birlikte mezheple ilgili çekinceler de Alevi Romanlar tarafından aynen devir alınmaktadır. Türkiye'deki Romanların Bektaşi-Alevi kültürünü benimsemelerinde yörükler ile olan ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki diğer göçer unsurların dini inançları nasıl çoğunluk inanç tarafından yadırganmaktaysa, Romanlar da bu ilişkiyi içselleştirmişlerdir. Ancak Romanlar bununla birlikte bir başka ilişkiyi daha içselleştirmişlerdir. O da Alevilerin de Roman Alevilerin bu yaşantısını yeterince doğru bulmamalarıdır. Bir araştırmaya göre Alevi vatandaşlar, Romanların Alevilikle bağdaşmadığını söylemişlerdir[70].

Batı'da da özellikle Engizisyon tehlikesi karşısında Romanlar kendilerini Mısır'dan gelen sahte Hacılar olarak tanıtmışlar ve böylece kendilerini dini anlamda yöneltilebilecek suçlamaları engellemek istemişlerdir. Bugün de Batı kentlerinde yaşayan Romanlar Hristiyanlığı benimsemektedirler. Ancak her durumda Romanlar kendi kültürlerini de içselleştirdikleri dinlerinin yanına eklemeyi ihmal etmemişlerdir.

2.1.2 Siyasi Tercihler

Romanlar, göçer bir kavim olarak mensup oldukları ülkede etnik bir sorun çıkartmamaya gayret etmişler ancak merkezi yapı ısrarla onları düzensiz, vergi ödemez, çalışma hayatına katılmaz vb. gerekçelerle etnik bir sorun ilan etmiştir. Bu bağlamda, Roman sorununun etnik bir sorun olması, kendilerinden kaynaklı değil, onlara yönetilmiş bir tarihsel bakış sürekliliğinin devamıdır. Mezarcıoğlu, tarih boyunca Romanlara yönelik toplam dört temel adaletsizliğin geliştiğini söylemektedir. Bunlar[71];

a. Romanların geleneksel zanaatlerinden kopartılması,
b. Romanların tarım ve hayvancılıkla uğraşmalarının engellenmesi,
c. Sanayi Devrimi sonrası zanaatlerinin geçersizleşmesi ve bu nedenle kimsenin uğraşmak istemediği işlerle uğraşmak zorunda kalmaları ve yoksullaşmaları,

---

[69] Mustafa Aksu, *Türkiye'de Çingene..*, s.8.
[70] Halime Ünaldı, "Türkiye'de Yaşayan Kültürel Bir Farklılık: Çingeneler", *Batman University Journal of Life Sciences,* C:1, S:1, 2012, s.618.
[71] Ali Mezarcıoğlu, *İlk Adım: Teşhis*, Haziran 2011.

d. Merkezi alanlarda yerleşmelerinin engellenmesi ve böylece Romanlar ile Roman olmayanlar arasındaki yabancılaşmanın ve mesafenin daha da derinleşmesidir.

Romanlar bu adaletsizlik üreten mekanizmaya karşı merkezi devlete isyan etmemişler ve siyaseten marjinalize olmamışlardır. Ancak özellikle Avrupa'da Romanlara yönelik büyük baskı politikaları ve aşırı sağcı bakış açısının ürünü olan Romanların etnik anlamda Avrupa'dan temizlenmesine yönelik teoriler ile sıkça karşılaşılmaktadır. Nitekim buna benzer büyük çapta ilk uygulama Nazi Almanya'sında 6.000.000 Yahudi ile beraber 1.000.000 da Romanın toplama kamplarında öldürülmesi olmuştur. Soğuk Savaş'tan sonra ise bu kez Doğu Avrupa'daki kapalı ve baskıcı rejimlerde Romanlar asalak bir yaşam sürmekle itham edilmişler, bu nedenle sindirme, toplumsal bütünleşme, etnik birleştirme ve bölgelere ayırma politikaları ile karşı karşıya bırakılmışlardır.

1990'lı yıllarda Orta ve Doğu Avrupa'da Romanlara yönelik olan baskıcı politika ise özellikle Çekoslovakya ve Bulgaristan'da da üst düzeye varmış bir çok Roman, daha Batı'ya ve özellikle Almanya'ya göç etmişlerdir. Bu ülkelerde kimliksizleştirme politikaları sonucunda kendi dillerini konuşmayan Romanlar bulunmakta ve kırda ve kentte bu topluluklar büyük bir yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Nitekin 1 Mayıs 2004'te Slovakya'da Romanlar, "açız, ekmek istiyoruz" diyerek isyan etmişler, dükkan ve mağazaları yağmalamışlardır. Bu dönemde Slovakya Devlet Başkanı, nüfusun %10'unu oluşturan Romanlardan, "şiddet içeren protestolara yönelmeleri, resmi düzeni tehlikeye sokmamaları ve hırsız yapmamalarını" istemiştir.

Bugün daha Batı'ya göç etmiş Roman toplulukları ekonomik ve sosyal anlamda marjinalleşmiş, sosyal yapının huzuru için toplumun dışarısında bırakılmışlardır. Bu ise onları entregasyona ikna eden değil, modernizmden ve gelişmeden daha çok kopmalarını sağlayan ayrıştırıcı bir siyasetin ürünüdür. Özellikle, Doğu Avrupa Ülkeleri'nin 2004 yılında AB'ye üye olmasının gündeme gelmesi ile birlikte, Batı basınında Daily Express başta olmak üzere birçok medya kuruluşu, "Çingenelerin gelmekte olduğundan" bahsetmektedir. Bu haberlere göre İngiltere elinde bavuluyla bekleyen 1.6 milyon Romanı kabul etmek zorunda kalacaktır. Sunday Times ise bu rakamı 100.000 olarak vermektedir[72].

[72] Vladan Jemeric ve Rena Radle, "Avrupa'da Çingene Düşmanlığı ve Sınıfsal Irkçılık", *Red Thread*, S:83, s.2.

Henüz 2008 yılında Macaristan'da Romanlara yönelik Neo-Nazi saldırıları düzenlenmekte, özellikle kriz dönemlerinde yükselen yabancı düşmanlığının ilk saldırdığı etnik grup Romanlar olmaktadır. Romanlar bir çok ülkede ucuz işgücüdür ve bu nedenle kriz dönemlerinde de yaptıkları işin niteliği değişmemektedir. Yerleşik halklar için iş kayıplarının yaşandığı bu dönemde gözler Romanlara dönmektedir. Bununla birlikte 2009'da Belgrad'da Romanların evleri kitlesel bir şekilde yıkılmış ve Romanlar Mirijevo yakınlarındaki konteynırlara yerleştirilmiştir. Ancak çevre sakinleri Romanları burada istememiş ve konteynırları ateşe vermek istemişlerdir[73]. Dolayısıyla AB içerisinde Romanlara yönelmiş olan bu nefret bu bağlamda tarih boyunca Romanların maruz kaldığı nefretten çok ayrışmamaktadır.

Romanların bu yapı içerisinde iki seçeneği kalmaktadır. Birincisi isyan etmektir. Romanlar tarih içerisinde barışçı bilinen bir grupturlar ve çok nadir devlete karşı isyan etmektedirler. Slovakya'da yaşanan olay bir anlamda Romanların maruz kaldığı yoksulluğun dayanılmaz sınırlara gelmesinin bir belgesi niteliğindedir. Romanların karşısına sunulan ikinci seçenek ise merkezi siyasetle ve kültürle bağdaşmaktır. Bu da merkezi kültüren siyaseten iki yüzlü tavrını gösterir niteliktedir. Çünkü Romanlar kaynaşmak konusunda kültürel kalıplarını aşıp hamle gösterseler bile bu kez yerleşik kültür ve siyaset onları kendileri ile eşit görmemektedir.

Bugün ülkemizde de gözlemleyebileceğimiz üzere etnik sorun ajandasının ilk sıralarında Romanlar gelmemektedir. Ancak gerek toplumsal hafızada gerekse de sosyo-ekonomik olarak Romanlar negatif imgelerle anılmaktadırlar. Bu Romanların, "Türk" ve "Müslüman" olduğu vurgularına rağmen kendilerine negatif bir bakış açısı olarak dönmektedir. Ülkemizde Romanlara yönelik sistematik bir devlet politikası olmasa da, toplum içerisinde Romanların tarihsel imgesi belirli ölçüde sürdürülmekte, bu ise Romanların kendilerini kucaklayan söyleme sarılması sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde de 2010 yılında siyasi hükümet bir Roman açılımı başlatmış ve Türkiye'de gerek kültürel gerekse sosyo-ekonomik düzeyde Romanların yaşamış olduğu sorunların çözümü için onları siyaseten muhattap aldığını deklare etmiştir[74]. Ancak kentsel dönüşüm projelerinin ilk kurbanının Romanlar olduğu düşünüldüğünde bu Roman toplumu nezdinde kalıcı bir politik yatırıma dönüşmemektedir. Romanlara ayda 100 tl karşılığında

[73] Vladan Jemeric ve Rena Radle, "Avrupa'da Çingene...", s.3.
[74] Tülin Yanıkdağ, "Roman Açılımı ve Türkiye'de Roman Sorunu", *Bilgesam*, 3 Mart 2010.

20 sene vade ile dair vaad edilmiş fakat bu dairelerin bulunduğu semtler Romanların tamamen kentin dışına sürgün edilmeleri sonucunu getirmiştir. Romanlar bu mahallelerini terk etmek ve kente geri dönmek yollarını aramaktadırlar. Çünkü kentten uzaklaştıklarında ekonomik uğraşlarından da uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. İş imkanlarına erişebilmek için üstüne bir de yol masrafları eklenmiştir.

Buradan da anlaşılabileceği üzere Romanlar kendilerine yönelik insanca yaşama koşulları vaad eden siyasetlere yönelmekte, özellikle sağ ya da sol bir ideolojik tercihte bulunmamaktadırlar. Bununla birlikte Romanların birçok ülkeden kimlik talebi de bulunmamakta, hatta ülkemizde İstanbul'un Tarlabaşı semtinde etnik iki grup arasında gerçekleşen bir kavgada Türk milliyetçilerinin refleksleriyle hareket etmiştirler. Bu yanıyla Romanlar ezilenlerin arasındaki hiyerarşide de en altta kalmaktalarsa da, her defasında Cumhuriyetin vatandaşı olduklarını ve devlete sadakatlerini dile getirmişlerdir[75].

Romanlar bugün örgütlenme sorunu ile karşı karşıyadırlar ve her ülkede Roman kimliğinin kabul edilmesine yönelik çeşitli hareketler görülmeye başlanmıştır. Özellikle Avrupa'daki kendilerine dönük ırkçılıkla mücadele eden Roman dernekleri, Roman Ulusal Kongresi (Roma National Congres RNC), Avrupa Roman Hakları Merkezi (European Roma Rights Center- ERRC), Avrupa Roman Bilgi Ofisi (European Roma Information Office- ERIO) ve Avrupa Roman ve Göçebeler Forumu (The European Roma and Travellers Forum- ERTF) gibi oluşumlardır. Bugün Roman örgütlenmelerinde en son eğilim, küresel bir Roman milliyetçiliği olarak ön plana çıkmaktadır[76].

2.1.3 Mesleki Yapı

Romanların temel göç nedenleri, kıtlık ve kuraklık olmuştur. Bu nedenle yerleşikleşmemişler ve tarım ile uğraşmamışlardır. Romanların bu yönü, onların tarım ile uğraşan kavimlerin çeşitli ihtiyaçlarını gideren mesleklere yönelmeleri sonucunu doğurmuştur. Mezarcıoğlu da diğer kavimlerin dünyanın her bölgesinde çeşitli işler yaptıklarını ancak Romanların özellikle göçebe zanaatçılık ile ön plana çıktığını belirtmektedir[77].

---

[75] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.20.
[76] Başak Akgül, "Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi ve Örgütlenme Deneyimleri", *Öneri,* C:9, S:34, Temmuz 2010, s.214-215.
[77] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.14-16.

Buna göre geleneksel Roman meslekleri, demircilik, nalbantlık, bakırcılık, kalaycılık, sepetçilik, elekçilik, altın arayıcılığı, seyislik, şifacılık, falcılık, ayı ve maymun oynatıcılığı, akrobatlık, müzisyenlik, çengilik, bohçacılık, gemi yapımcılığı, oymacılık, madencilik, şifacılık, kâhinlik ve dilenciliktir. Ancak dünyanın çeşitli yörelerinde meslekler değişebilmektedir. En başta yerleşikleşmiş roman toplulukları için diğer Gacolar ile aynı meslekler söz konusudur. Bunun dışında Avrupa'nın ve dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli mesleki farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, Belçika'daki Romanlar elekçilik ve bıçak bileyiciliği, Afrika Romanları ise mezarcılık, şifacılık ve berberlik ile uğraşmaktadırlar. Hindistan'da ise dansçılık ve yılan oynatıcılığı Romanlar arasında yaygınlaşmış mesleklerdir. Bununla birlikte yılanlar, akrepler ve iguanaları da gösterilerinde kullanmaktadırlar[78].

Orta Hindistan'daki Birhor Romanları ise yakın dönemlere dek ormanlık arazilerde avcılık ve yiyecek toplayıcılığı ile geçimlerini sürdürmektedirler. Bununla birlikte ormanlardan topladıkları bir bitki ile bir ip yapan Birhorlarda bunu çevredeki yerleşik topluluklara satmaktadırlar. Hindistan'ın en yoksul Roman kavmi olan Bhangisler ise her türlü haktan yoksun bir şekilde en zor işleri yaparlar. Bu haklardan yoksun olmaları onların geleneksel zanaatları ile uğraşmalarını da engellemektedir ve bu nedenle Hindistan'ın açık sokak tuvaletlerini süpürerek temizlemektedirler. Bangladeş Romanları ise davulculuk, dokumacılık ve tarım işçiliği yapmaktadırlar. Aynı ülkede yer alan Sakkiliyarslar ise ayakkabı tamirciliğinin yanında çöp toplayıcılığı ile de uğraşmaktadırlar. Bedeler ise milyonlarca insanın modern tıbbın hizmetlerinden istifade edemedikleri bir alanda, Bangladeşli yoksul kitlelere doğal yollardan ilaç imal etmektedirler. Bedeler aynı zamanda sihirbazlık gösterileri, maymun oynatmak, bilezik ve biblo imal etmek gibi uğraşlara da sahiptirler. Narikurawarlar ise 20. yüzyılın başı itibarı ile geleneksel meslekleri olan kuş avcılığı ve diğer Roman usulü geçim kaynaklarının geçersizleşmeye başladığını söylemektedirler. Hindistan'ın güneyinde yaşayan Changar Romanları ise süpürge yapıp balık ağı örmektedirler[79].

Orta Asya'da ise Kırgizistan'da yaşayan Shorlar, avcılık, bal toplayıcılığı ve fındık toplayıcılığı ile uğraşmaktadırlar. Bunların azınlık bir kısmı ise kendi topraklarında tarımla uğraşmaktadırlar. Arap yarımadasında ise Lübnan Romanları, davul, flüt ve diğer enstrümanları çalarak müzisyenlik yaparken, falcılık, işportacılık ve yevmiyeli işçilikle de

[78] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.126-127.
[79] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.177.

uğraşmaktadırlar[80]. Yine bu coğrafyada Bedevilerin sulak alanlara ve otlaklara sahip olmalarından ötürü bölgenin eski Romanları olan Hutaymlar için sürülerin zayıf koyun, keçi ve develerinden yararlanmak imkanı doğmuş, bu şekilde sürü edinebilmişlerdir[81].

Ülkemizin güneydoğusunda ise Mıtrip olarak adlandırılan topluluklar ise tarımcı ve hayvan sahibi olmalarına rağmen bunları yitirmişler ve Domlar, Gewendeler gibi Roman topluluklarına katılarak göçebe zanaatçılığa başlamışlardır.

Romanlar için en önemli tarihsel dönüm noktası Sanayi Devrimi olmuştur. Tarım toplumunda yerleşik toplulukların biraz uzağında konuşlanarak, onlara zanaat ürünleri üreten Romanlar, Sanayi Devrimi ile birlikte geleneksel mesleklerini kaybetmiş, düşük gelirli ve insan sağlığı için oldukça büyük risk yaratan, sosyal güvencesi ve sabit geliri olmayan işlerde çalışmaya başlamışlardır. Bu bağlamda;

a. İrlanda'nın Pavee Romanları kalaycılığı bırakmak ve hurdacılık ile işportacılık yapmak zorunda kalmışlar, yolları asfaltlamış, kağıt, demir ve bakır toplayarak geri dönüşüme katkıda bulunmuşlardır,
b. İspanya'nın Quinquis Romanları, giysi ve tuhafiye ürünleri satmaya başlamışlar,
c. Hollanda ve Belçika Romanları ucuz giysi ticareti ve ikinci el araba alım satımına yönelmişler,
d. Balkanlardaki Rudari Romanları tahta ev eşyaları üretme işlerini terk ettikten sonra halı ticareti, mevsimlik işçilik, kısmen fabrika işçiliği yapmaya başlamışlar,
e. Afrika'da M'allaminler evlere temizliğe gitmeye, liman ve tarım işçiliğine başlamışlar,
f. Afrikalı Roman topluluğu Nyamakalawlar ise demircilik yapamadıktan sonra tarım işçisi olmuşlardır,
g. Türkiye'de ise Romanlar kalaycılık ve ayı oynatıcılığının ortadan kalkması sonucu kağıt ve hurda toplacıcığına, seyyar çiçek satıcılığına, bohçacılığa, mevsimlik işçiliğe yönelmişlerdir[82].

Young, romanların başına gelen bu mesleksizleştirme sürecini de kültürel emperyalizm olarak tarif etmekte ve hayatı anlamlandırma ve biçimlendirme formlarının

[80] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.173.
[81] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.91.
[82] Ali Mezarcıoğlu, *İlk Adım: Teşhis*, Haziran 2011.

hakim kültür tarafından hegemonize edildiğini söylemektedir. Bu bağlamda Türkiye'de ayı oynatıcılığı yapan Romanlar örnek verilebilir. Romanların ayıları devlet tarafından kamusallaştırılmış, bu ise Roman toplumunda işsizliğin derinleşmesi sonucunu doğurmuştur. Çünkü Romanlar belediyelerden ayı başına 20 milyon ve aynı zamanda belediyede iş istemektedirler[83]. Ancak onlara bu imkanlar verilmediği gibi ilerleyen yıllarda ise kentsel dönüşüm adı altında kent merkezlerinden çıkartılmışlardır.

2.1.4 Roman Eliti

Romanlar tarih boyunca yerleşik kültürü gerçekleştiren ve pekiştiren tarihsel dönüşümlerin dışında bırakılmış ve her iki olgunun da negatif unsurları olmuşlardır. Tarım Devri ortaya çıktığında köylerin ve işlenebilen arazilerin dışına atılan, pis oldukları iddia edilen Romanlar, toplayıcılık, avcılık ve zanaatkârlıkla uğramışlar, bu mesleki birikimleri ve sermayeleri ise Sanayi Devrimi ile önemli yara almıştır. Sanayi devrimi, kentlere yığın halinde göçün yaşandığı bir dönemdir ve Romanlar da kentlerin kenarındaki mahallelere yerleşmişlerdir.

Jeremic ve Radle, Romanları Avrupa'nın varoşları olarak nitelendirmektedirler. Çünkü, Romanların yaşadığı yerler gettolar ve sürekli işsiz alt sınıflar ile paylaşılan mahallelerdir. Ancak kuşkusuz, Romanların hepsi sefalet ve yoksulluk ya da kentin dışında bir yaşamı tercih etmemektedirler[84]. Bazı Romanlar zamanla marjinal bir ekonomi üzerinden zenginleşmiş ve büyümüşken, bazıları ise özellikle kendilerini elitize eden bir meslek olan müzisyenlik ile ön plana çıkmışlardır. Romanların tarihine bakıldığında müzisyenlerin elit Romanları oluşturduğu gözlemlenmektedir. Nitekim, Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde saray eğlencelerinde sultanın önünden geçen müzisyen esnafın içinde "Çingene", "Donsuz" gibi çeşitli sıfatlarla Romanların da var olduğunu belirtmektedir. Bu müzisyenler, Çökür isimli bir çalgı çalmaktadır[85].

Nitekim ülkemizde de Romanlar negatif imgelerle anılırken ve bir Roman toplum içerisinde yükselmek için Roman kimliğini gizlerken, müzisyenler için Roman kimliği tarihsel bir yeteneğe ve orjinaliteye işaret etmiş, bir çok Roman sanatçı yerleşik halkların

---

[83] Özlem Bayraktar Akkaya, "Çingeneler: Başka Bir Dünyanın İnsanları", *Global Media Journal,* Bahar, 2011, s.124.
[84] Vladan Jemeric ve Rena Radle, "Avrupa'da Çingene...", s.2.
[85] Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri*, s.67.

kültürü, sanatı içerisinde yer almıştır. Ülkemizde de onlarca müzisyen Roman olduklarını cesurca açıklamışlar ve toplumun geniş kesimleri tarafından kabul görmüşlerdir[86]. Bunun dışında devlet kademesinde, ekonomi hayatında da birçok Roman bulunmaktadır. Bunlardan biri de devlette uzun yıllar görev yapmış olan emekli bürokrat, entelektüel ve Roman aktivist Mustafa Aksu'dur. Aksu, Romanlara yönelik bakışın dönüşmesi için büyük çabalar harcamaktadır.

Son olarak bugün, Avrupa çapında büyük iki Roman kral bulunmakta, bununla birlikte birçok da illegal ekonomiyi yönlendirdiği iddia edilen Roman kralların varlığı söz konusu olmaktadır. Özellikle, bu krallar oldukça ihtişamlı evlerde yaşamakta ve aile ilişkilerini ve kültürlerini bu evler içerisinde sürdürmektedirler. Son yıllarda bu Roman kralların gerçekleştirdiği düğünler oldukça dikkat çekici olmuş ve Romanların zengin kesiminin varlığını gözler önüne sermiştir.

[86] *Türkiye'de Çingene..*, s. 181.

BÖLÜM III

TÜRKİYE ROMANLARI

3.1 Türk Toplumunda Romanlar

Türkiye topraklarında uluslararası kuruluşlara göre 450-550.000, Türkiye'deki Çingene toplumunun ileri gelenlerinin bazılarına göre 1.000.000 bazılarına göre ise 2.000.000'dan fazla Çingene yaşamaktadır. Çingeneler etnik bir grup olarak tanımlanmadıklarından ve nüfus sayımlarında böyle bir kategori olmadığından ötürü kesin verilere ulaşılamamaktadır. Hindistan kökenli Çingene göç hareketinin üç temel rotasından biri de Anadolu üzerinden Avrupa'ya olan göçtür. Genel görüşe göre Çingeneler'in Anadolu'ya gelişi 9. yüzyıl sonu ve 10. yüzyıl başı ile başlamaktadır. Bu göçler sonucunda bugün Avrupa'daki Çingene nüfusunun önemli bir bölümü oluşmuşken, Anadolu toprakları da Çingeneler için kalıcı bir vatan olma özelliği göstermiştir. Clebert'in sınıflandırmasına göre ise Türk Çingeneleri, Kaldera Çingeneleri arasında gösterilmektedir. Bu bağlamda ülkemizde kalan Çingene grupları Romanlar, Domlar, Lomlar ve Göçebelerdir. Her üç çingene grubunun da kendine ait kültürleri, inançları, meslekleri bulunmaktadır.[87] Çelik ve Şahin'e göre Türkiye Romanlar, Domlar ve Lomların bir arada yaşadığı tek ülke olma özelliği taşımaktadır.[88]

Bu kimlikler kendi içlerinde Çalgar, Mangosür, Gevende, Karaçi, Mıtrip gibi alt gruplara ayrılmaktadır[89]. Aynı zamanda Göçerlerin tam anlamıyla Çingene oldukları konusunda da mutabakata varılmamıştır. Ancak örneğin, Domlar'ın dilsel ve tarihsel kanıtlar ışığında Hindistan topraklarından daha önce bir göç gerçekleştirdikleri ve Anadolu'ya böyle ulaştıkları söylenmektedir. Romanların günümüzde ülkedeki sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte "turkiyecingeneleri.8m.com" sitesinden alınan veriler çeşitli internet kaynakları vasıtasıyla yayılmıştır. Ancak sitenin kapanması sebebiyle verilerin tam

[87] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.20.
[88] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.310.
[89] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.21.

olarak elde edilme tarihi bulunmamaktadır. Elde edilen sayıların yayınlanma tarihi ise 2010 yılıdır. Verilerden elde edilen harita Şekil 3.1'de verilmiştir.

Şekil 3.1: İllere Göre Roman Nüfus Yoğunluğu[90]

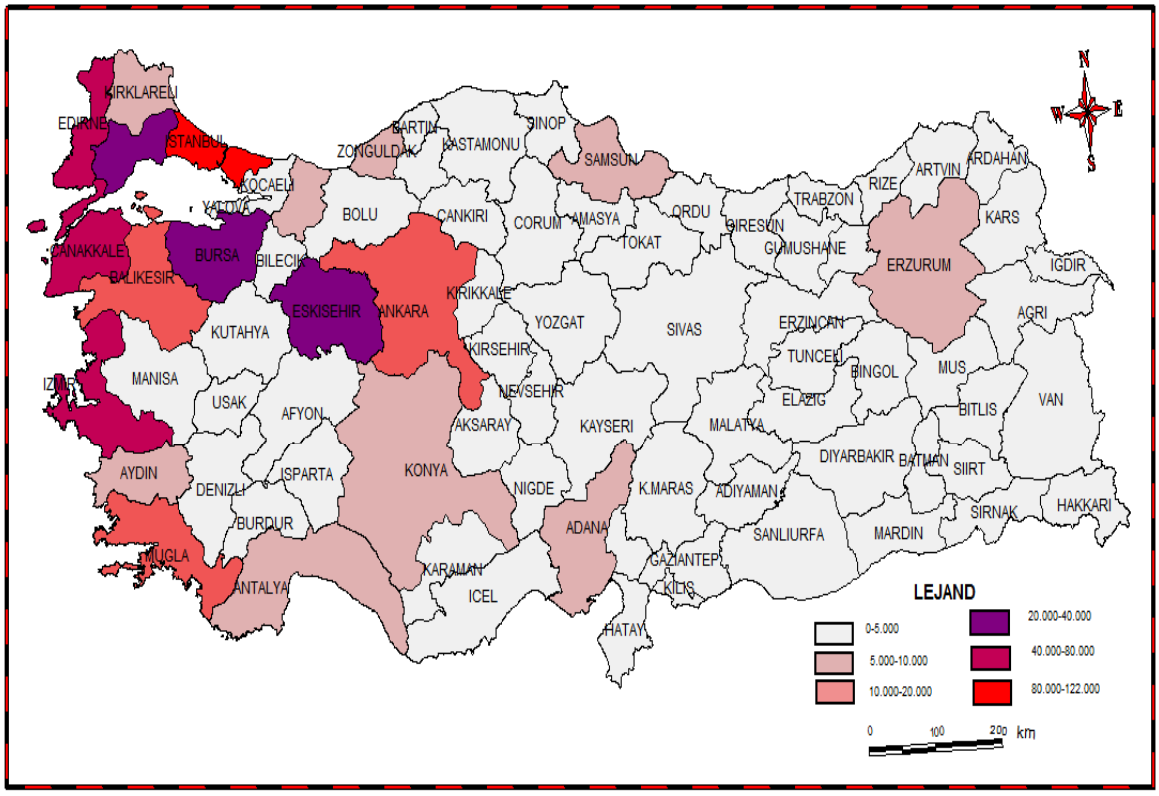

Roman tabiri Çingene etnik kimliğinin dünya üzerinde itibarını yükseltmek amacıyla genelleştirici bir ifadeye dönüşmüş olsa da, Anadolu'da Romanlar Anadolu Çingenelerinin bir kolu olarak ön plana çıkmaktadırlar ve özellikle Türkiye'nin Batısındaki Çingene gruplarına Roman ismi verilmektedir. Roman isminin tarih içerisinde ön plana çıkmasının bir diğer nedeni de Çingenelerin Mısır kökenli oldukları yanılgısı ile onlara Kıpti, Gypsy, Egypcisian, Egipcian, Gypcian gibi isimler verilmesidir. Aynı zamanda küçültücü bir anlam da taşıyan Çingene ifadesinden Çingene toplumları kaçınmış, kendilerini tanımlamak için Roma ya da Romani ismini tercih etmeye başlamışlardır.[91]

Ancak yine de Türkiye'deki Çingeneler bir genelleme ifadesi olarak "Çingene" olarak anılmaktadırlar. Bu bağlamda, Romanlar, Domlar ve Lomların hepsi Çingene

[90] http://www.haber61.net/trabzonda-kac-cingene-varmis-50703h.htm (08.09.2014) (Veriler farklılık göstermektedir. Bunun birinci sebebi verilerin eski veriler olması, ikinci sebep ise etnik kökene dair nüfusta bir verinin olmamasıdır.)

[91] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.21.

grupları olmakla birlikte hepsi Ulah Romancası konuşan doğu ve Orta Avrupa Çingeneleri ile aynı kimliği ifade etmemektedirler. Örneğin, Lomlar dilsel açıdan Romanlar ve Domlardan ayrılmakla beraber Romanlarla daha yakın bağlar geliştirmişlerdir. Türkiye Romanları üç temel kategori altında değerlendirilmektedir. Bunlar; İstanbul şehrinde yoğunlaşmış İstanbul romanları, Türkiye'nin Batı'sında (Ege, Batı Marmara, Trakya) yoğunlaşmış Rumeli Romanları ve Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan Anadolu Romanlarıdır. Çingeneler en yoğun olarak Trakya ve Marmara bölgesinde yaşamaktadırlar. İstanbul, Edirne, İzmir, Bursa, Eskişehir, Muğla, Manisa, Ankara, Çanakkale gibi kentler Çingene nüfusunun ağırlıklı olarak varlıklarını sürdürdüğü yerleşimlerdir. Çingeneler bu şehirlerin özellikle belirli semtlerinde, varoş tabir edilen kenar mahallelerde ve pek sağlıklı olmayan koşullarda geleneksel mesleklerini sürdürmekte ve yaşamlarını idame etmektedirler. Bir bölümü göçebe olan Çingeneler ise ilkbahardan sonbahara kadar ülke içerisinde göçmekte ve kış aylarındaki yerleşim yerlerini terk etmektedirler. [92]

Bugün Anadolu'nun tarihsel zenginliği içerisinde Çingeneler de yer almakta, gündelik hayatın önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar. Ancak öte yandan güncel anlamda Çingene toplumunun toplumsal dışlanmışlığı ve ayrımcılığa tutulmaları maalesef ki Türkiye topraklarında da geçerli bir uygulamadır. Özellikle 1934 tarihli TBMM'den çıkartılan 2510 sayılı İskân Yasasının 4. maddesindeki ifadeler ulus devletin inşa edildiği yıllarda Çingene kimliğine bakışı özetler niteliktedir. Buna göre Türkiye'ye göçmen olarak kabul edilmeyecek gruplar şöyle nitelendirilmektedirler; "Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, göçebeler, göçebe Çingeneler, casuslar ve memleket dışına çıkartılmış olanlar, Türkiye'ye muhacir göçmen olarak kabul edilemezler".[93] Yine "Polisin Disiplinine Dair Talimname" isimli belgede toplumsal asayişi tehdit eden kişiler arasında "esaslı bir mesleği olmayan Çingenelerden" bahsedilmektedir. 2002 yılında ise İçişleri Bakanlığı'nın nüfus müdürlüklerine gönderdiği bir genelgede yurttaşlık başvurusunda bulunanların "dilencilik ve Çingenelikle ilişkilerinin bulunup bulunmadığına ilişkin" araştırma talep edilmektedir.[94] 1950'lerde ise Çingeneler "esmer vatandaş" olarak nitelendirilmişlerdir.[95]

---

[92] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.21.

[93] Senem Kurt Topuz, Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye'de Yurttaşlık: Edirne Çingenelerinin/Romanlarının Yurttaşlık Algısı Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2006, Gazi Üniversitesi, Ankara, s.4.

[94] Başak Akgül, "Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi.." s.219.

[95] Senem Kurt Topuz, Yurttaşlık Kavramı ve Türk.., s.102.

Buradan da anlaşılacağı üzere Çingeneler devlet nezdinde muteber unsur olarak algılanmamaktadırlar.

Çingeneler, ulus devlet inşasında Türk kimliğine karşı bir tehdit olarak algılanmasa ve bizatihi kendileri Türk kültürünün gönüllü bir katılımcısı olmaya çalışsalar bile bu toplumda karşılık bulmamış ve ötekileştirilmişlerdir. Örneğin, 1930'lu yıllarda milliyetçi yazar Nihal Atsız, Çingenelerin Hindistan'a geri gönderilmesini, bu mümkün değilse en doğudaki il olan Hakkari'ye yerleştirilmelerini ve burada gerçek insanlar haline getirilmelerini gerekli gördüğünü yazmıştır. Ona göre Çingeneleri Türkleştirmek ya da Türklerin arasına dahil etmek Türk kanının saflığını bozmak anlamında bir cinayettir.[96]

Günümüzde özellikle "Roman Açılımından" sonra devlet söylemi düzeyinde Çingenelere yönelmiş bir ırkçılık-nefret olmamakla birlikte gündelik yaşamın mekanizmaları içerisinde Çingeneler kendilerini aşağılanmış hissetmektedirler. Yerleşik dile geçmiş, Çingenelerin kökeni üzerine efsaneler, "Çingene çalar, Kürt oynar", "Şecaat arz ederken merdi Kıpti sirkatin söyler" gibi deyişler, Çingeneleşme, Çingene kavgası, Yetmiş iki buçuk millet gibi söylemler Çingenelerin gündelik yaşamda karşı karşıya kaldıkları söyleme işaret etmektedir. Bununla birlikte bizatihi Çingene tanımlaması Ünaldı'ya göre "yüzsüz, yılışık, arsız, göçebe, cimri, hırsız, kavgacı, küfürbaz, pis" gibi referansları da içerdiği için aşağılayıcıdır. Buna karşılık Roman ise "istenilen", "temiz", "tehlikeli olmayan" anlamlarına gelmektedir[97].

Bu doğrultuda kendisiyle görüşülen Bodrum-Milaslı bir Roman öncelikle "Hepimiz Türk ve Müslümanız" demiş ardından Romanları temiz, çalışkan ve ahlaklı olarak kodlarken, Çingeneleri ise pis, hırsız ve gezgin olarak nitelendirmiştir. Rumelikavağı'nda kendisiyle görüşülen Fikret isimli bir Roman, "asıl Çingene Çayırbaşılılardır" derken, Şükran ise "ben o kelimeyi kimse için kullanmam" demiştir. Yine aynı yerde Trabzon, Maçkalı olan Halit isimli bir Roman vatandaş ise nüfus kağıdını göstererek "Çingene" diye bir şeyin olmadığını iddia etmiş ve nüfus kağıdında onun Çingene olduğunu ispatlayacak bir şey olmadığını söylemiştir. Bununla birlikte, Adana'daki bir Roman ise Roman olduğu anlaşılmasın diye otobüsten mahallesine gelmeden indiğini söylemektedir.[98]

---

[96] Sinan Gökçen ve Sezin Öney, "Türkiye'de Romanlar ve Milliyetçilik", *Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*, Der: E. Uzpeder ve S. Gökçen, Mart Matbaacılık, İstanbul 2008, s.132.
[97] Halime Ünaldı, "Türkiye'de Yaşayan..", s.618.
[98] Akkaya, "Çingeneler..", s.128.

Mustafa Aksu, Ali Mezarcıoğlu gibi Çingene aktivistler ise kendilerine bir aşağılayıcı ifade olarak yöneltilen Çingene tabirini tam aksine daha çok benimsemişler ve bu ifadenin temizlenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ancak Türkiye'de Çingene örgütlenmesinin önde gelen kuruluşlarından biri olan EDROM (Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği) temsil ettikleri grubu Roman olarak tanımlamıştır. Nitekim sonrasında Edirne Çingene Derneği de ismini Edirne Roman Derneği olarak değiştirmiştir[99].

Bunun yanında bir kimlik sorunu dışında Romanlar sosyo-ekonomik sorunlar ile de boğuşmaktadır. Bursa'da görüşülen bir Roman ise Roman olarak doğmanın doğal olarak işsizlik sonucunu doğurduğunu söylemiştir. Kolukırık ve Toktaş'a göre de Türkiye'deki Romanlar düşük sosyo-ekonomik statü, düşük gelir ve eğitim seviyelerine sahiptirler ve bu nedenle onlara yönelen nefret söylemi ile yoksullukları birleşmektedir.[100] Her şeye rağmen bugüne kadar Romanlara yönelik bu söylemin fiili ırkçı saldırılara dönüşmediği ile avunulsa da, 2013 yazında Bursa'da çıkan olaylar, 2010 yılında Manisa'nın Selendi ve Gördes ilçelerinden gelen haberler bu anlamda tehlike içeren haberlerdir. Gördes ve Selendi'deki Roman gruplar ile yerli halk arasında çıkan ihtilaf yerli halkın Romanların yerleştikleri yeri terk etmelerini istemesi ile son bulmuş ve "Vurun Çingenelere" nidaları ile başlayan gece linç tehlikesi içermesine rağmen can kaybı olmadan bitmiştir. Burada Manisa Valisi'nin Romanlardan Selendi'yi kendi istekleri ile terk ettiklerine dair belge istemesi ve göçebe hayatı terk ettikleri takdirde sosyo-ekonomik anlamda rahatlayacaklarını belirtmesi ve bir sürgünün değil, göçün olduğunu söylemesi ironiktir. Valiye göre göçebe hayatı modern insana yakışmamaktadır. Bununla birlikte Akhisar Roman Derneği Başkanı Erdoğan Şener, vali ve hükümetten kendisine ilgi gösterildiğini bunun umut verici olduğunu söylemiştir.[101]

Bununla birlikte Türkiye çapında özellikle kentsel dönüşüm vb. uygulamalarla formel olarak Romanlar şehir merkezlerinden uzaklaştırılma sorunu yaşamaktadırlar.

[99] Başak Akgül, "Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi.." s.219.
[100] Suat Kolukırık ve Şule Toktaş, "Turkey's Roma: Political Participation and organization", *Middle Eastern Studies*, C:43, S:5, 2007, s.762.
[101] "Romanların Gözünden Selendi'deki Linç Olayları", <http://www.radikal.com.tr/turkiye/romanlarin_gozunden_selendideki_linc_olaylari-973222 > (21.06.2013)

Özellikle Sulukule, Tophane ve Tarlabaşı'ndaki Romanların buralardaki binalarda uygulanan "soylulaştırma" (gentrification) faaliyetlerinden ötürü kent merkezinin dışarısına çıkarılması ve kendi sosyal-kültürel çevrelerinden ve ekonomik etkinliklerinden kopmaları sonucunu doğurmuştur. Bu durumda geniş yoksul Roman kitleleri ile özellikle müzisyenlik noktasında birleşmiş Roman eliti arasında toplum tarafından kabul edilme yönünden farklılıklar doğmaktadır.

Türkiye toplumunun kabul ettiği ve Çingene eliti içerisinde var olan Çingeneler ise genellikle ulusal çapta popüler olmuş Çingene müzisyenlerdir. Marsh da ülkedeki Roman nüfusun ağırlıklı olarak Sünni Müslüman olduğunu, bunların elit kesimini ise müzisyenlerin oluşturduğunu bildirmektedir. Müzisyenlik bir diğer anlamda Çingenelere dokunulmazlık ve itibar kazandırmaktadır. Balık Ayhan, Kibariye, Burhan Öcal gibi etnik kimliklerinden övünerek bahseden Çingeneler dışında, zaman içerisinde asimile olmuş ve toplumun geniş kesimleri tarafından etnik kimliğinden haberdar olunmayan yüzlerce kamusal Çingene figür bulunmaktadır ve bunların yaşam standartları elbette Türkiye'de yaşayan yüzbinlerce Çingene'nin standartlarından farklılık arz etmektedir.

Türkiye'de Romanlar üç kategori altında değerlendirilseler de göçer kültürü hala yaşatmalarından ötürü sosyal mobilizasyon sürmektedir. Marsh'a göre bugün "Tophane'de yaşayan bir Çingene'nin bir yıllığına Sulukule'ye yerleşmesi, sonra Balat'a ve onsekiz ay sonra Tophane'ye dönmesi ya da bir grup Dom'un Van'dan Üsküdar'a göçmesi, Gewende bir grubunun Urfa'daki bölgesel Roman dilini benimseyerek müzik yapmaya başlaması ve Mıtrip'e yani bir müzisyene dönüşmesi" gibi ilişkiler varlıklarını sürdürmektedir. Bununla birlikte Romanlar kendi içlerinde hiyerarşiler de inşa etmektedirler. Örneğin, Mangösür'lerin Tekirdağ'ın Saray ilçesine göçtüklerinde yerleşik Roman cemaatinin baskısı altına girmesi, İstanbul Kuştepe'deki Tebel Abdalların, Ankara-Çinçin Bağları'ndan göçtükten sonra yeni yerlerinde Alevi Çingeneleri kabul etmeleri ancak kendilerini ısrarla onlardan ayırmaları bu anlamda ön plana çıkan örneklerdir.[102]

Türkiye'deki Romanların sayıları kırkı aşan dernekleri ve bu dernekleri kapsayan iki federasyonları bulunmaktadır. Adana, Akhisar, Ankara, Balıkesir, Bartın, Didim, İzmir, Keşan, Kırklareli, Kocaeli, Kuşadası, Lalapaşa, Lüleburgaz, Mersin, Sulukule, Tekirdağ Muratlı dernekleri bunların bazılarıdır.

[102] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.21.

3.1.1 İstanbul Romanları

Çingenelerin İstanbul'a ilk gelişleri 1050 yılı ile tarihlendirilmektedir.[103] İstanbul tarih içerisinde bir çok medeniyete başkentlik yapmış, kavimlerin geçiş noktası olmuş, bir kültür ve ticaret merkezine dönüşmüştür. İstanbul günümüzde de 20 milyona yaklaşan nüfusu ile kültürel, ekonomik ve sosyal anlamda oldukça kozmopolit bir kenttir. Tarihsel anlamda Çingenelerin İstanbul'da görünmeye başladıkları dönemde onlar Rumeli Sancağı'nın nüfusundan sayılmışlardır. İstanbul'a sistematik bir şekilde gelişleri İstanbul'un fethinden (1451) sonrasına tekabül eden Çingeneler ilk olarak Gümülcine'ye bağlı Menteşe Sancağı'ndan getirilerek Edirnekapı'ya yerleştirilmişlerdir. Bu bağlamda Edirnekapı'nın ve bugün bildiğimiz adıyla Sulukule'nin İstanbul'daki ilk Çingene yerleşimi olduğu söylenebilir. Çingeneler sonrasında Fatih Camii yakınlarındaki Büyük Karaman ve Dülger-Zade mahallelerine doğru yayılmışlardır.[104] Ancak Çingenelerin her zaman İstanbul'un yerleşik ahalisi ve toplum düzeni ile aralarının iyi olmadığı söylenebilmektedir. Kolukırık'ın aktardığına göre 16. yüzyılda Osmanlı toplum yapısındaki olumsuz yöndeki değişikliklerde Çingenelerin payı olduğuna inanılmıştır. Bu değişiklikler fuhuş, soygun, cinayet ve hırsızlıktır. Bu nedenle Çingeneler için İstanbul'dan atılmaları yönünde ferman çıkartılmış, fuhuş gibi durumlarda soruşturmaya uğramışlar ve çeşitli şiddetli cezalara çarptırılmışlardır.[105]

Nitekim işledikleri suçlar nedeniyle Çingeneler, 18. yüzyılın başlarında Edirnekapı-Fatih tarafından şehrin içlerine doğru sürülmüşlerdir. Bu dönemde Çingenelerin iskan edildikleri mahalleler, Yenibahçe, Ayvansaray-Lonca, Üsküdar-Selamsız, Kasımpaşa-Hacıhüsrev, Beyoğlu-Yenişehir-Sazlıdere ve Büyükdere-Çayır mahalleleridir.[106]

Bugün Türkiye Romanlarının önemli bir bölümü İstanbul'da çeşitli semtlerde ikâmet etmektedirler. Türkiye'de Romanların sosyolojisini anlayabilmek için de İstanbul en önemli odak noktalarından biridir. Çünkü Romanlar İstanbul'un çeşitli semtlerinde sosyo-kültürel ve ekonomik olarak kendilerine özgü örgütlenmelerini sürdürürken, aynı zamanda yerleşik kentlilerin yaşadığı sorunlarla da karşı karşıya gelmektedirler. Bu noktada kentsel ekonominin önemli ölçüde dışına atılmış olan, fabrikalarda ya da kamu

---

[103]Halime Ünaldı, "Türkiye'de Yaşayan..", s.616.
[104] Taner Canpolat ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene..", s.350.
[105] Suat Kolukırık, "Sosyolojik Perspektiften Türk(iye) Çingeneleri: İzmir Çingeneleri Üzerine Bir Araştırma ", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C:3, S:1, 2006, s.3.
[106] Taner Canpolat ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene..", s.350.

hayatında yer almakta zorlanan tarihsel olarak yerleştikleri İstanbul'da Osmanlı tarafından mümin ya da reaya olarak da kabul edilmeyen Romanlar geleneksel mesleklerini (demircilik, müzisyenlik) sürdürmüşler, İstanbul'da özellikle çeşitli mahallelerde kapsülize olan bir hayat yaşarken bu meslekler sayesinde ayakta kalmıştırlar. Bu yaşam alanları "kent-içi çöküntü alanı", "varoş", "gecekondu" gibi isimlerle anılmaktadır.[107]

Bu bağlamda şehrin çeşitli noktalarının "Çingene mahallesi" olarak nitelendirilmesinin öyküleri genelde benzerlik arz etmektedir. Örneğin Rumelikavağı'nda gerçekleştirilen bir mülakatta mahalledeki Çingeneler; "valla bu mahalleye geçmişte bir iki tane Çingene gelmiş. Onları görenler mahalleye "Çingene mahallesi" demişler. Bizim de adımız Çingene'ye çıkmış" diyerek Çingene mahallelerinin nasıl oluştuğuna dair ipuçları vermektedir.[108] Bu bağlamda İstanbul'daki ilk ünlü Çingene mahallesi Hacı Hüsrev olarak bilinmektedir. Çingeneler, Hacı Hüsrev Mahallesi'nde ilk kez yerleşik düzene geçerken, 18. yüzyılda Üsküdar'ın Selamsız semtinde Çingene yerleşimi görülmektedir. Evliya Çelebi 17. yüzyılda Üsküdar'da Çingene mahallesinin varlığından söz etmemektedir.[109]

İstanbul'da yaşayan Romanlar her ne kadar mahallelere çekilmiş olsalar da uzunca bir süre göçerlik ile yerleşiklik arasında kalmışlardır. Bu bağlamda, İstanbul Romanlarının önemli bir bölümü yerleşik yaşama geçerken bir diğer bölümü ise gerek kent içerisinde gerekse de ülkenin başka noktalarındaki Roman mahallelerine göçmüş ve bir müddet sonra geri dönmüşlerdir. Bir Roman ailesinin 1.5 senelik dilimlerle Sulukule'de ardından Dolapdere'de yaşaması bu sürece bir örnek teşkil etmektedir.

İstanbul'da yaşayan Çingeneler özellikle sanayileşme ile birlikte meslekleri kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlar, kamusal yaşamın ve sanayi yaşamının dışarıda kalmaları üzerine bazı yeni meslekler bulmayı başarmışlardır.[110] İstanbul Romanları yaşamlarını kağıt toplayıcılığı, müzisyenlik, demircilik, kalaycılık, ayakkabı boyacılığı, bohçacılık, çiçekçilik, temizlikçilik, dilencilik ile sürdürmektedirler. Örneğin, Selamsız'daki Çingene grubu "Kağıtçılar" olarak adlandırılmaktadır. Özellikle ayı oynatıcılığı yasaklanmadan önce en önemli geçim kaynaklarından biri konumundadır. Bu bağlamda, İstanbul'da tarihsel Roman ekonomisinin sarsılmasındaki birinci belirleyici faktör ayı oynatıcılığı gibi mesleklerin yasaklanmasıysa ikinci belirleyici unsur da

[107] Umut Aşkın, "Çingeneler ve Sosyal Politika- 3"., *Çalışma Ortamı,* S:122, 2012, s.22.
[108] Akkaya, "Çingeneler..", s.126.
[109] Taner Canpolat ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene..", s.356.
[110] Ali Mezarcıoğlu, "Çingeneler ve Irkçılık", Radikal, 24.05.2009.

Romanların kent merkezlerinden göç etmek zorunda kalmalarıdır. Bu doğrultuda Romanlar kent merkezinden uzaklaştıkça marjinal bir ekonomiye yönelmiş ve mahallelere hapsolmuştur.

İstanbul'da yaşayan Çingenelerde evlenme yaşı kızlarda 13-16, erkeklerde ise 15-19 olarak görülmektedir. Buna göre kız ailesi erkek tarafından başlık parası istemekte ve bu sabit olmayıp ailelerin ekonomik durumuna göre düzenlenmektedir. Ancak bazı aileler başlık parasını tepki ile karşılamaktadır. Romanlarda iç güveylik yerleşik kültürde olduğu gibi onaylanmayan bir durumdur. İstanbullu Romanlarda akraba evliliği gözlemlenen bir olgu değildir. Çingene ailelerinde özellikle kadınlar evin işlerini çekip çeviren, çocukların, yaşlıların ve evin bakımı ile ilgilenen figürlerdir. Bununla birlikte çocuklar da Çingenelerin yaratmış oldukları marjinal ekonomiye katkı sağlamaktadır. Çiçek, mendil satıcılığı, ayakkabı boyacılığı, işportacılık gibi işlerde çalışan çocuklar ailenin ekonomik döngüsünün bir parçası durumundadırlar. Ancak bu her durumda genelleşmiş bir tablo değildir. Bazı Çingene çocukları örgün eğitimin içerisinde yer alırken bazıları ise kendi mahallelerine hapsolmaktadırlar. Bu bağlamda İstanbul'daki Çingene ailelerinde çok çocuklu bir yapı gözlemlenmektedir. Çocuklara aile dışındakilerin yapacağı kötü muamele kavga nedeni olarak nitelendirilmektedir.[111]

Bir başka araştırmada ise İstanbul'un Cankurtaran semtine yoğunlaşılmış ve buradaki ailelerin çocuk sayılarında 2,8 ortalamaya varılmıştır. Bu da geniş aile eğilimlerinin kentselleşmeyle birlikte düştüğünü göstermektedir. Yine evlilik ve çocuk sahibi olma yaşlarına bakıldığında ise 22 rakamına ulaşılmıştır.[112]

İstanbul Çingenelerinin yaşadıkları mahallelerde otorite gücünü iki boyuttan almaktadır. Bunlardan ilki gelenek, ikincisi ise karizmadır. Çeribaşılık kurumu eski özelliğini ve kapsayıcılığını yitirmiş olup, kentsel ortamda kalmamış olsa da yaşlılar kavgalarda ve diğer ihtilaflarda ayırıcı rollerini sürdürmektedirler.[113]

Dilsel anlamda İstanbul Kuştepe'de Selanik Romancası ya da Tophane'de Atina Romancası konuşulduğu görülmekle birlikte, İstanbul'da dilsel bir entegrasyondan söz edebilmek mümkündür. Yine Küçükbakkalköy ve Esenyurt'taki Romanların da gündelik

---

[111] Taner Canpolat ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene..", s.355.
[112] Fatma Erdoğan Aras, "Etnik (Çingene) İşgücünün Formel İşgücü Piyasasına Katılım Biçimleri ve Bu Süreçte Etkili Olan Faktörler: İstanbul (Cankurtaran) ve Edirne (Menzilahır) Örnekleri", Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.11, S.1, 2009, s.83.
[113] Taner Canpolat ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene..", s.355.

iletişimlerini Romani ile sürdürdükleri belirtilmektedir.[114] Genelde İstanbul'daki Roman kitleler Türkçe konuşmakta, Türkçe ile Romani dili arasında sentetik bir dili de kullanmaktadırlar. Bugün ulusal medyada yer verilen Roman dili aslen Türkçe olup, Romani'den kelimeler ile sentezlenmiştir.

Dinsel anlamda ise İstanbul'da yaşayan Romanlar ağırlıklı olarak Sünni İslam ile entegrasyon sağlamışlardır. Ancak Türkiye'nin ve Dünyanın geri kalan yerlerinde de görülebileceği gibi bu Sünni İslam algısı gündelik yaşamın pratikleri içerisinde esnemekte çoğu zaman yerini Çingenelerin doğa merkezli geleneksel inanç ve ritüellerine bırakmaktadır.

İstanbul Romanlarının gerek kendi içlerinde gerekse de İstanbul halkı ile birlikte kitleselleştikleri etkinlik her sene Bahar aylarında Kumkapı Sahilinde düzenlenen Hıdrellez Şenlikleridir. Özellikle müzikleri ile Romanlar geceye katılanları eğlendirmekte, İstanbul halkı ile birlikte önyargıların aşıldığı bir sosyal ortam oluşmaktadır. Ancak yine de bu olgu Roman elitinin oluşma biçimini bir kez daha onaylamaktadır. Romanlar toplumun geniş kesimleri tarafından müzisyenlik yetenekleri ile kabullenilmekte, bunun dışına çıktıklarında ise çok büyük sempati ile karşılaşmamaktadırlar.

Fotoğraf 3.1: Kentsel Dönüşüm Projesinden Önce Sulukule[115]

[114] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.152.
[115] http://vagus.tv/2013/11/11/sulukule-kentsel-donusum-projesinde-neler-oldu/(20.6.2014)

Bugün Tophane, Dolapdere, Tarlabaşı, Kasımpaşa, Kağıthane, Salacak, Kuştepe, Gültepe gibi semtlerde süren Romanların asıl merkezi uzun süre Edirnekapı- Sulukule olmuş ancak son beş yılda kentsel dönüşüm adı altında geliştirilen projeler ile Romanlar buradan Terkos kıyısındaki Taşoluk'ta TOKİ'nin yaptığı konutlara yerleştirilmiştir. Dolayısıyla Romanların kendi kültürlerinin bir parçası olan göç bu kez devlet eliyle ve kentsel dönüşüm adı altında gerçekleştirilmiştir. Ancak bu süreçte çeşitli mağduriyetler söz konusu olmuş, Romanlar yerleşik ilişkilerinden ve yaşamlarından kopmuşlardır. Kendilerine oldukça uygun şartlarda sağlanan ev kredilerine rağmen, Romanlar yeni yerleştikleri bu yerlerden memnun kalmamakta, apartman dairelerine alışamamakta ve bunları 3.000 TL'ye varan fiyatlarla üçüncü kişilere satmakta ve yeniden Sulukule'ye dönmek istemektedirler.[116] Bu doğrultuda Şükrü Pündük'ün başkanlığında kentsel dönüşüm karşısında mağdur olanların haklarını sahiplenmek amacıyla Sulukule Roman Derneği kurulmuştur.[117]

Fotoğraf 3.2: Kentsel Dönüşüm Projesinden Sonra Sulukule[118]

[116]"Sulukuleliler Taşoluk'ta Barınamadı" <http://www.extrahaber.com/haber.php?haber_id=20309>, (21.06.2013).
[117] Başak Akgül, "Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi.." s.217.

[118] http://www.milliyet.com.tr/iste-yeni-sulukule-/gundem/gundemdetay/21.02.2013/1671398/default.htm(20.6.2014)

Fotoğraf 3.3: Sulukule Romanları'nın Yerleştirildiği TOKİ Taşoluk Konutları[119]

3.1.2 Rumeli Romanları

Osmanlı İmparatorluğunda Rumeli, Çingenelerin Anadolu ile Avrupa arasındaki göçlerinde en kritik öneme sahip bölgedir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu, Rumeli merkezli olmak üzere Çingeneler'e yönelik idari düzenlemeler gerçekleştirmiş, oldukça büyük bir Çingene grubunu bu bölgede iskân ederken, ordu ve devlet hizmetlerinde çalışmalarına imkân sağlamıştır. Özellikle Çingenelerin tarihsel olarak Hindistan'dan demircilik mesleğini de getirmiş olmaları onları Osmanlı ordusunun önemli bir personeli konumuna getirmiştir. Ancak orduda geri hizmete tâbi olan Çingeneler, Liva-i Müseleman-i Çingâne ismi ile askeri yapılanma içerisine var olmuşlardır.[120]

Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingene Sancağı olarak ifade edilen bölge Rumeli Beylerbeyliği içerisindedir. Bu nedenle bölge "Çingene Sancağı- Liva-i Çingâne" ismini almıştır. Bu bölge bir fetih sonrası oluşmamış olup, Rumeli Eyalet Teşkilâtı'nın bir parçasıdır. Çingene Sancağı tarihsel olarak İstanbul dahil tüm Rumeli'deki Çingeneleri kapsamaktadır ve tarihsel başkenti Kırkkilise (Kırklareli)'dir. 1520-1535 tarihleri arasında Rumeli Eyaletinde 1.031.799 hane olup, 14.977 hane Çingenelere aittir. Bu Çingenelerin 4.203'ü Müslüman, 10.294'ü ise Gayrımüslim'dir.[121] 15. ve 16. yüzyıllarda çoğunluğu

[119] http://www.extrahaber.com/haber.php?haber_id=20309(20.6.2014)
[120] Emine Dingeç, "XVI. Yüzyılda..", s.35.
[121] Emine Dingeç, "XVI. Yüzyılda..", s.36.

Müslüman olmayan Çingenler zamanla dini inanışlarını değiştirmişler ve 19. yüzyılda Müslüman Çingeneler çoğunluk durumuna gelmiştir.[122]

Bu bağlamda, Çingene Sancağı'nın varlığına yönelik ilk belgeler II. Bayezid (1481-1512) tarihlerine aittir. Bu tarihte belgelerde kaçan Çingenelerin bulunması ve harac toplayan görevliye yardım edilmesi için Çingene Sancak Bey'inin görevlendirilmesi yer almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda, o güne dek Avrupa'da cadı avına uğrayan Çingenelerin dünya konjonktürü göz önünde bulundurulduğunda çok daha iyi koşullarda yaşamaları sağlanmış, kültürleri, dilleri ve gelenekleri asimile olmamış aynı zamanda onlardan düzenli vergi toplayabilmek adına iş, yaş, medeni durum gibi kategorileri ile bilgi alınmıştır. Bu verilere göre Osmanlı'da Çingenler demircilik, müzisyenlik başta olmak üzere tenekecilik, nalbantlık, kuyumculuk, kılıççılık, sobacılık, ayakkabıcılık, terlikçilik, çivicilik, deri işçiliği, terzilik, boyacılık, hırdavatçılık, kasaplık ve bahçevanlık ile gündelik yaşamlarını sürdürmektedirler.[123] Bu verilere göre Osmanlı'da dini referans geçerli olmakla birlikte Çingeneler tanımlanırken herhangi bir dine mensup olmadan tasvir edilmişlerdir.

Rumeli Çingenelerine yönelik bir diğer önemli metin ise 1530'da Kanuni Sultan Süleyman döneminde yayınlanmış olan ve ödeyecekleri vergi tutarlarını düzenleyen Kanunname-i Kıbtiyani Vilayet-i Rumeli kanunudur. Bu kanunda ikametine izin verilen bölgelerin dışına izinsiz olarak çıkan Çingenelerin cezalandırılmasına dair hükümler de bulunmaktadır.[124]

Kemal Karpat'ın aktardığına göre 1831 tarihi nüfus sayımına göre Osmanlı İmparatorluğu'nun toplam nüfusu 3,6 milyon iken, Balkanlar da dahil olmak üzere Romanların sayısı 36,500'dür. Ancak bu sayımda Romanların tam anlamıyla kayıt altına alındıklarından bahsedilemez.[125]

Çingeneler, ordu içerisinden Balkanlar'a gerçekleştirilen seferlerde yer almış ve Avrupa'nın içlerine kendi tarihsel göçleri dışında bir de 13. yüzyılın sonlarında Türklerle birlikte ilerlemişlerdir. Bu nedenle Avrupa'da Çingeneler uzun süre Türk casusu olarak nitelendirilmişlerdir. Nitekim Romanlar için bir diğer tarihsel düzenleme ise Lozan Anlaşması ile gerçekleşmiştir. Lozan'da öngörülen nüfus mübadelesine göre Yunanistan'dan Türkiye topraklarına gelen Türk göçmenlerle birlikte bir Çingene nüfusu

[122] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.34.
[123] Halime Ünaldı, "Türkiye'de Yaşayan..", s.617.
[124] Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin..,* s.34.
[125] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.22.

da gelmiştir. Bu bağlamda göç sadece Yunanistan'la sınırlı olmayıp Bulgaristan, Yugoslavya ve diğer Balkan ülkelerini de kapsamaktadır. Etnik değil, dinsel tanıma göre gerçekleştirilen bu göçle Çingenelerin de Müslüman oldukları kabul edilmiş ve Anadolu topraklarına geri gönderilmişlerdir. Mübadele ile Anadolu'ya geri dönen Çingene nüfus Ege, Marmara ve Trakya bölgelerine yerleştirilmiştir. Örneğin Balkanlar'dan Bornova'ya göç eden Çingene aileleri Selanik'te tütüncülükle uğraşmaktadır ve geldikleri yerde de bu mesleklerini sürdürmektedirler.[126]

Çingenelerin, Rumeli toprakları ile derin tarihsel geçmişine getirilebilecek bir diğer örnek ise dilsel akrabalıklardır. Türkiye Çingenelerinin kullandıkları dil de Balkan diyalektiği içerisinde tanımlanmaktadır. Balkanlarda konuşulan Çingene dilleri ile en çok benzeşen Rumeli'de konuşulan Xoroxano'dur.[127] Ancak Bursa'da Mustafa Kemal Paşa ve Yenidere Mahallelerinde dört farklı lehçenin konuşulduğundan bahsetmektedir. Türkiye'nin genelinde ise Çingeneler "Romani" dili konuşmaktadırlar.

Dinsel anlamda ise Rumeli'de bir entegrasyondan söz edilebilmektedir. Müslüman olduğunu söyleyen Romanlar gündelik hayatlarında geleneklerini yaşatmaktadırlar. Rumeli'de küçük bir grup ise Alevi inancını sürdürmekte, Trakya'da bir başka grupta ise Ortodoks Hristiyan Romanlara rastlanılmaktadır.[128]

Rumeli Çingeneleri için ağırlıklı olarak kullanılan tabir "Roman"dır.[129] Örneğin Edirne Keşan'da yaşayan bir Roman, "Türk ve Müslüman olduğunu ancak aynı zamanda Roman olduğunu" belirtirken, özellikle Rumeli'de Roman nüfusunun aşırı milliyetçi siyasi partilere olan yakınlığı gözlemlenmiştir.[130]

Roman kültürü başta Edirne olmak üzere Kırklareli, Çanakkale, Tekirdağ gibi önemli yerleşimlerde yaşatılmaktadır. Örneğin, Edirne'de Roman nüfusu net veriler elde edilememekle birlikte 30,000 civarında kabul edilmektedir. Buralarda yaşayan bazı Roman gruplarına Mangösür ya da Çalgar isimleri verilmektedir ve bu gruplar demircilik, kalaycılık, kağıt toplayıcılık, müzisyenlik gibi mesleklerle uğraşmaktadırlar. Ancak Romanlar kentsel anlamda dışlanmışlığın bir getirisi olarak enformel iş piyasasına yönelmektedirler. Örneğin Edirne'nin Menzilahır semtindeki Romanlar müzisyenlik,

---

[126] Suat Kolukırık, "Sosyolojik Perspektiften Türk(iye..", s.71-72.
[127] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.25.
[128] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.26.
[129] Senem Kurt Topuz, Yurttaşlık Kavramı ve Türk.., s.92.
[130] Halime Ünaldı, "Türkiye'de Yaşayan..", s.615.

matbaa işleri, kat görevlisi gibi günlük işlerde çalışmaktadırlar. Menzilahır Mahallesinde Edirne'de kapanan tekstil firmaları ve geleneksel el sanatları atölyelerinden sonra işsizlik artmıştır. Menzilahır bu anlamda en yüksek işsizliğin yaşandığı semtlerden biriyken gazetelere verilen iş ilanlarına "çingene olmamak kaydıyla" ibaresinin eklendiği görülmektedir.[131]

Bununla birlikte Romanların yaşadığı en büyük kentlerden biri olan Edirne'de emlak piyasasına bakıldığında Binevler, Şükrüpaşa, Kutlutaş, Kocasinan, Fatih Mahallesi gibi yerlerde ev fiyatları 50 ila 150.000 arasında değişmekte bu ise kendi mahallelerindeki konut fiyatları 10 ila 25.000 arasında seyreden Çingenelerin bir kısır döngüye mahkum kalmaları sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla bu noktada Çingeneler ile "Gaco"lar arasında mekansal ayrılma daha da güçlenmektedir.[132]

Siyasileşme dışındaki örgütlenmede ise Rumeli Romanları özellikle Türkiye'deki ilk Çingene derneği olan (2004) başkanlığını Erdinç Çekiç'in yaptığı Edirne Çingene Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (EDÇİNKAY)'ı kurmuşlardır. Bu dernek adında ilk kez Çingene tabirinin kullanıldığı bir oluşumdur. 2006'da ise EDROM ismini almıştır. Bunun dışında Rumeli merkezli örgütlenmelere ilk Çingene dernekleri federasyonu olan ROMDEF (Roman Dernekleri Federasyonu)'in kuruluşu örnek verilebilir. ROMDEF bünyesinde Anadolu Roman dernekleri de olmakla birlikte Kırklareli, Tekirdağ gibi Rumeli Roman dernekleri bulunmaktadır. Bununla birlikte Mayıs 2006'da İzmir'de kurulan Anadolu Roman Dernekleri Federasyonu ise bünyesinde Çanakkale, İzmir Merkez, Dikili, Aydın merkez derneklerini bulundurmaktadır. Rumeli Romanları mesleki örgütlenme anlamında da Edirne'de kurbağa ve salyangoz toplayıcılığının kooperatifleştirilmesi sürecinde ön plana çıkmışlardır.[133]

3.1.3 Anadolu Romanları

Anadolu'ya giriş yapan Çingeneler'in önemli bir bölümü İstanbul üzerinden Balkanlar'a geçmemiş ve Anadolu'da kalarak yerleşik - göçer bir yaşam inşa etmişlerdir.[134] Dolayısıyla bugün Anadolu genelinde çeşitli şehirlere dağılmış oldukça geniş bir Çingene

[131] Fatma Erdoğan Aras, "Etnik (Çingene) İşgücünün..", s.87.
[132] Fatma Erdoğan Aras, "Etnik (Çingene) İşgücünün..", s.89.
[133] Başak Akgül, "Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi.." s.217.
[134] Halime Ünaldı, "Türkiye'de Yaşayan..", s.616.

toplumunun varlığından bahsedilebilmektedir. Bu çingene gruplarından biri Rom'lardır. Romların bir bölümü Avrupa'ya yönelirken bir bölümü ise Anadolu topraklarında kalmışlardır. Ancak bir diğer kanaate göre Romlar, Anadolu'da yaşayan Çingenelerin genel ismidir. Dolayısıyla Romların dili Romani tüm Anadolu'daki Çingenelerin kullandığı dil olarak düşünülmektedir.

Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Çingeneler'e renklerinin esmer olması nedeniyle "Poşa" ya da Boşa "Karaçi", "Mutrip", "Mırtip", "Kıpti", "Elekçi", "Cono", "Köçer" gibi isimler verilmektedir. Özellikle Van ve Ardahan'da Mutrib, Orta Anadolu'da Elekçi, Erzurum, Artvin, Erzincan, Bayburt ve Sivas'ta Poşa, Adana'da Cano, Bulgaristan'dan Kayseri, Adana, Sakarya ve Çorum'a yerleşenlere Haymantos, Erzurum'daki bir grup Çingene'ye ise Şıhbınızlı isimleri verilmektedir. Akdeniz'deki Çingenelere ise Arabcılar, Conolar, Sepetçiler isimleri verilmektedir. Anadolu'da Çingeneler'in yayıldığı diğer yerler Tokat, Sivas, Denizli, Mardin, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana, Afyon, Samsun ve Denizli'dir. Çingeneler'in tarihsel bir yanılgı olarak Mısırlılar sanılmasından ötürü "Kıpti" tabiri de Anadolu'da oldukça yaygındır. Hatta, 19. yüzyılda Osmanlı'da Kıpti'lerin bir kısmının İslam dinini kabul etmelerine rağmen toplumsal yaşamda zorluk yaşamalarına devam etmelerine Serez İdadi Mektebi'nde Türkçe ve Fransızca öğretmenliği yapan Sadi Bey itiraz etmiş, bu nedenle II. Abdülhamid'in Zaptiye Nazırı Nazım Paşa'ya bir layiha göndererek (1891) durumdan İstanbul'un da haberdar olmasını istemiştir. Mektupta şu cümleler dikkat çekicidir;

"(..) Dün Putperest veyahut müşrik olan bir kimse, bugün Müslümanlığı kabul etse, onun geçmişini aramamak yine İslam dininin yüksek hükümleri cümlesindendir. Kıptiler bütün ve Müslümanlık nazarından son derece menfur olmakla beraber pek ziyade merhamete muhtaçtırlar. Şimdiki halde bu tayfanın erkekleri gasp ve sirkatle, kadınları da çeşitli işlerle maişetlerini kazanmaktadırlar. Bunlara karşı gösterilen nefretin hiçbir faydası olmadığı, bilkakis büyük zararları bulunduğu meydandadır".[135]

Sarısakal tarafından Osmanlı'da Kıpti açılımı olarak nitelendirilen bu gelişmeler dizisi Sadi Bey'in mektubu ile tetiklenmiş ve ardından şu gelişmeler gündeme gelmiştir; Osmanlı topraklarındaki Kıptilerin künye ve tezkirelerine Kıpti yazılmaması, Kavala'daki Kıptı-i Müslim Mahallesi'nin isminin Dere Mahallesi olarak değiştirilmesi, künyelerine

135 "Osmanlı'da Kıpti Açılımı" <http://bakisarisakal.com/OSMANLI'DA%20KIPT%C4%B0%20A%C3%87ILIMI.pdf>, (21.06.2013).

sadece İslam diye kaydedilmeleri, okullarına öğretmen tayin edilmesi, Müslüman kıptilere yeniden seçme hakkı verilmesi vb.[136].

Bu bağlamda Anadolu'da yaşayan Çingenelerin bir kısmı da Lomlardır. Lomlar tarihsel açıdan Ermeni Miaphysitisim ve Katolik inancına bağlı olarak nakledilmişlerdir. Bununla birlikte kökenleri belirsizliklerini korumaktadır. Bir görüşe göre 1870'lerde Kafkas'ların Rusya tarafından fethinden sonra yürütülen etnik temizlik sırasında Lomlar, Anadolu topraklarına kaçmak zorunda kalmışlardır. Kuzeydoğu ve Karadeniz bölgesinde yaşayan Lomlar küçük gruplar halinde tarımla uğraşmakta ve yerleşik olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Lomlardan bazıları ana dilleri olan Lomavren'i konuşmakta, bazıları ise müzisyenlik ile olan sıkı geleneklerini sürdürmektedirler. Anadilini konuşabilenler 60 yaşın üzerindeki Lomlardır. Lomlar bugün Türkiye'de elit Çingene toplumunun üyelerinin önemli bir bölümünü oluşturmakta ve bu nedenle etnik kimliklerini saklamaktadırlar. Lomların bugün Türkiye topraklarındaki nüfusu 150,000 olarak ifade edilmektedir[137]

Bir diğer grup ise Domlardır. Domlar, 11. yüzyılın başlarında Güneydoğu Anadolu'ya (Mardin, Antakya, Diyarbakır) gelen bir Çingene koludur. Bugün de varlıklarını Türkiye'nin güney ve doğu bölgelerinde sürdürmekte olan ve sayılarının gayrı resmi olarak 500,000 olduğu söylenen Domlar ağırlıklı olarak göçebe yaşamı sürmekte ve müzisyenlikle (davul-zurna) çalarak yaşamlarını kazanmaktadırlar. Örneğin, Diyarbakır'da Domlar düğünlerde müzisyenlik yapar, kadınlar ise "geşt" olarak tanımlanan ve köylerde evleri dolaşarak geçimlik yoğurt, tereyağı, peynir, ekmek, sebze ve meyve toplayarak geçimlerini sağlarlar. Bu da bir nevi dilenciliktir.[138]

Coğrafi olarak Domlar, Kürtler ile oldukça yakın ilişkiler kurmuşlardır. Domlar, kendi dilleri olan Domari (Domca) ile beraber Kürtçe, Zazaca ve Türkçe konuşmaktadırlar. Buna karşılık Lomların bir kolu olan Poşa'lar ise Çingene tanımını kabul etmemekte ve kendilerini Orta Asya'dan ve Ermenistan'dan gelen gruplar diye nitelendirmektedirler.[139] Marsh'a göre Domlar, kültürel açıdan Kürt nüfusa yakın olsalar da, onlardan da şiddet ve

---

[136] "Osmanlı'da Kıpti Açılımı" <http://bakisarisakal.com/OSMANLI'DA%20KIPT%C4%B0%20A%C3%87ILIMI.pdf>, (21.06.2013).
[137] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.23.
[138] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.314.
[139] Senem Kurt Topuz, Yurttaşlık Kavramı ve Türk.., s.93.

ayrımcılık görmüşlerdir. Domlar İslam'a ve yerel şeyhlere bağlılık göstermekteyse de, Doğubeyazıt'ta Yezidi bir Dom grubunun varlığında da bahsedilmektedir.[140]

Bir diğer Anadolu Çingene grubu olan Geygelliler ise göçebe Alevi yörükleri ile bağlantılıdırlar. Mezarcıoğlu ise Tokat civarındaki Geygel demircilerinin 1939 depremi sonrasında bölgenin en zengin ailesi olan Şadoğulları'nın maddi ve manevi zarar görmesi sonucu toprakları satın alması ile yerleşik hayata ve tarımla uğraşmaya geçtiklerini söylemektedir. Dolayısıyla yerleşik hayata geçen Çingenelerin yerleşik dini inançlarla daha çok entegre olması mümkün gözükmektedir.[141]

Çingeneler Anadolu'da üç temel inanç çevresinde örgütlenmişlerdir. Bunlar; Sünni, Bektaşi-Alevi ve az sayıdaki Hristiyan Çingenelerdir. Bir görüşe göre ise Türkiye'de Çingenelerin coğrafyaya dağılımı dinsel inançları doğrultusunda olmamıştır ve buradan hareketle coğrafyanın özellikle bir bölümünde x inanca sahip Çingene grupları yaşamaktadır yargısına varılamamaktadır. Ancak Anadolu Romanları açısından anlam ifade edecek veri Bektaşi-Alevi inancı ile tanışmalarının Yörükler sayesinde olduğudur. Bu nedenle Bektaşi- Alevi inancına sahip Romanların ağırlıklı olarak Anadolu'da yaşadıkları söylenebilmektedir. Çünkü Ege bölgesi Romanları ile gerçekleştirilen görüşmelerde bu grubun Aleviliği kabul etmedikleri, Alevilerin ise Çingeneler ile Aleviliği bağdaştırmadıkları gözlemlenmiştir[142]. Romanlar bulundukları yerlerdeki yerleşik dini kültürle ilişkiye geçerken bir taraftan da kendi geleneklerini yaşatmışlardır. Örneğin, yerleşik kültürün dini "biz de Müslümanız" diye benimsenmiş ancak uygulamada Hıdrellez, doğanın güçlerine kıymet verme gibi özellikler sürdürülmüştür.

Dilsel anlamda ise Anadolu Romanları kendi içlerinde farklılıklar sergilemektedirler. Örneğin, güneydoğuda Domari, kuzeydoğuda Lomavren konuşulurken, Ankara'ya doğru geldikçe anadilin kullanımında azalma görülmektedir. Özellikle Anadolu'daki göçebe Roman toplulukları bulundukları şehirlerin dili içerisinde asimile olmuşlarken, güneydoğuda Domari, Kürtçe, Arapça karışımı bir dil, Poşaların Ermenice-Çingene-Roman lehçesi, Samsun'da konuşulan Trakya ağzı da varlıklarını sürdürmektedir.[143]

---

[140] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.22-23.
[141] Mezarcıoğlu, *Çingenelerin...* s.91.
[142] Adrian Marsh, "Etnisite ve Kimlik..", s.22-23.
[143] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.314.

Anadolu'da Çingenelerin birbirleri ile ilişkilerine bakıldığında ağırlıklı olarak yerleşikler ile göçebeler arasında bir gerilimden bahsedilebilmektedir. Örneğin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Çingenelerde göçebe yaşam ve aşiret sistemi mevcutken bu her yörede farklılık arz eder. Ancak göçer Çingeneler ile yerleşik Çingeneler arasında bu durum bazen gerilim oluşturur. Diyarbakır'ın Hançepek (Hasırlı) Mahallesi'nde gerçekleştirilen bir araştırmada Mıtrip çingeneleri ile Kereçi Çingenelerinin birbirlerinden hoşlanmadıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla birbirleri ile evlilik ilişkilerine girmedikleri gibi, ekonomik ilişkiye de girmezler. Bölgede yaşayan bir Çingene Abdurrahim Özmen, Kereçi'yi bölgedeki diğer Çingene gruplarından ayırararak onların "kirli", "kavgacı", "uzak durulması" gereken gruplar olarak nitelendirmiştir. Ona göre Mıtripler ise "giyinmesini, kuşanmasını, konuşmasını, nerede nasıl davranmasını bilen kişilerdir ve yaptıkları bir iş karşılığında paylarını isterler".[144] Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kentsel ortamlarda tıpkı İstanbul Kuştepe, İzmir Tarlabaşı gibi Çingene nüfus kenar mahallelere çekilmektedir. Hançepek mahallesi de böyle bir mahalledir ve yerleşik unsurlar tarafından fizik mekan anlamında da bir dışlanmışlığa referans vermektedir. Bu bağlamda Güneydoğu'da Çingenelerin kentsel mekana yayılmaları iki ayrı dönemi ifade etmektedir. İlk dönemde 1990'lı yıllar öncesinde göçebeliğin ağırlıkta olduğu ve kırsaldaki Kürtlerle temasa geçimiş, 1990'lı yıllarda Güneydoğu'daki çatışma ortamı sonrası diye nitelendirilebilecek ikinci dönemde ise Çingeneler kentlere yerleşerek enformal iş kollarına yönelmişlerdir. Bu kentselleşme Doğu ve Güneydoğudaki Çingenelerin sorunlarını Türkiye'deki diğer Çingenelerin sorunları ile benzeştirmiştir.

Çingeneler Güney ve Doğu Anadolu'da sadece kendi içlerinde değil yerel halkla da ilişkilerinde çeşitli gerilimler yaşamaktadırlar. Diyarbakır'ın Kulp İlçesinde bir ilçe sakini Kereçiler hakkında şunları söylemektedir[145];

" Kereçiler çok tehlikeliydi. Bir gün bizim bir komşunun evinin içine girdiler. Güya onun çocuklarının olması için ona büyü yapacaklardı. Meğerse evde sihir yapmışlar. Kadının bütün altınlarını sihir yaparak çaldılar. Bu sihirbazlıklarından dolayı kimse onları eve almak istemezdi. Sihirbaz oldukları için insanlar onlara kötü davranmaktan da içten içe çekinirlerdi". Buradaki referans aynı zamanda dinsel ayrılık unsurunadır. Çingeneler anavatanları Hindistan'dan dünyaya yayılmalarında kendilerine yönelik itirazların tonu çeşitli değişikliklerle bugün dahi devam etmektedir. Dolayısıyla 1000 yıllık zaman

[144] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.311.
[145] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.318.

diliminde Çingeneler'in sosyo-kültürel özelliklerine yönelen itirazlar bir süreklilik sergilemektedir. Ancak itirazlar sosyo-kültürel alan ile sınırlı kalmamakta, Çingeneler'in ekonomilerine dönük suçlayıcı ifadeleri de içermektedir. Diyarbakır'ın Hançepek Mahallesi'ndeki bir Kürt'ün ifadeleri bu sınırlar içerisinde değerlendirilebilir[146];

"Valla bu Çingene dediklerimizin mesleği hırsızlıktır, kapkaççılıktır yani ne desen var onlarda. Bizim yörenin insanlarını, çevrenin gençlerini kandırıyorlar. Düştü mü bir daha da kurtuluşu olmaz. Yani bataklığa düştün mü kurtuluşu yoktur. Baksan en lüks araba altlarındadır. Şimdi bir araba geçtiğinde bakıyorsun BMW, Hyundai, Mercedes'tir. Kamyonları var, otobüsleri var, yarım kamyonları var. Yani bu mahalleyi çok rahatsız ettiler". Görüldüğü üzere Çingeneler için örtük anlamda bir zenofobik söylem varlığını sürdürmektedir.

Örgütlenme açısından ise Anadolu Romanları arasında özellikle Diyarbakır'daki göçebe Çingenelerin nüfus cüzdanına sahip olmalarını amaçlayan Diyarbakır Dom Derneği önemli bir örgüt olarak ön plana çıkmaktadır. Bu derneğin diğer Roman derneklerinden farkı isminde Çingene ya da Roman tabirini değil, Dom ismini kullanmış olmasıdır. Bununla birlikte 14 Şubat 2007'de Ankara Romanlar Derneği (Romankara) kurulmuş, ardından derneğin ismi Aralık 2009'da Roman Gençlik Derneği olarak revize edilmiştir. Derneğin amaçları; "Roman gençlerini insan hakları, demokrasi ve örgütlenme alanında yetiştirmek, Romanların da insan olduğunu ve bu toplumda yaşadığını, belli bir kültürlerinin olduğunu göstermek ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte mahallelere hizmet götürmek için belli kurumlara baskı unsuru oluşturmak" olarak nitelendirilmiştir. Mesleki anlamda ise Aydın'da Çingenelerin en önemli geçim kaynaklarından biri olan plaj şemsiyeciliğine destek olmak için çeşitli oluşumlar gündeme gelmektedir.[147]

Görüldüğü üzere Anadolu'daki Roman varlığına referans verildiğinde İstanbul ve Rumeli dışında bütün Roman kültürü ön plana çıkmaktadır. Ancak özellikle Ankara'nın Batısında kentsel ortama büyük oranda adapte olmuş ve kültürlerini kentsel ortamda mahalleler içerisinde yaşatan bir Roman topluluğu söz konusudur. Bu nedenle Diyarbakır'daki Domlarla, Çanakkale'deki Romların tek bir kültürel yapı içerisinde değerlendirilmesi makul değildir. Ancak aynı semt içerisinde iki farklı mahallede dahi önemli farklılıklar gözlemlendiği düşünüldüğünde bu tarz bir ayrıma gidilebilmektedir.

---

[146] Adnan Çelik ve Emre Şahin, "Ötekilerin..." s.320.
[147] Başak Akgül, "Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi.." s.224.

Çalışma bağlamında ele alınacak grup olan Çanakkale Romanları da Rumeli ve Anadolu Romanları arasında her ikisine de benzeyen özellikler sergileyen bir Roman grubu olarak değerlendirilmelidir. Ancak coğrafi, dilsel, kültürel olarak Dom ya da Lom değil, Rom tabir edilen kültürel gruba aittirler. Tanrıverdi ve arkadaşlarına göre[148] Türkiye'de 500.000 olarak tahmin edilen Roman nüfusunun 7.000 ile 10.000 kadarı Çanakkale'de yaşamaktadır ve Çanakkale Rumeli ile Anadolu arasındaki geçiş noktası olma özelliğinden ötürü Romanların sosyo-kültürel ve ekonomik hinterlandı içerisinde değerlendirilmelidir. Romanlar Çanakkale'ye ilk kez 1462-1463 yılları arasında Çanakkale Çimenlik Kalesi'nin yapılışı sırasında ordu ile gelmişler ve bazıları buraya yerleşmişlerdir. Rumelihisarı ve Anadoluhisarı benzeri bir yapı olan ve Ege ile Akdeniz'den gelen saldırıları önlemeyi amaçlayan Çanakkale Boğazı'nın en dar noktasında inşa edilen bu kalenin ve diğer kale olan Kilidbahir Kalesi'nin yapımında Roman askerlerin de payı bulunmaktadır. Bir çok araştırmacıya göre Çanakkale erken tarihlerden itibaren bir çok farklı etnik ve dini unsurun kendi mahallelerini oluşturduğu çok kültürlü bir yer görünümü arz etmektedir.[149] Nitekim kale içerisindeki mahallelerde gerçekleştirilen görüşmelerde bazı aileler 300 yıldır orada olduklarını ve atalarının kale yapımında Çanakkale'ye geldiklerini söylemektedir. Onlara göre İstanbul'dan gelen Romanlarla birlikte, Bulgarlar, İtalyanlar ve Yunanlılar da kendileriyle gelmiştir.[150]

Çanakkale, Romanların yerleşik halkla ilişkilerinin oldukça barışçıl bir görünüm kazandığı bir yerdir. Örneğin, Çanakkalelilerin kentteki Romanlara bakışı Tanrıverdi ve arkadaşlarının araştırmasında şu şekilde kayıt altına alınmıştır[151];*" Bizim mahalleye başka gözle bakılıyor. Oysa Çanakkale Merkezdeki Romanlar Edirne, Hacı Hüsrev Romanlarına benzemiyor. Mahallede kapkaççılık, hırsızlık, dansözlük yok. Çalgıcılık var. Aslında Çanakkale Halkı bizlerle gurur duymalı. Ancak nadiren bazı olaylar oluyor. Oda işsizlikten. Mecburen yapıyorlar".* Bu bağlamda Çanakkale Romanlarının kentin zihin haritasındaki yerini kavramak adına bütüncül bir bakışla onlara odaklanmak ve onların yerleşik halkla ilişkisini kodlamak önem kazanmaktadır. Araştırma alanı olarak Merkez

---

[148] Gülbu Tanrıverdi vd., "Çanakkale'de Yaşayan Romanların Purnell'in Kültürel Yeterlilik Modeli ile Değerlendirilmesi", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi,*, C:15, S:4, 2012, s.245.

[149] "Çanakkale'de Yerleşim ve 19. yüzyılda Mahalleler", <http://www.gezikolik.com/tr/Tarih_Kultur/Genel_Bilgiler/Turkiye/CANAKKALE/CANAKKALEDE_YERLESIM_VE_19_YY__DA_MAHALLELER_/e_4021.aspx>, (21.06.2013)

[150] Gülbu Tanrıverdi vd., "Çanakkale'de Yaşayan..", s.248.

[151] Gülbu Tanrıverdi vd., "Çanakkale'de Yaşayan..", s.248.

ilçenin seçilmesindeki bir diğer husus ise Çanakkale ilinde Roman vatandaşların ağırlıklı yaşadığı alan olmasıdır.

Şekil 3.2: Çanakkale İli İlçelere Göre Roman Nüfus Yoğunluğu Haritası[152]

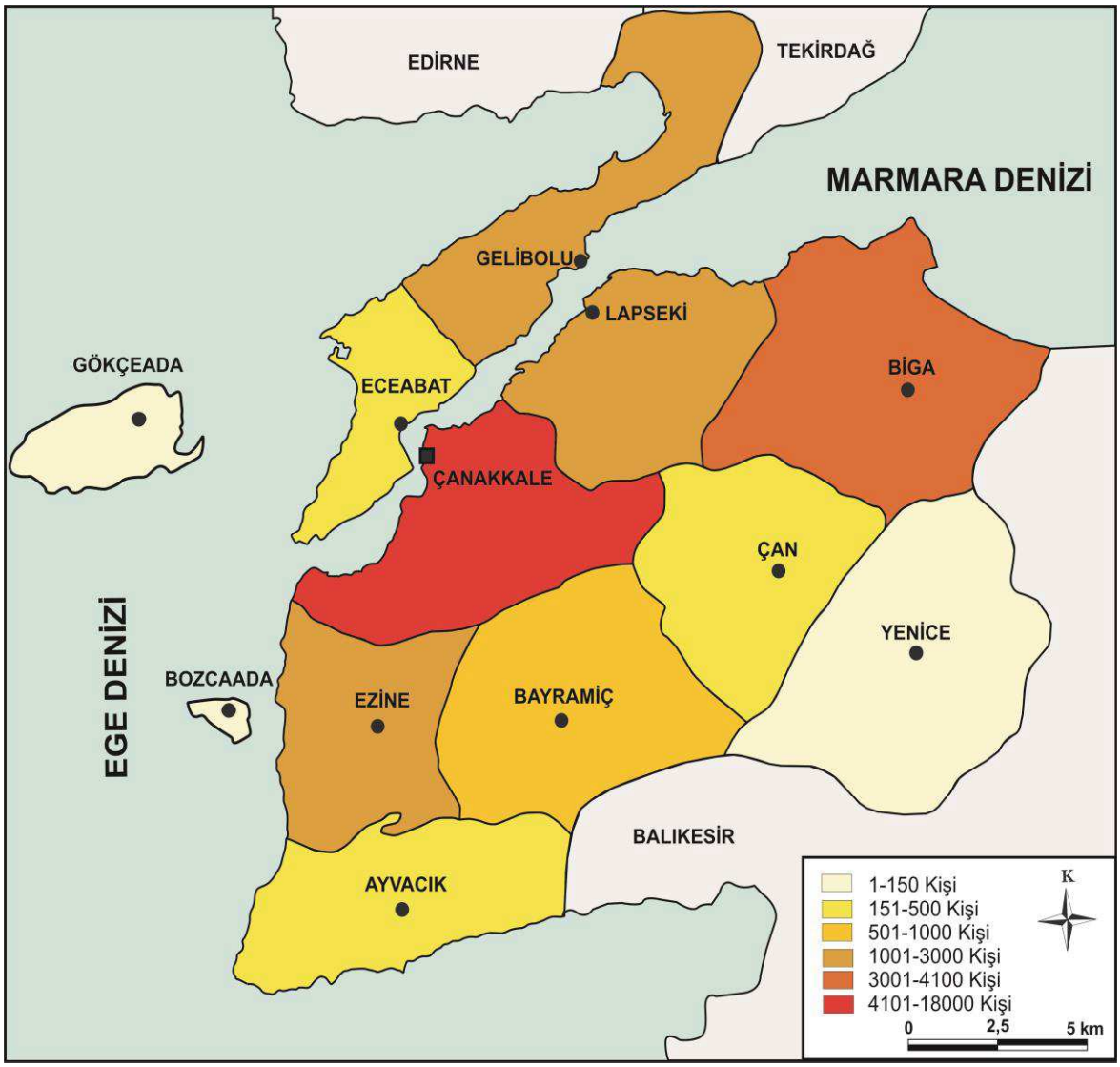

[152] Harita; Çanakkale Truva Roman Dernekleri Federasyonu, Lapseki Şen Mahalle Romanları Derneği ve Biga Roman Derneği başkanlarından 05.09.2014 tarihi itibariyle elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

BÖLÜM IV

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Fevzipaşa'da Bir Söyleşi: Aynada Kendine Bakmak

Bu çalışma daha çok başkalarının gözlerinden görmeye alışık olduğumuz Romanların, biz "gacoların" gözü olmadan kendilerini anlatma imkanı buldukları bir mikro çalışmadır.

Kimliklerini, Roman veya Çingene olmanın onlar için önemini herhangi bir kısıtlama olmadan istedikleri gibi anlattılar. Yaşadıkları ekonomik zorluklara rağmen yaşadıkları yeri sevmelerini ve mekân-insan kavramının önemini bir kez daha gözler önüne serdiler.

Şekil 4.1: Fevzipaşa Mahallesi Haritası[153]

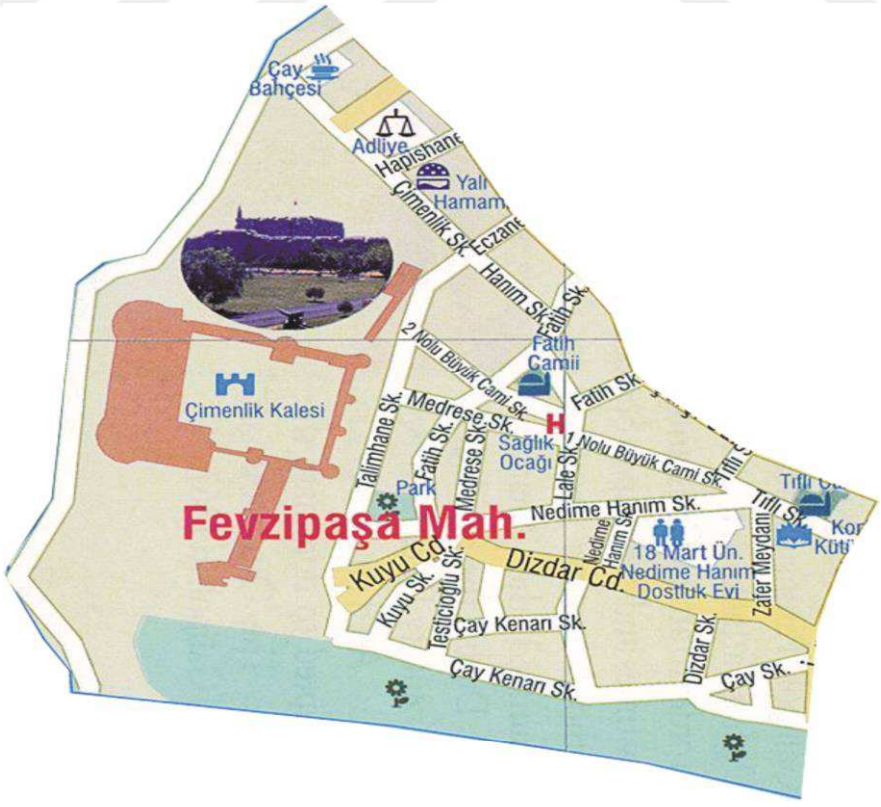

[153] 1/7.500 ölçekli haritadan aktarılmıştır.

4.1.1 Bağ(ım)lı- Özgür: Mekâna Bakış

Bu bölümde yer alan sorular:

- Ne zamandır bu mahallede ikamet ediyorsunuz?
- Mahalleden taşınmayı hiç düşündünüz mü?
- Taşınmak istemenizin temel sebebi nedir?
- Neden taşınmayı düşünmediniz?

Çanakkale'deki bu mahallenin sakinlerinin genel mesleki dağılımına bakıldığı takdirde Roman üst kimliği çerçevesinde örgütlenilip, aynı sosyo-ekonomik skala içerisinde yer alınmakla birlikte, çeşitli mesleki dağılımlar görülmektedir. Ahmet Bey'e göre mahallenin geçmişi 300 yıl geriye gitmektedir ve herkesin kendi halindedir. Buna karşın emlakçılıkla geçimini sürdüren Ahmet Işıldak Bey ise, ikametlerinin başından beri mahallede yaşadıklarını, bir ara mahalleden gittiğini ancak çocukları nedeniyle mahalleye döndüklerini belirtmektedir. Buna karşın yaşamlarının yalnızca mahalle ile sınırlı kalmadığını eklemektedir. Ancak yine de mahalle dışına çıkıldığında, tıpkı Almancıların memleket hasreti çektiği gibi, Romanlar da mahalle hasreti çekmektedir. Şu sözler bu bağlılığın bir ifadesidir; "mahalle demek canım demek, her şeyim demek. İşte bu kadar önemli Fevzi Paşa..". Ahmet Bey, Ahmet Bey'i destekler nitelikte mahalle insanlarının kendi içlerine kapandıklarını ancak bunun temelinde mahalleliye imkan tanınmaması olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle mahalleli çevre edinememekte, sabit fikirlere takılmakta, kendini anlatamadığından sorunları büyümektedir. Buna karşın bir diğer katılımcı Hüseyin Bey ise, 3 yıldır Antalya'da olduğunu, ondan önce 15 yıl Fevzipaşa'da yaşadığını, insanların Fevzipaşa'yı çok değerli yaptığını ve atalarından kalma bu değerli toprağa geri döndüklerini belirtmektedir.

Şahin Bey ise 30 yıldır mahallede oturduklarını, buranın aile toprağı olduğunu belirtmiştir. Daha önce Kemalpaşa, Barbaros Mahallesi'nde kiralık evlerde oturmuş ancak insanların tanıdık olması, kültürün ortak olması, cenazenin birlikte beklenmesi gibi değerlerin başka mahallelerde görülmemesi onu yeniden mahalleye taşınmaya itmiştir.

Fevzipaşa'nın bir diğer sakini Erdinç Bey de, çocukluğundan beri burada yaşadığını, Biga'dan geldiğini ve taşınmayı düşündüğünü söylemekte olup, mahallenin güzel insanlara sahip olduğunu belirtmiş ve onların yegane fırsatının çevre değişikliği

olduğunu eklemiştir. Müzisyen olan Erdinç Bey, kısa vadede taşınmak fikrinden vazgeçse de, orta-uzun vadede çocuklarının geleceği için mahalleden taşınmak istemektedir. Hasan Bey ise, Kemalpaşa'ya iş için gittiğini söylemektedir. Bu anlamda, o çocuklarının daha başka insanlarla tanışması ve çok çalışarak daha güzel bir yaşam imkânına sahip olmalarını istemiştir. Ancak mahalleden gittikten sonra mahalleyi yermemiştir.

Mustafa Bey de mahalleden taşınmayı düşünenler arasındadır. Çocukluktan beri mahallede olan Mustafa Bey, genel olarak mahalle kültüründen bahsedilemeyeceğini özellikle son yıllarda hırsızlık, adam dövme, içkinin çok arttığını ama fuhuş olmadığına sevindiğini söylemiştir. Ona göre mahalle denildiğinde ne olursa olsun akla Romanlar gelmektedir.

Feridun Bey de, doğduğundan beri Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşadığını, buraya çok alıştığını ve bundan sonra taşınmayı düşünmediğini belirtmektedir. Bu kararının üzerinde iki temel faktör etkilidir. İlk olarak kiranın 150-200 lira baremini geçmemesi, ikinci olaraksa dışarıya nazaran bir Roman için burada yaşamanın daha kolay olmasıdır. Romanlar, dışarıya çıktıkça kiralar ve geçim zorlaşmakta, bu nedenle Fevzi Paşa'da kalmayı tercih etmektedirler. Bir diğer katılımcı olan Gökhan da dışarıda yaşamayı denediğini ancak huzur bulamadığını söylemektedir.

Doğduğundan beri Fevzipaşa'da yaşadığını söyleyen bir diğer katılımcı ise Fırat Bey'dir. Kendilerine muhacir dendiğini ve Erdek'ten göç ettiklerini söyleyen Fırat Bey taşınmadığını hiç düşünmediğini, aileye yakın oturduğunu belirtmektedir. Kadir Bey ise annesinin memleketi olmasından ötürü mahallenin kendi açısından kıymetli olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, Kadir Bey de, Fevzipaşalılığın Fenerbahçelilik gibi olduğunu ve herkesin Fevzipaşa'lı olamayacağını belirtmektedir.

Şakir Bey ise 22 yıl bu mahallede oturmuş ancak genellikle dışarıda oturmayı tercih etmektedir. Bunda temel gerekçe çoluk çocuğun daha iyi yetişmesinin sağlanmasıdır. Ancak bununla birlikte Şakir Bey de, Çanakkale'nin en yerli insanının Fevzipaşa'lılar olduğunu, özellikle boyacılık yapmalarından ötürü insanların evine girdiklerini ve onlarla yemek yediklerini- bunun insanlara güven telkin ettiğini söylemektedir.

Bir diğer katılımcı Canan Hanım ise, yaklaşık 20 yıldır Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşadığını, buraya Gökçeada'dan gelin geldiğini belirtmektedir. Ona göre başka bir mahalleye gitmek asla akıllarından geçmemekte olup, düğünler ve komşu gezmeleri haricinde mahalleden ayrılmamaktadırlar. Bu bağlamda, Canan Hanım

mahallede komşuluk ilişkilerinin gücünden de bahsetmektedir. Bir başka kadın katılımcı Naime Hanım ise 40 yıl önce evlenerek burada kaldığını, Fevzipaşa diyince aklına en önce mahallenin güzelliğinin geldiğini belirtmektedir. Ömür Hanım ise mahalleye 40 yıl önce evlenerek geldiğini, o zaman 13 şimdi ise 56 yaşında olduğunu söylemektedir. Ona göre mahalle "ekmek, su gibi bir şeydir" ve mahallesinden ve halkından çok memnun olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, Canan, Ömür ve Naime Hanım'ın hikayeleri- mahalleye gelin gelme anlamında, benzeşmektedir.

Bununla birlikte Sevilay Hanım ise Romanların içinde hiç ayrılmayı düşünmediğini, Romanların dört dörtlük insanlar olduğunu söylemektedir.

Çanakkale'nin bir başka yöresi olan Ezine'den Fevzipaşa Mahallesi'ne gelen Fahrettin Bey ise 25 yıldır burada oturduğunu, başka bir yere taşınmayı düşünmediğini, çünkü Roman kültürünün ancak bu mahallede yaşanabileceğini söylemektedir. Bir başka Ezine kökenli mahalleli ise müzisyen olan Hüseyin Bey'dir. O daha önce Barbaros'ta da oturmuş olup, gariban insanlar oldukları için nerede yaşadıklarının fark etmediğini belirtmiştir. Fırat Bey ise mahallenin kendilerine göre güzel olduğunu, bunun dışını bilmediğini ve mahallelerini sevdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, ilk iki katılımcının beyan ettiği dışa açılmak istememe durumunun somut bir şekilde tezahürü Fahrettin Bey'in ve Fırat Bey'in ifadelerinde görülebilmektedir. Yiğit Bey de, 26 senedir mahallede olduklarını mahallelerinde bir kültürü yaşattıklarını ve düzenlerinin burada olduğunu belirtmektedir.

Buradan hareketle, Fevzipaşa Mahallesi'nde oturanların genelde 20-25 sene önceye dayanan geçmişi olanlar ile kendilerini çocukluktan beri Fevzipaşa'da mukim olanlar olarak kategorize edilebildikleri görülmektedir.

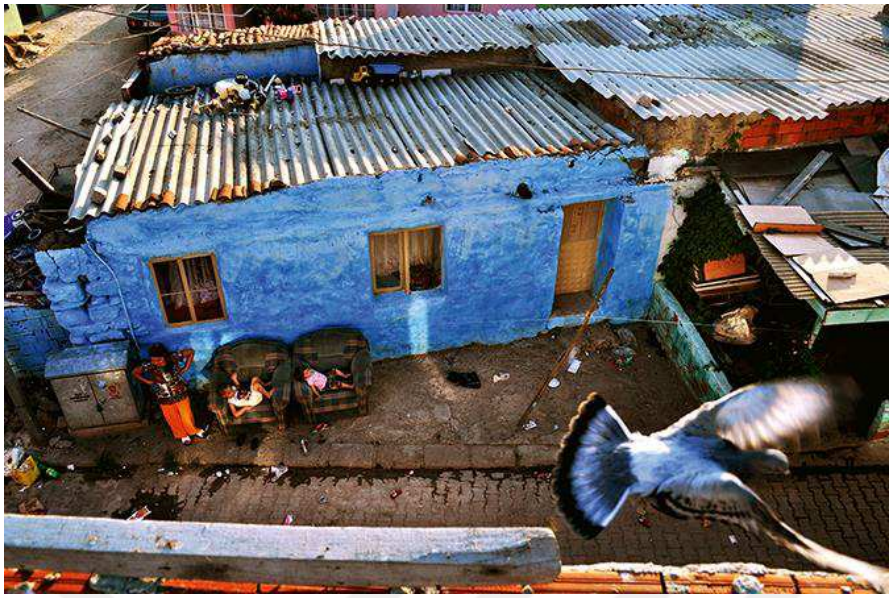

Fotoğraf 4.1: Fevzipaşa Mahallesi Üstten Görünüm (A. Dutkin, 2010)

Fotoğraf 4.2: Yol Çalışması Ardından Fevzipaşa Mahallesi (D. N. Şimşek, 2011)

4.1.2 Dışlanmışlığa Karşı Etnik Bağlılık: Çemberin İçi

Bu bölümde yer alan sorular:

- Ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?
- Ayrımcılığın temel nedeni sizce nedir?
- En çok hangi grup ayrımcılığa uğruyor?

- Çingene mi, Roman mı?

Ahmet Bey, Roman olmanın sosyal hayatta tek bir boyutu olmadığını; bazı kişilerin onunla iş yapmaktan sakınırken, bazılarının ise tanıdıktan sonra şaşırdıklarını ve bu konuda umut sahibi olduğunu belirtmiştir. Ahmet Bey, "Çingene mi, Roman mı?" sorusuna ise, iki ayrı etnik-toplumsal kategoriden bahsederek cevap vermiş, Çingenelerin gegzin ve daha zor yaşayan, Romanların ise kendileri gibi yerleşik topluluklar olduğunu eklemiştir. Fevzipaşa Mahallesi'nin bir diğer sakini olan Ali Bey de aynı ayrıma atıfta bulunmakta ve Çingenelerle Romanların ayrı kişiler olduğunu, Çingenelerin sepetçiler ve göçmenlerle birlikte anılmaları gerektiğini, bunun giysilerin farklılığından teşhis edilebileceğini belirtmektedirler. Buna ek olarak Laz ve Kürtler'in de Çingeneleri olduğu ancak Romanların daha güzel giyindiklerini, konuştukları zaman kibar konuştuklarını belirtmektedir. Bu söylemde, seneler içerisinde (mahallenin geçmişi 300 yılı bulmaktadır) şehirde yaşamanın vermiş olduğu yerleşikliğin kazandırdığı bir üstünlük motivasyonundan bahsedilebilmektedir. Bir diğer katılımcı olan Gökhan ise Çingene ya da Roman denmesinin kendisi için tıpkı Kürt ya da Yörük kelimeleri gibi önemli olmadığını belirtmiştir.

Canan Hanım ise, başka bir yere gittiklerinde kendilerine Çingene denmesinden dolayı aşağılayıcı bir hava sezdiğini, bundan rahatsız olduğunu, Roman kelimesinin ise daha kibar ve ince bir havaya sahip olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, bu örnekler Roman kelimesinin Çingene'ye nazaran bir mutenalaştırma, soylulaştırma tavrına işaret ettiğini göstermektedir. Nitekim Canan Hanım bizatihi kendine yönelik bir ayrımcılık olmasa da, bir yere gidildiğinde mekandaki insanların "Çingeneler geldi, kalkalım" dediğini söylemektedir. Aynı şekilde balıkçılıkla yaşamını sürdüren Levent Bey de, Roman-Çingene kelimesindeki ayrımının kendisi için bir önemi olmadığını ancak onlara yöneltilen pis sözlü ve kavgacı insanlar oldukları bakışının kötü bir şey olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, Fevzi Paşa Mahallesi sakinlerinin neden Çingene değil de, Roman olmayı tercih ettikleri buradan daha iyi anlaşılmaktadır.

Şakir Bey ise dışlanma sürecinin erken yaşlarda, özellikle ilkokulda yaşandığından bahsetmektedir. Ona göre bu yaşta okulda nefret söylemine maruz bırakılan çocuklar ilerleyen yaşlarda okula devam etmek istememektedir. Ancak daha ilerleyen yaşlarda özellikle genç Roman kızlar okulun dışından da arkadaş seçilmekte ve bu sayede uyum

sorunu aşılmaktadır. Şakir Bey, özellikle bu dönemde bazı okul müdürlerinin bu ayrımcılıkla mücadele ettiğini, bazılarının ise oralı olmadığını belirtmektedir.

Erdinç Bey ise bu konuda hem oğlunun başına gelen Çingene olduğu gerekçesiyle okula alınmama durumunu belirtmekte hem de kendilerinin Çingene olmadıklarının altını çizmektedir. O da, birçok katılımcı gibi mahallelerde yerleşik yaşayan Romanlar ile göçer Çingeneler ayrımını ön plana çıkarmaktadır. Ona göre, Çingeneler; çadırda kalır, dil bilir, Çanakkale Romanları gibi konuşamaz, abe'li konuşur. Oysaki kendileri ikamet adresine sahip olup, hanımefendi-beyefendi gibi tabirleri kullanabilmektedirler. Buna benzer bir düşünce Müzisyen Hüseyin Bey tarafından da dile getirilmektedir.

Fırat Bey ve Hüseyin Bey ile Derya Hanım da dilleri olmadıkları için Çingene değil Roman olduklarını ifade etmiştir. Burada dil ile kast edilen geleneksel Roman dillerinden birini biliyor olmaktır ve bunu bilmedikleri için Batı Anadolu'daki kabulü ile Romanlara ait olduklarını tasvir etmek istemektedir. Derya Hanım ayrıca Çingenelerin sepet ördüklerini ve düzgün konuşamadıklarını söylemektedir. Buna benzer bir düşünce de Şakir Bey'den gelmektedir. Buna göre, Çingene elek satar ve çadırda yaşar yani sepetçidir. Oysaki Romanlar evlerde mukimdirler. Bu nedenle Çingene sıfatı ile anılmak Şakir Bey'e oldukça ağır bir tanımlama olarak gelmektedir.

Roman çocukların okullarda istenmemesi vakasına vurgu yapan bir diğer katılımcı ise Fahrettin Bey'dir. Ona göre Romanlar, bazı kötü niyetli kişiler yüzünden töhmet altında kalmaktadır. Bununla birlikte, Fahrettin Bey diğer katılımcıların aksine Roman kelimesinden rahatsız olmadığını ancak Çingene'nin yersiz yurtsuz anlamına gelmesinin kendisini yaraladığını belirtmiştir. Oysaki kendilerinin evi, arabası ve işi bulunmaktadır. Nitekim Hasan Bey de, Roman olmayı, Çingene gibi davranmamak olarak tanımlamakta ve Romanların aslında kibar insanlar olduğunu, bir kravat taktıkları takdirde devlet büyüklerinin onların yanında Roman kalacağını belirtmektedirler. Bununla birlikte, Hasan Bey de Çingeneliği daha alt bir sosyo-ekonomik tabakaya mensup olmak olarak nitelendirmektedir.

Feridun Bey ise kimliği nedeniyle ayrımcılığa uğramadığını ancak kendilerinin Roman mı Çingene mi olduklarını çözemediğini, buna karşın Roman denmesinin tercih edileceğini belirtmektedir. Çünkü Roman olmak yerli olmak anlamına gelmektedir. Buna karşın yanlış yapan (dolayısıyla Romanların ismini Çingene'ye çıkartan) küçük gruplar bile olsa bunlara şiddet uygulamak kimsenin hakkı değildir ve bunlar şikayet edilmelidir.

Naime Hanım da burada, Çingene-Roman kavramları arasında ayrıma gerek duymadığını, herkesin Allah'ının bir olduğunu söylemektedir.

Bu anlamda en geniş kapsamlı görüşler, Süleyman isimli katılımcıya aittir. Ona göre dışlanma tarih içerisinde oluşan bir şeydir. Halk, Çingenelerin görgüsüz, kaba dolandırıcı, Osmanlı tarafından cellatlık yaptırılan, Çanakkale Savaşı'na katılsa da mezar taşlarına isimleri yazdırılmayan, devlet tarafından kayıt altına alınmayan kişiler oldukları imajı ile donatıldıkları için kendilerine Roman demekte ve bu geçmişten kurtulmak istemektedirler. Nitekim İsmail Bey de Çingeneliğin kaba bir tanım olduğunu söylemekte ama insanlara Çingenelerin ne kabalığını gördüklerini sormaktadır. Ona göre Çingeneler, eskiden göçebeyken şimdi kenar mahallelere yerleşmişlerdir. Bu yanıyla Çingeneler Kürtler gibi şehrin kenar mahallelerinde yaşayan bir topluluktur ve aralarında üniversite mezunu kişiler bile bulunmaktadır.

Bu bağlamda, İsmail Bey'in söylediği literatürle de uyum göstermektedir. Ona göre aralarında emniyet müdürü, vali olup da senelerce Roman kökenini gizleyenler bulunmaktadır. Ancak artık insanlar rahatlıkla Romanım demektedirler. Ayrıca, sokakta dondurma isteyen ancak annesi tarafından "seni Çingene'ye veririm" diye korkutulan çocuğun da ileride Çingene düşmanı olacağını belirten İsmail Bey, Çingenelerin bu bayrak altında yaşamaktan mutlu olduklarını- devletlerine hiçbir zaman karşı gelmediklerini belirtmektedir.

Tüm katılımcılarının görüşlerinin sentezlenmesi ile elde edilen görüş; Roman kavramının, Çingene'ye nazaran daha olumlu bir içeriğe sahip olduğu, bu nedenle tercih edildiği, bir başka etnik grubun Romanlara yaptığı "ötekileştirmenin" ise bu kez Romanlar tarafından göçer, sepetçi vb. gruplara uygulandığı görülmektedir. Özellikle; giyim, dil, mal-mülk sahibi olamama gibi konular katılımcıların aradaki farkı vurgulamak için seçtiği faktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Nitekim Kadir Bey de eskiden Romana Çingene dendiğini ama artık evrensel düşünülürse Çingenelerin gezgin olduğunu belirtmektedir. Bir başka görüşe göre ise onlar Roman değil fakirdirler ve diğer kişilerden onları ayıran bu özellikleridir.

Roman olmakla birlikte, ikinci bir meşruiyet kaynağı ise müzisyen olmaktır. Literatür taramasında da yer verildiği gibi, Romanlar toplumsal hayatta etnik aidiyetlerini gizleyerek ya da müzisyenlik gibi meslekler vesilesiyle kabul edilmektedirler. Bu doğrultuda Yiğit Bey'in şu cümleleri en kapsayıcı cümleler olma özelliği taşımaktadır;

"Roman çünkü büyüklerimizi anlatıyor yurdu olmayanlara Çingene deniyormuş. Bizim yerimiz yurdumuz ahlâkımız belli" cümlelerinin arkasında, ayrımcılık konusunda müzisyen olduğu için karşılaşmadığı cevabını vermesi önem arz etmektedir. Görüşme gerçekleştirilen diğer müzisyenler de bu olguyu somutlaştıran örnekler vermektedirler.

4.1.3 Yuvayı Koruma: Kentsel Dönüşüm

Bu bölümde;

- Kentsel dönüşüm hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sorusu dışında bir soru yöneltilmemiştir. Bütün katılımcılar bu konuda az çok fikir sahibiydi ve düşündüklerini çok net belirttiler.

Ahmet Bey, sosyo-ekonomik durumu iyi olan bir Roman olarak, mahallede 4 dairesi olduğunu, bütün akrabaların aynı mahallede yaşadığını, mahalleden çıkma imkânı olmakla birlikte ("Sosyal faaliyeti, sosyal yaşamı da bilirim. O kapasitede bir adamım" demektedir), bu eylemi hayata geçirmemektedir ve mahalleden taşınmayı düşünmemektedir. Bu aynı zamanda mahalleye bağlılık anlamına da gelmektedir. Buna karşılık kentsel dönüşüm uygulamalarına geçilmesi durumunda yapılacak bir şey olmadığını, 300 yıldır yaşadıkları mahalleye yeniden yerleştirilmeleri durumunda sorun olmayacağını, Sulukule'deki uygulamanın yanlışlığının burada tekrar edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bir toplu konut uygulamasında bir blokun bir aileye verilmesi gibi çözümler makûl gözükmektedir. Bu çözüme benzer bir çözüm ise Hüseyin Bey tarafından söylenmekte, insanların yer sahibi olması gerektiği ve mahallede başkalarının istenmeyeceğini belirtmektedir. Şakir Bey de, kentsel dönüşüme karşı olmadığını ancak insanların Fevzipaşa'dan başka bir yere gönderilmesine karşı olduğunu söylemektedir. Ona göre yönetimin kendileri için yapması gereken en önemli iyilik sağlıklı evlerde yaşamalarını sağlamaktır.

Erdinç Kurnaz ise kentsel dönüşümün evlerin tapu sahibi olması ve turizm nedeniyle yıkılamadığını, bu konuda büyüklerin daha iyi düşüneceğini ve kendilerini de muhtarın temsil ettiğini belirten nitelikte cümleler kullanmıştır.

Fahrettin Bey ise, özellikle kentsel dönüşümün yaşam kalitelerini arttırma ve iş imkanı yaratma boyutunu başardığı takdirde sıcak karşılanacağını belirtmektedir. Yiğit Bey, "mahalle güzelleşsin burada kalalım" derken, Hasan Bey'in şu sözleri bu doğrultudaki

talepler zincirini aydınlatır niteliktedir; "Valla isterim ki en güzel imkanları bu insanlara sunsunlar. İnsan gibi yaşasınlar ama çok zor dikkat edin Çanakkale'ye Heykel'den öbür tarafı yeni yapılan köprüden o tarafı bu arada kalan yeri pislik götürüyor". Canan Hanım ve Naime Hanım ise Fevzi Paşa Mahallesi'nin sokaklarının çok dar olduğunu, yağmur yağdığında sokakların pislik içinde kaldığını, doğalgazın olmadığını, gezi yerlerine ihtiyaç olunduğunu ancak tüm bu uygulamalar sonunda mahallenin yerinin değişmemesi gerektiğini belirtmiştir. Yine Gökhan da, insanların temiz ve huzurlu yaşamasının iyi olduğunu, örneğin çöp konteynırının olmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Müzisyen Hüseyin Bey ise büyüklerin yol göstericiliğinde kentsel dönüşüm istediklerini, mevcut yapıların yetersiz olduğunu belirtmektedir. Nitekim Sadettin Bey de, sokakların genişletilmesini ve evlerinin onarılmasını istemektedir.

Bu bağlamda, kentsel dönüşüm taraftarları arasında en toparlayıcı düşünceler Kadir Bey'e aittir. Ona göre, yeni bir çapta, yeni bir düzende yaşadıkları mahallenin yeni bir yüze sahip olması gerekmektedir.

Feridun Bey, kentsel dönüşüm tartışmalarının karşısında yer alan bir mahalle sakinidir. Ona göre bu söylentiler çok uzun zamandan beri dile getirilmekte ancak uygulama söz konusu olmamaktadır. Çünkü Fevzipaşa'yı yıktıkları takdirde insanlar şehir dışına, dağ tarafına doğru çıkmak zorunda kalacaktır. Bununla birlikte, kendileri de mahalleden gitmek istememektedirler. Nitekim, Feridun Bey'in belirttiği bu alternatifi, Fırat Bey daha yüksek dile getirmekte, kentsel dönüşüm ile birlikte Romanların mahalle dışında kalacağını belirtmektedir. Ona göre Romanlar isyan etmeyen yapıları gereği, bir başka etnik gruba göre (yukarıdaki Kürt vatandaşların yaşadığı Esenler Mahallesi'ne atıfta bulunmaktadır) asıl açılımı hak eden gruptur. Balıkçılıkla yaşamını sürdüren Levent Bey de, kentsel dönüşüme kesinlikle karşı çıktığını bu sayede Fevzi Paşa'nın Çanakkale'nin sıradan bir yerine dönüşme tehlikesine dikkat çekmektedir.

Mustafa Bey de mahallenin değişmemesi gerektiğini, şu an çay parası bulamayan mahallelinin kentsel dönüşümden sonra çadırda yaşamak zorunda kalacağını belirtmektedir. Yine Sadettin Bey, evinin aslında bir Rum evi olduğunu ve çok uzun süredir burada oturduğunu. Kentsel dönüşüm nedeniyle bir başkasının evine yerleşmesinin haksızlık olduğunu belirtmektedir.

Dolayısıyla, Fevzi Paşa Mahallesi sakinlerinin genel olarak Kentsel Dönüşüm uygulamalarına kendi mahallelerinde yeniden oturabilmek kaydıyla sıcak baktıkları

görülmektedir. Mahallede dikkat çeken bir diğe unsur ise özellikle Kuyu Sokak 1, Kuyu Sokak 2 ve Testicioğlu sokağın altyapı problemlerinin giderilemediği görülmektedir. Buna en büyük etken sokakların dar olması sebebiyle altyapı için gerekli materyalin yerleştirilememesi gösteriliyor. Sokağın sakinlerinin gelir düzeyleri oldukça düşük ve onlar da bu duruma bir çözüm bulamıyorlar. Gidebilecekleri daha iyi bir yer olmadığı için bir noktada yaşadıkları bu problemleri kanıksamış durumdalar. Mahallaede yer alan derme çatma evler, yıkık duvarlar ve bozuk yollar dikkar çekiyor. bkz. Fotoğraf 4.3, Fotoğraf 4.4, Fotoğraf 4.5

Fotoğraf 4.3: Mahallede Metruk Durumda Bir Ev(D. N. Şimşek, 2011)

Fotoğraf 4.4: Kale Duvarlarının Gündelik Yaşamdaki Kullanımı(D. N. Şimşek, 2011)

Fotoğraf 4.5: Sarıçay Kenarında dış mekan kullanımı(D. N. Şimşek, 2011)

4.1.4 Yönetime Katılma: Vatandaş Olmanın Somut Hali

Bu bölümde yer alan sorular:

- Mahallede seçimlere katılma durumu nedir?
- Genel seçimler mi yerel seçimler mi daha ön planda yer alıyor?

Sosyo-ekonomik düzeyi görece yüksek olan Ahmet Bey, 35 yıldır bulunduğu mahalleyi de kapsayan ilçeyi yöneten belediyenin icraatından ve yönetim tarzından memnundur. Bu nedenle yerel siyasetler yakından ilgilendiğini beyan etmekte olup, belediyenin olduğu partiye üyeliğini de eklemektedir. Ahmet Bey aynı zamanda yerel seçimlerin genel seçimlerden daha önemli olduğunu söylemektedir. Bu iki görüşe karşı ise Sadettin Bey, belediyenin hiçbir hizmeti doğru veremediğini ve Fevzipaşa Mahallesi'nin değerini yitirdiğini savunmaktadır.

Bu bağlamda, Müzisyen Erdinç Bey, Ömür Hanım ve Yiğit Bey ise özellikle muhtar vesilesiyle altyapı başta olmak birçok sorunlarını hallettiklerini belirtmektedir. Ahmet Bey de muhtarların yardımları ile ayakta kalındığını, mahallenin bir derneği olduğunu ve çoğunluğun Yeşil Kart sahibi olduklarını belirtmektedir. Ona göre özellikle yerel otoritelerin ve devletin, çocukların madde bağımlısı olmaması için çalışmalar yapması gerekmektedir. Gökhan Bey ise tüm Çanakkale'de altyapının zayıf olduğunu bunun Fevzipaşa'da da geçerli olduğunu söylemiştir. Öte yandan, Hüseyin Bey ise kendileri için genel seçimlerin daha çok önem arz ettiğini belirtmektedir.

Yerel seçimin kendileri için önemli olduğunu belirten bir diğer katılımcı İsmail Bey ise Roman ailelerin de kadın-erkek ayrımı yapılmadan herkesin oyunu kullandığını, kendilerinin CHP'li, Atatürkçü ve İnönücü, buna karşın çocuklarının AKP'li olduğunu belirtmektedir. Ancak yerel seçimlere verdikleri öneme karşın dört dörtlük hizmet görmediklerini belirtmektedir. Örneğin, ilaçlama araçları Çanakkale'de en son Fevzipaşa Mahallesi'ne gelmektedir. Buna göre belediyenin 1. ve 2. Kuyu Sokakları'nı kapsayan projesi hayata geçirildiğinde çok daha yaşanabilir bir kentsel alana kavuşulabilecektir. Bu nedenle özellikle yerel seçimlere daha çok ağırlık verilmeli ve çocuk parklarının düzgün olduğu, Fevzipaşalılara hizmetin geldiği, çocukların iş bulduğu bir mahalleden bahsedilebilmelidir.

Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi'ndeki yönetime katılma düzeyleri katılımcıların konuşmaları doğrultusunda incelendiğinde, özellikle muhtarın işlevinin çok yüksek olduğu görülmektedir. Muhtar, gerek bizatihi yardımı koordine eden ve Fevzipaşalıları Yeşil Kart'a kavuşturan gerekse de belediye ile ilişkileri kuran kişi olarak oldukça önemli bir figürdür. Şakir Bey, özellikle cenazelerin organize edilmesinde muhtarın merkezi rolüne işaret etmektedir. Bu nedenle Ömür Hanım, konuşmasının sonunda, "devletimiz bakıyor, devletimizden memnunum. Muhtarımız da, devletimiz de iyi" cümlesini kurmaktadır.

Bir diğer önemli unsur ise yerel yönetimlerin etkinliğidir. Fevzipaşa bu anlamda, tam bir mahalleli hassasiyeti taşımaktadır. Yapılan görüşmelerde ülke çapında Roman açılımını takip eden gelişmeler değil, Fevzipaşa'nın ihtiyaçları üzerinde durulmuş, bu nedenle oy vermenin önemine vurgu yapılmıştır. Çünkü bu tip bir siyaset bizatihi Fevzipaşa'nın sorunlarını çözmeye yönelik olacaktır. Ancak halihazırda devam eden sorunlar henüz çözüm bulamamıştır. Özellikle altyapı, çevre düzenlemesi ve çöp mahallenin en önemli sorunlarıdır. Hayatının büyük kısmını mahallede geçiren kadınlar görüşmede özellikle yürüyüş ve park alanının eksikliğinden bahsetmektedirler. Yine çöp arabalarının, ilaçlama makinelerinin mahalleye en son gelmesi de onlar için birer sorundur. Bütün bu bulgular da İsmail Bey'i doğrular nitliktedir.

Katılımcılar için devlet figürünü her ne kadar muhtar oluştursa da mahalleli siyasi fikir taşıma bakımından çeşitlilik göstermektedir. Buna Fotoğraf 4.6'da tanık olmaktayız.

Fotoğraf 4.6: Üç Hilal Dövmesiyle Bir Roman (A. Dutkin, 2010)[154]

4.1.5 Topal Uygulama: Eğitim

Bu bölümde yer alan sorular:

- Mahalledeki eğitim durumu nedir?

[154] https://sonuc.ysk.gov.tr/module/sonuc.jsf 19.10.2014 alınan veriye göre MHPye verilen oy 53'tür ve mahallede en çok oy alan 3. Partidir.

- Eğitim hangi aşamada kesintiye uğruyor?

Görüşmeye katılan deneklerden Ahmet Bey, sosyo-ekonomik durumu iyi olan bir Roman prototiptir. Bu bağlamda, kentle ilişkilerini dizayn ederken geleneksel formlar yerine modern formlara adapte olan bir aile yapısından bahsedilebilmektedir. Bu durum, özellikle çocuklarının eğitiminde daha rahat bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Ahmet Bey, çocuklarının birinin gemi inşa bölümünde okuduğunu, kendisinin ise ortaokulu bitirdiğini söylemektedir. Ona göre, geleneksel form içerisinde değerlendirilebilecek olan kendi dönemi - ki bu dönemi sosyo-ekonomik anlamda da düşük düzeyde bir dönem olarak tarif etmektedir, ancak ortaokul okumaya müsaade etmektedir. Fevzipaşa Mahallesi'nin 4'te 3'ü ilkokuldan sonra okula gitmemekte ancak zamanla bu durumdan pişman olmaktadırlar. Ahmet Bey'in çocukları okula giderken sorun yaşamamışlar ve belediyeden gerek maddi gerekse de servis aracı yardımı almışlardır.

Şakir Bey ise eğitim için öncelikle maddi bir rahatlığın söz konusu olması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle asıl pratik olan çözüm gençlerin mesleki eğitime özendirilmeleridir. Bir diğer unsur ise, dışlanmadır. Bu hem çocuklar arasında hem de öğretmenler tarafından gerçekleştirilmektedir. Çünkü Fevzipaşa Mahallesi ve benzeri mahallelerdeki okullar genellikle öğretmenler için iç sürgün okulları olarak bilinmektedir. Şakir Bey, buraya gönderilen öğretmenlere verilen mesajın, "Al Bakalım Çingene okulunu, uğraş dur, gör gününü" olduğunu belirtmektedir. Öğretmen bu okullarda, başka bir okulda olduğu gibi cezalandırma yöntemine gittiğinde çocuğun annesi babası öğretmeni tacizden darpa kadar çeşitli şekillerde zorda bırakmaktadır. Şakir Bey, her şeye rağmen bu duruma karşı olduğunu belirtmektedir.

Bu bağlamda, aile, öğretmen vb. nedenlerle gerçekleşen Roman olduklarından kaynaklı dışlanma yüzünden çocuklar okula gitmemek istemektedir. Bu dışlanma durumu ise çocukların erken yaşlardan itibaren şiddete ve uyuşturucu maddelere yönelmesine neden olmaktadır. Bir başka katılımcı olan Süleyman da, bu nedenlerden ötürü sigaraya başlama yaşının diğer mahallelere nazaran Fevzipaşa'da daha erken olduğunu söylemektedir.

Ahmet Bey ise, eğitimsizliğin temelinde işsizliğin olduğunu, mahallenin okulunun yıkıldığını ve çocukların uzak bir okula gitmek zorunda kaldıklarını, çocukların ortaokula kadar okuyabildiklerini söylemektedir. Işıldak, ailelerin de bu konuda yetersiz olduğunu ve çocuklarını hiç olmazsa mesleki eğitim konusunda cesaretlendirmediklerini de

eklemektedir. Hüseyin Bey ise, öncü birilerinin olmadığını söylemekte, fakirliğin yanında öncü birilerine duyulan ihtiyacın da çocukların eğitimi üzerinde olumsuz etki yarattığını belirtmektedir. Bir diğer katılımcı olan Fevzi Bey, bu örneği tasdik ederek kendinin ilkokulda oyuna daldığını, özellikle ailenin yönlendirmesinin de olmamasıyla eğitim hayatına bu dönemden sonra devam etmediğini belirtmektedir.

Buna karşın Canan Hanım, çocuklarını kendi okuttuğunu, kızının üniversite sonda evlendiğini belirtmektedir. Canan Hanım çocuklarını dershaneye de göndermiştir ancak ekonomik imkânlar yüzünden zorlanmıştır. Bir başka kadın katılımcı olan Naime Hanım da çocuklarını okuttuğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, kadınların çocuklarını okutma noktasında erkeklerden daha istekli oldukları görülmektedir.

Bir diğer katılımcı olan Gökhan Bey de aynı unsura vurgu yapmaktadır. Hasan Bey de, mahalledeki eğitim sorununa dikkat çekmekte, kendi çocuğunu deniz astsubay okuluna gönderdiğini ancak okulu bitiremediğini, 800 TL'ye ev satıldığı dönemde 1,200 TL tazminat ödemek zorunda kaldığını belirtmiştir. Bununla birlikte, Hasan Bey'in bir diğer çocuğu lise mezunudur. Mahallelinin bu durumu değiştirmesi gerekmekte, kahvede oturmak ile suç alternatifleri dışında bir başka yol bulması gerekmektedir. Hasan Bey, mahalleden gitme nedenini de bu şekilde açıklamaktadır.

Kadir Bey ise mahalleden 2 tane üniversitelinin çıkmayacağını söylemektedir. Ona göre bunun nedenini büyüklere sormak gerekmektedir. Sadettin Bey'e göre ise liselilik bir eğitim standardı oluşmaktadır.

Alt gelir grubuna mensup olmakla birlikte, lise mezunu olan pazarcılıkla yaşamını sürdüren Fırat Bey, liseye kadar okuyanın olmadığını, aylık gelirlerinin çocuklarını okutmaya yetmeyeceğini belirtmektedir. Genelde katılımcıların birçoğu mahalledeki gelir düzeyi düşüklüğünün ve öncü birinin olmamasının eğitimsizlik üzerinde en büyük faktörler olarak tavsir etmektedirler.

4.1.6 Ekonomi: Yolsuzluk ve yoksulluk kıskacında

Bu bölümde yer alan sorular:

- Mahalledeki meslek grupları nelerdir?
- Mahallenin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Mahalledeki kişiler daha çok hangi sağlık güvencesine sahip?
- Fevzipaşa'nın en önemli sorunu nedir?

Romanların literatürde de anlatıldığı üzere kuşaktan kuşağa aktarılan mesleki tercihleri ekonomik görünümleri üzerinde etki sahibidir. Bu etki ise kuşaklar içerisinde statik kalmamakta ve dönüşerek sürmektedir. Örneğin, görüşme gerçekleştirilen Roman mahalle sakinlerinden olan Ahmet Bey, bir kokoreççi olarak mesleğini sürdürürken, kendinden sonra gelen iki çocuğunu yetiştirmiş ve çocuklar Kolin Et Fabrikası'nda et ayırıcısı olarak devlet memuru kadrosuna girmişlerdir. Bununla birlikte, mahalledeki Romanların hem vatandaş olma pratiklerini hem de ekonomiye entegrasyonlarını belgeleyen bir diğer unsur ise Ahmet Bey'in ve eşinin bağkurlu olmasıdır. Dolayısıyla sosyal güvenceye sahip olmak kuşaklar içerisinde önem kazanmış ve Romanların mekan ile ilişkisini etkileyen bir unsura dönüşmüştür. Bu sürekliliğin olmadığı durumlarda ise insanlar meslek sahibi olmamaktan yakınmamaktadır. Mesleksizlik sıkıntısına karşı belediye ve diğer otoritelerin (muhtar, kent konseyi) örgütlediği mesleki kurslar oldukça önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Örneğin, Ahmet Bey'in küçük çocuğu İşkur'da su tesisatı kursuna gitmekte olup, kısa süre içerisinde sertifika alacaktır. Bu aynı zamanda ailenin genel ekonomik tablosu üzerinde de etkili değildir. Çünkü kurslar ücretsizdir. Bununla birlikte, Ahmet Bey ve ailesi gibi sosyo-ekonomik düzeyi daha iyi Romanların ekonomilerinin iyileşmesi noktasında meslek kazanmayı ve bunun için eğitim faktörünü vurguladığı görülmektedir.

Ahmet Bey ise mahallelinin içe kapanmış olmasından ötürü geçim kaynağı yaratmakta zorlandığını, bunun ise eğitim üzerinde etkili olduğunu söylemektedir. Buna göre mahalleli, mahalleden dışarı çıkabilirse yaşam tarzı değişikliği ile doğru orantılı olarak ekonomik yapısı da değişecektir. Dolayısıyla, Ahmet Bey- eğitimsizliğin işsizlik anlamına geldiğini belirtirken, Ahmet Bey ise işsizliğin eğitimsizlik sorununu doğurduğunu söylemiştir. Bununla birlikte, o da geleneksel mesleklerden (hamallık, ayakkabı boyacılığı vb.) kopuşun bir işsizlik sorununu gündeme getirdiğini, bunun ise eğitimsizlik üzerinden insanların suça itilmesi anlamı taşıdığını eklemektedir.

Eğitim sorununu işsizlikle ilişkilendiren bir diğer katılımcı olan Şakir Bey de, Fevzipaşa'nın en önemli sorununun istihdam sorunu olduğunu belirtmektedir. Ona göre her aileden en az iki kişi devlette ya da fabrikalarda çalışabilmelidir. Ancak şu anda böyle bir durumda söz edilememektedir.

Müzisyen olan Erdinç Bey bu doğrultuda, kendisinin çalışabildiğini ve SSK'lı olduğunu ancak belediyenin iş sahası açmamasından ötürü özellikle çocukları için endişelendiğini belirtmektedir. Özellikle, başbakanın okulları uzatması ekonomik sıkıntıların daha da derinleşmesi anlamına gelmektedir. Bir başka müzisyen Fahrettin Bey ise, genel ekonominin at arabası, sebzeci, hurdacı gibi geleneksel mesleklerden oluştuğunu, kendisinin belediye geçmişine sahip olup 12 yıllık sigortalı olduğunu belirtmektedir.

Daha alt sosyo-ekonomik gruba sahip bir Roman olan Feridun Bey ise pazarcı olduğunu, SSK ve Bağkur'u olmadığını, Yeşil Kart'ın getirdiği imkanlarla ve başkasının yanında çalışarak yaşamını sürdürdüğünü belirtmektedir. Yine alt gelir grubuna mensup bir Roman olan Fırat Bey de, genel bir fakirlikten bahsetmekte, pazarcı olduğunu, birinin yanında çalıştığını ve Yeşil Kart'ın imkanlarından yararlandığını söylemektedir. Fırat Bey aynı zamanda E Sınıfı ehliyetinden, 2 bebeğinden bahsetmekte, iş konusunda zorluk çektiğini ve 300 lira kira verdiğini eklemektedir. Gökhan Bey ve Yiğit Bey ise serbest meslek garsonlukla uğraştığını ve genellikle Yeşil Kart'la insanların geçindiğini belirtmektedir.

Mustafa Bey de geleneksel mesleklerden biri olan faytonculuğu yapmaktadır. Son yıllarda literatürde yer verildiği üzere belediye bu geleneksel mesleğin icra edilmesi için yer vermemeye başlamıştır. Bu ve benzeri nedenlerden ötürü mahallelinin %80'inin işsiz olduğu ifade edilmektedir.

Canan Hanım ise erkeklerin bu genel işsizlik durumunun aksine kadınların daha kolay iş bulabildiğinden bahsetmektedir. Sosyal güvence konusunda ise, eşinin emekli sandığından faydalandığını beyan ederken, erkeklerin özellikle okumadığı için iş bulamadıkları tezi ile benzer görüşlerle paralellik sergilemiştir. Derya Hanım, kadınların özellikle ev işlerine gittiklerini belirtmektedir. Bir başka kadın katılımcı olan Naime Hanım da, mahallede ağırlıklı olarak yeşil kart sahibi olduğunu belirtmiştir.

Şakir Bey ise ağırlıklı yeşil kartın yanında Bağ-kurluların da olduğunu ancak bunların 3 ay ödeme yapıp 10 yıl ödeme yapamadığını, işsizlik nedeniyle bu tip bir istikrara sahip olamadıklarını söylemektedir.

Bu bağlamda, Fevzipaşa mahallesinin genel gelir durumuna bakıldığında, sosyal güvence ve ekonomi konularında düşük gelirli ve Yeşil Kartla çeşitli imkanların sağlandığı bir düzlemden bahsedilebilmektedir. Ayrıca geleneksel meslekleri (hamallık, boyacılık

vb.) icra eden erkekler işten atıldıkları ya da işlerini yapacak alan bulamadıkları takdirde ya çok düşük gelirli gündelik işlere girmekte ya da işsiz kalıp kahvede oturmaktadırlar.

Fotoğraf 4.7: Mahallede Kahve Önünde Bekleyen Erkekler (A. Dutkin, 2010)

Fotoğraf 4.8: Çay Kenarında bekleyen Fayton ve Hurdacı Arabası(D. N. Şimşek, 2011)

Fotoğraf 4.9: Mahallede Kaybolan Bir Geçim Kaynağı, At Arabacılığı(D. N. Şimşek, 2011)

Fotoğraf 4.10: Yoksulluktan En Çok Etkilenen Grup, Çocuklar(D. N. Şimşek, 2011)

4.1.7 Geleneklerin İçindeki Birlik: Aile, Düğün, Cenaze

Bu bölümde yer alan sorular:

- Ailede daha çok kimin sözü geçer?
- Mahallede cenaze törenleri nasıl olur?
- Mahallede düğünler nasıl olur?

Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek Ahmet Bey'in beyanına göre evlerinde bir reislik kurumundan bahsedilememektedir. Çünkü, 35 yaşındaki oğluna herhangi bir fikri dayatamayacağını (örneğin, oğlu ile kendisi aynı partilere üye değildirler), gelini, eşi ve oğlum kararları birlikte aldıklarını belirtmektedir. Nitekim, bir diğer katılımcı olan Işıldak da, ailede her iki tarafın da sözünü geçtiğini belirtmektedir. Bir diğer katılımcı olan müzisyen Hüseyin Bey ise geniş bir aile olduklarını, öncelikle sağ ise dedenin sonra babanın sözünün belirleyici olduğunu söylemektedir.

Bu konuda söyledikleri önem arz edecek olan bir diğer katılımcı ise Canan Hanım'dır. Canan Hanım, Gökçeada'dan Fevzipaşa Mahallesi'ne gelin gelmiştir. Evlenirken, genellikle çiftlerin kendi aralarında karar verdiklerini, ancak az miktarda da olsa görücülük kurumuna ait motiflerin de devreye girdiğini belirtmektedir. Bunun dışındaki kararlar ise kadın ve erkek tarafından alınabilmekte ama erkeğin daha çok sözü geçmektedir. Nitekim, Canan Hanım oğlunun bir kız kaçırdığını ve evliliğini bu şekilde gerçekleştirdiğini eklemektedir. Balıkçı Levent Bey ise eşiyle 16 yaşında evlendiklerini ve çocukların kendi aralarında karar alarak erken yaşlarda evlenebildiklerini söylemektedir. Bu durum, Romanlarda dede ve babanın sembolik rolü olmakla birlikte, tarihsel olarak anaerkil bir toplum olmaya yatkınlıklarını da belgeler niteliktedir.

Bir diğer kadın katılımcı olan Naime Hanım ise özellikle büyük ailelerde kaynana ve kaynata olarak tabir ettiği kişilerin söz sahibi olduğunu belirtmektedir. Naime Hanım'ın kendisi 15 yaşında evlenmiş ancak kızının ise evlenmesine ancak 22 yaşında müsaade etmiştir. Bir diğer katılımcı olan Süleyman ise, özellikle öğretmen ve aile kökenli dışlanmaların erken evlilikler üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle 13-14 gibi yaşlarda, erkenden çiftler birlikte kaçmakta, başta yaşanan küslükten sonra imam nikahıyla da olsa evlilik söz konusu olmaktadır. Çünkü namus önemli bir faktördür.

Bu bağlamda, namusun kültürel birlik ve aktarım unsuru olduğu bilinmektedir. Roman-Çingene olmayan topluluklarda, özellikle anaerkil motiflerden ötürü bu topluluklara atfedilen unsurlardan biri, "namusla" ilgili kötü bakıştır. Ancak Süleyman'ın ve diğer katılımcıların beyanı bunun tam aksine, söylenenlere bir refleks olarak da, çok önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ancak bu durum, kadın-erkek eşitliğinin görece sağlandığı bir toplumsal düzenden bahsedilmesine engel değildir.

Kültürel birlik konusunda ise Kadir Bey'in görüşleri dikkat çekicidir. Ona göre mahallede kardeş gibi bir yaşam hâkimdir. Bununla birlikte, kültürel aktarımın her

katılımcının herhangi bir konuda büyüklere sormanın faydalı olacağı yönündeki fikirlerinden sürdüğü görülmektedir. Yine mahalle tarif edilirken, anne memleketi, ata yurdu gibi tanımlar da bu görüşü destekler niteliktedir.

İnanç alanında ise, Ahmet Bey kendilerinin İslamiyete mensup olduklarını ancak her şeyin beş vakit namaz olmadığını ve en güzel ahlâkın en çok çileyi çeken Romanlara bırakıldığını söylemektedir. Derya Hanım ise Romanların ramazanı, orucu bildiklerini, hep birlikte ölüyü beklediklerini, 7'sine kadar helvasının lokumunun yapıldığını bildirmektedir. Aynı şekilde Şahin Bey de, cenaze törenleri ile ilgili olarak kendine yöneltilen bir soruya, mahallede cenazelerin İslamiyet dışında bir uygulama ile yapılmadığını belirtmiştir. Buna göre lokma pişirilmekte, helva yapılmakta, komşular birlikte tepsi dizmektedirler. Bununla birlikte, komşular cenaze evinde yemek yaptırmamaktadırlar. Ayrıca cenaze evinde bekleyenlere çay ikram edilmektedir.

Naime Hanım da, mahallede ibadetin bırakılmadığını, camiye gidiliğini, oruç tutulduğunu, cenaze beklendiğini söylemektedir. Buna karşılık mahallenin düğünlerinin de oldukça ünlü olduğunu belirtmektedir. Derya Hanım da bu fikre katılmakta ve özellikle yemenin içmenin etsiz, balıksız olmayacağını söylemektedir. Şahin Bey ise düğünlerin her ne kadar kısıtlı ekonomik imkanlara sahip olsalar da, üç günden aşağı sürmediğini, geline en az 10 çeşit giysinin giydirildiğini söylemektedir. Sünnet düğünlerinde bu uygulama çocuğun annesi için geçerlidir ve kadın eğlencesi ile erkek eğlencesi ayrı olmaktadır.

Bu söylemlerde genel olarak Romanlara yakıştırılan dinle ilişkisi olmayan uygulamalara bir serzeniş sezilmekte ancak katılımcıların birçoğu tarafından da "beş vakit namazın İslam demek olmadığı" gibi cümlelerle kendilerinin farklı oldukları ve bu şekilde kabul edilmeleri gerektiği açıklanmaktadır.

Fotoğraf 4.11: Fevzipaşa Mahallesinde Sokak Düğünü (A. Dutkin, 2010)

4.2 İnsanın Kendi Gerçeği: Zihin Haritaları

Alan araştırmasının bu bölümünde katılımcılara A5 ebatında boş bir kağıt verilmiş ve onlardan Fevzipaşa'yı zihinlerindeki şekliyle çizmeleri istenmiştir. Bu noktada amacım katılımcıların yaşadıkları mekanı tasvir ederken daha ziyade hangi mekan üzerinden bunu yaptıkları ve ilk olarak hangi mekanı tasavvur ettikleriydi. Daha sonra katılımcılara ikinci bir A5 ebatında boş kağıt verilmiş; "Roman" ve "Çingene" kelimelerinin çağrıştırdığı anlamları yazmaları istenmiştir. Burada kimlik olarak "Roman"ı tercih etmelerinin nedenlerini analiz etmek amaçlanmıştır.

4.2.1 Zihin Haritasındaki Mekansal Temsiller

Haritaların tek tek çözümlenmesi sonucunda toplamda 95 öge bulunmuştur. Bu ögelerin 51'i isimlendirilmiş, 44'ü isimlendirilmemiş ögeden oluşmaktadır.

Şekil 4.2: Zihin Haritalarında Çizilen Toplam Mekan Sayısı

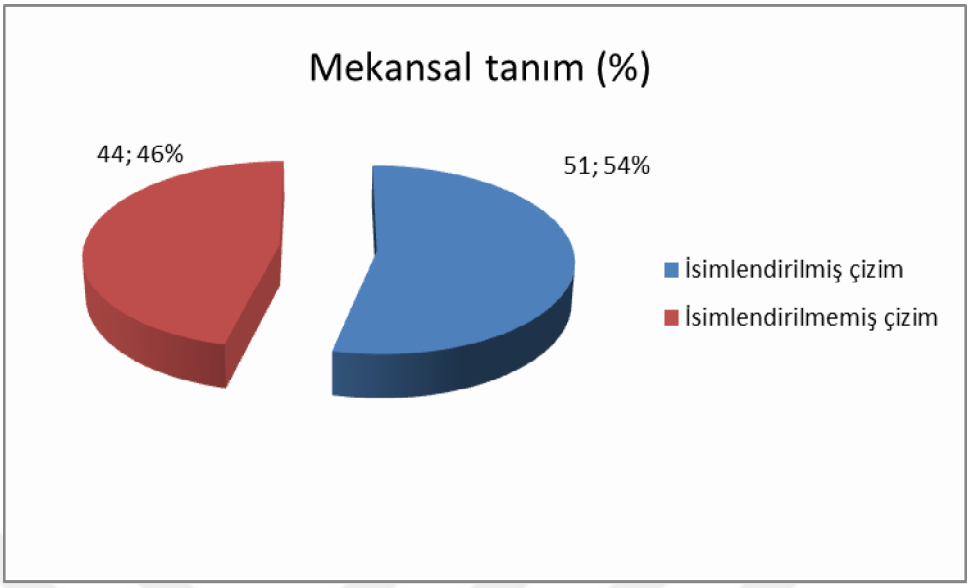

İsimlendirilmiş çizimlerin analizinde elde edilen bulgular değerlendirmeye alınmıştır. Romanların Çanakkale'ye yerleşiminde Çimenlik kalesi önem teşkil etse de katılımcıların çiziminde buna pek rastlanmamaktadır. Katılımcılar kişisel mekanlara daha çok önem vermişler ve evlerini, sokaklarını çizmişlerdir. Katılımcıların çizdiği mekanlardan biri de Zafer Meydanıdır. Bu alan daha çok toplanma, eğlenme, dinlenme yeri olarak kullanılmaktadır. Bu açıdan katılımcılar için önem arz etmesi doğaldır. Ancak bu meydanın yanındaki Ermeni Kilisesinin çizimlere dahil edilmemiştir. Bunda katılımcıların hayatlarının bir parçası olmaması etkindir. Sarıçay da katılımcıların genelinin çizdiği mekanlardan bir diğeridir. Bu mekan da katılımcıların gezindiği kenarında oturup dinlendiği yer olması bakımından şaşırtıcı değildir. Yine erkek katılımcıların hayatlarının bir parçası olan kahve de çizimlerde karşımıza çıkmaktadır.

Haritalarda yer alan mekânsal imajların genel dağılımına bakıldığında, elde edilen sonuçların Lynch'in (1960) bilişsel haritalama konusunda geliştirdiği "Beşli Öğe Yaklaşımı"nı bütünüyle desteklediği görülmüştür. Lynch (1960), Boston, Jersey City ve Los Angeles'ta yapmış olduğu bilişsel haritalama çalışmaları sonucunda şu beş öğenin bir kentin imajının oluşmasında önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır: Yollar, bölgeler, sınırlar, kavşaklar ve odak noktaları(belirli bina ve yapılar)[155] Bu alan çalışmasında da

[155] Melek Göregenli, Pelin Karakuş, İrem Umuroğlu, Erdem Ömüriş, *Selçuk Kent Belleği: Dün Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temsilleri*, Selçuk Belediyesi Selçuk- Efes Kent Belleği Yayınları, İzmir 2013, s.82.

katılımcıların çizimlerine bakıldığında bu beş öğenin temelinde zihinsel temsillerin oluştuğu görülebilmektedir.

Şekil 4.3: Zihin Haritasındaki Başlangıç Noktaları

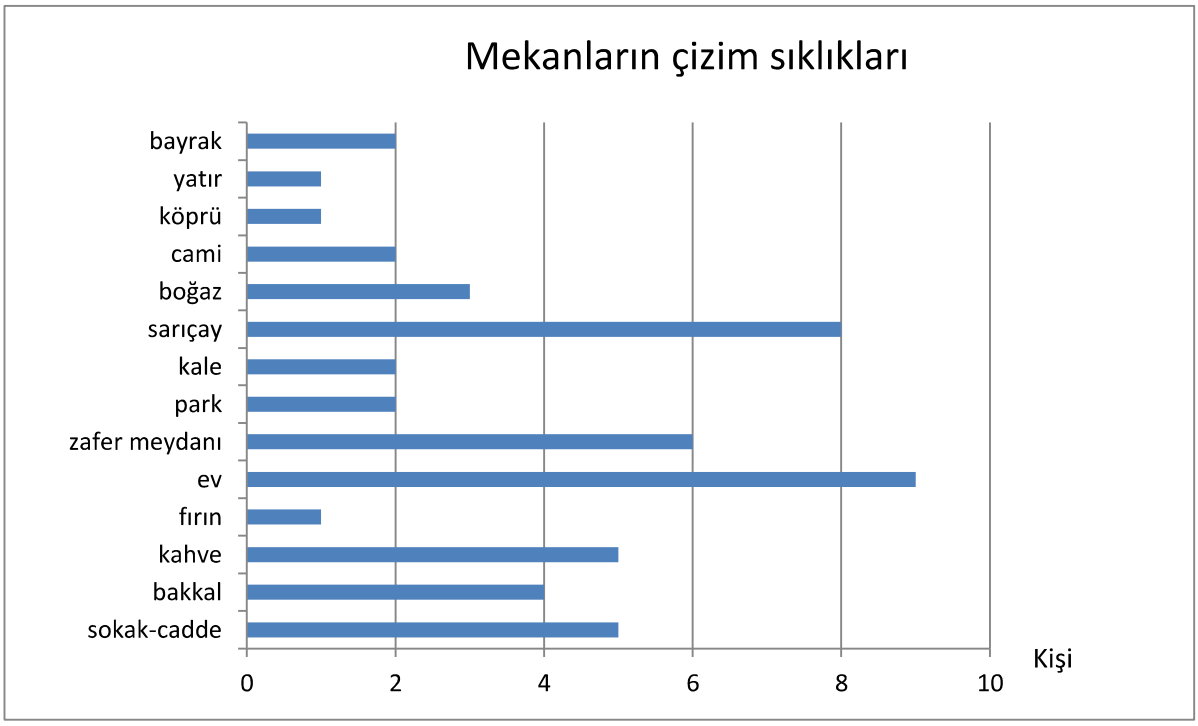

Katılımcıların çizime başladıkları noktalara bakıldığında kişisel mekan olan evlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle kadın katılımcılar çizime evlerinden başlamışlardır. Bir diğer önemli referans noktalarından biri de Sarıçay'dır. Bu iki mekan çizim sıklıkları açısından da en fazla tekrar eden mekanlardır.

Milgram ve arkadaşları (1972), kentsel imajların oluşumundaki etkenleri açıklamaya yönelik geliştirdikleri formülde, bir imajın tanınmasının, "*popülasyonun akıcılığı anlamında merkezilik özelliği"* ile *"sosyal ve mimari açıdan ayırıcı özelliklerinin"* bir fonksiyonu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu formülden hareketle, yazarlar imajın oluşumunu etkileyen etmenleri iki grupta toplamışlardır: fiziksel etmenler (bina ve yapıların ayırıcı mmari özellikleri, halk tarafından sıklıkla kullanılan alanlara yakınlıkları) ile sosyal etmenler (genelde kullanılan yapıların sosyal ve psikolojik anlamları). Milgram ve

arkadaşlarının geliştirdiği formülün genel geçerliliği Appleyard (1976) tarafından geçmiş yıllarda desteklenmekle birlikte, bu çalışmanın bulguları ile de doğrulanmaktadır.[156]

Şekil 4.4: Zihin Haritalarında Mekanların Çizime Başlama Noktaları

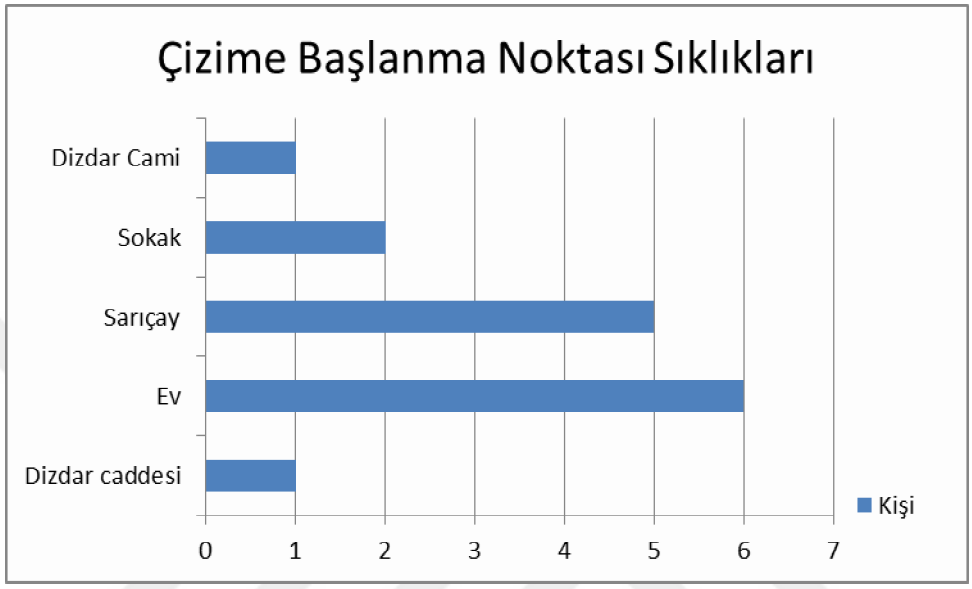

[156] Melek Göregenli, Pelin Karakuş, İrem Umuroğlu, Erdem Ömüriş, *Selçuk Kent Belleği: Dün Bugün* age s. 83.

Şekil 4.5: Çizime Sarçay'dan Başlanan Bir Harita Örneği

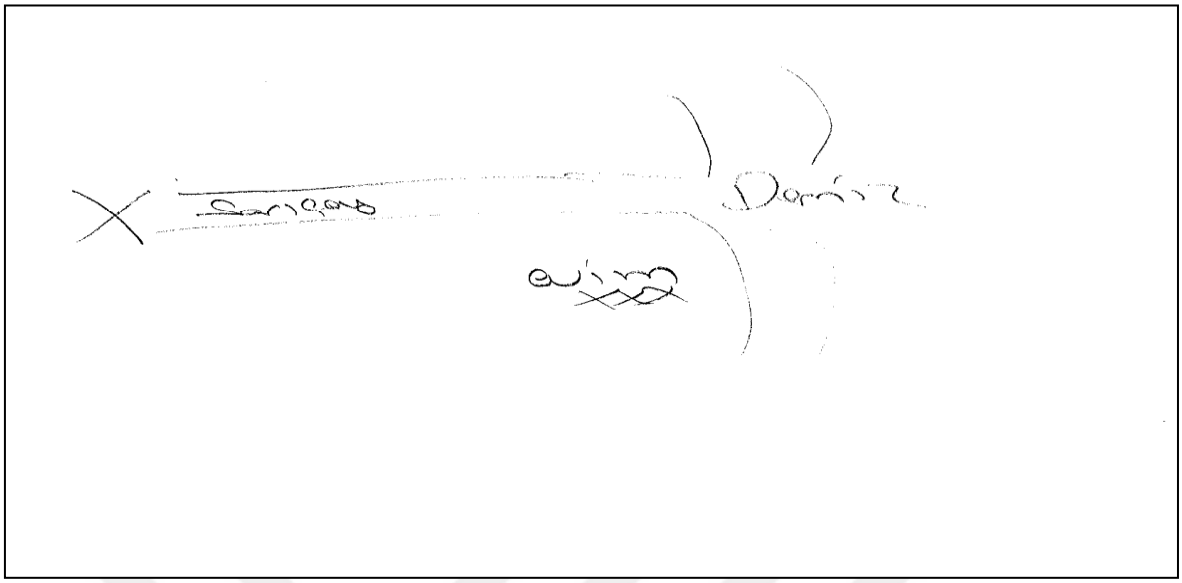

Şekil 4.6: Çizime Sokaktan Başlanan Bir Harita Örneği

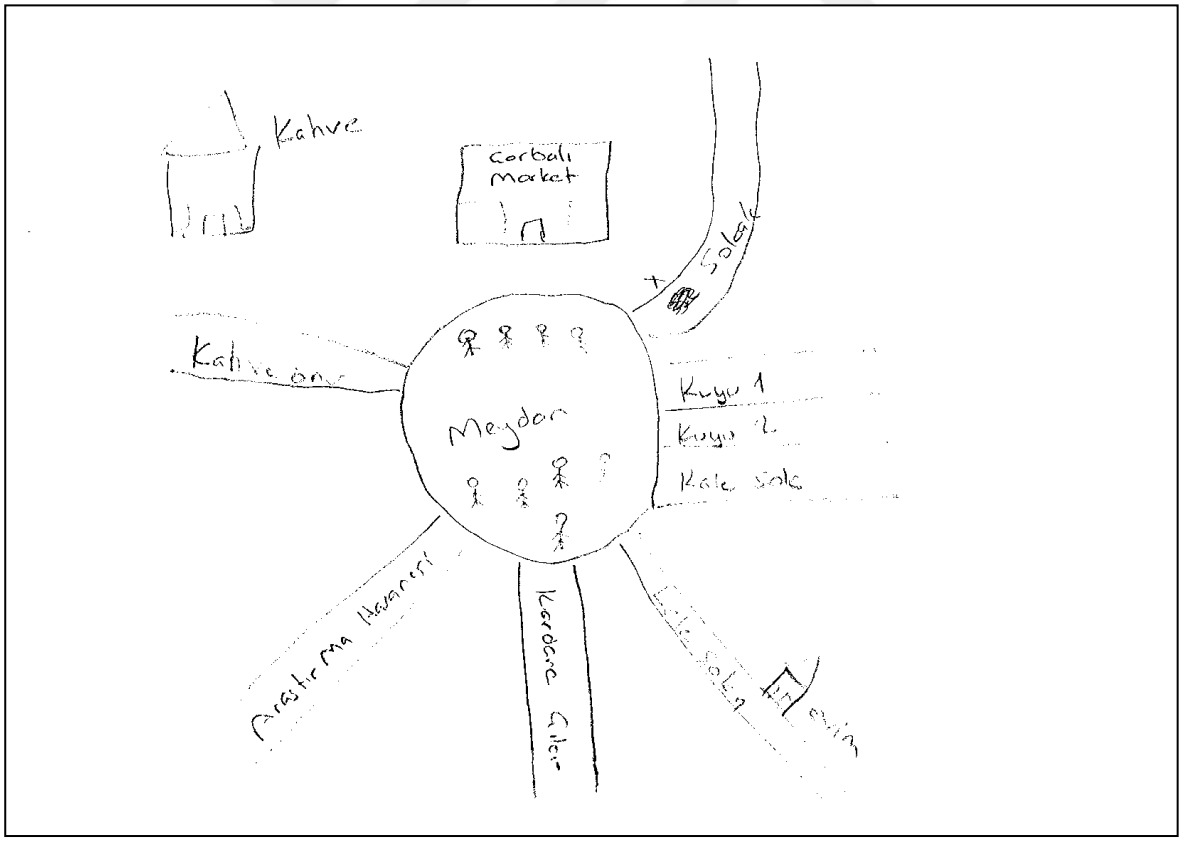

Şekil 4.7: Çizime Evinden Başlanan Bir Harita Örneği

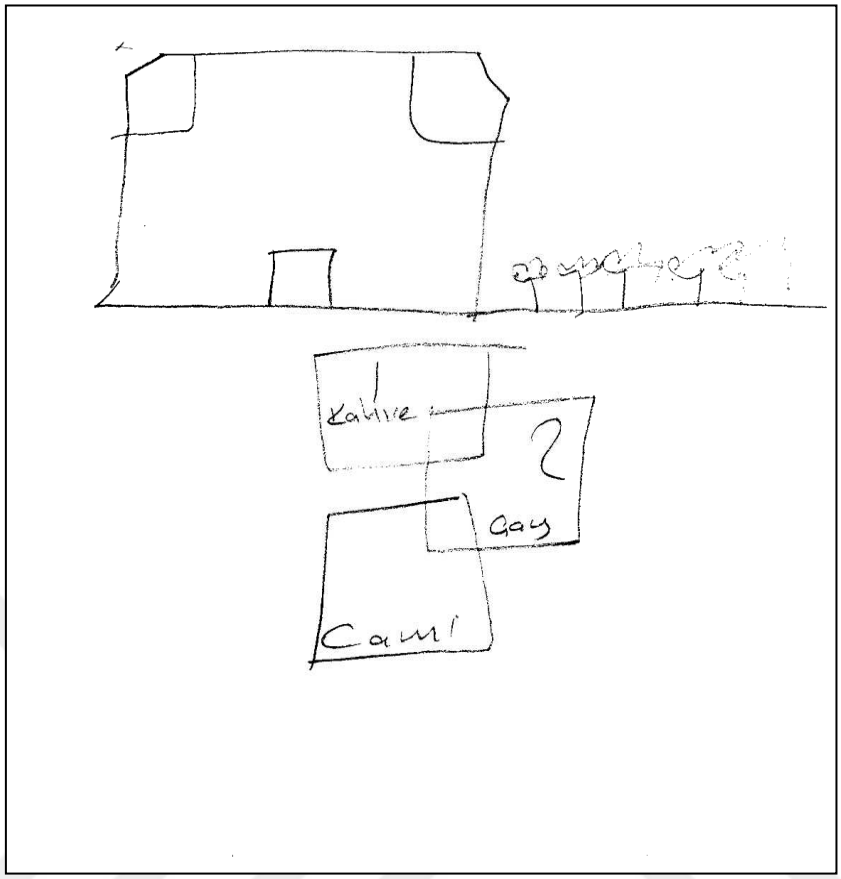

Şekil 4.8: Çizime Caddeden Başlanan Bir Harita Örneği

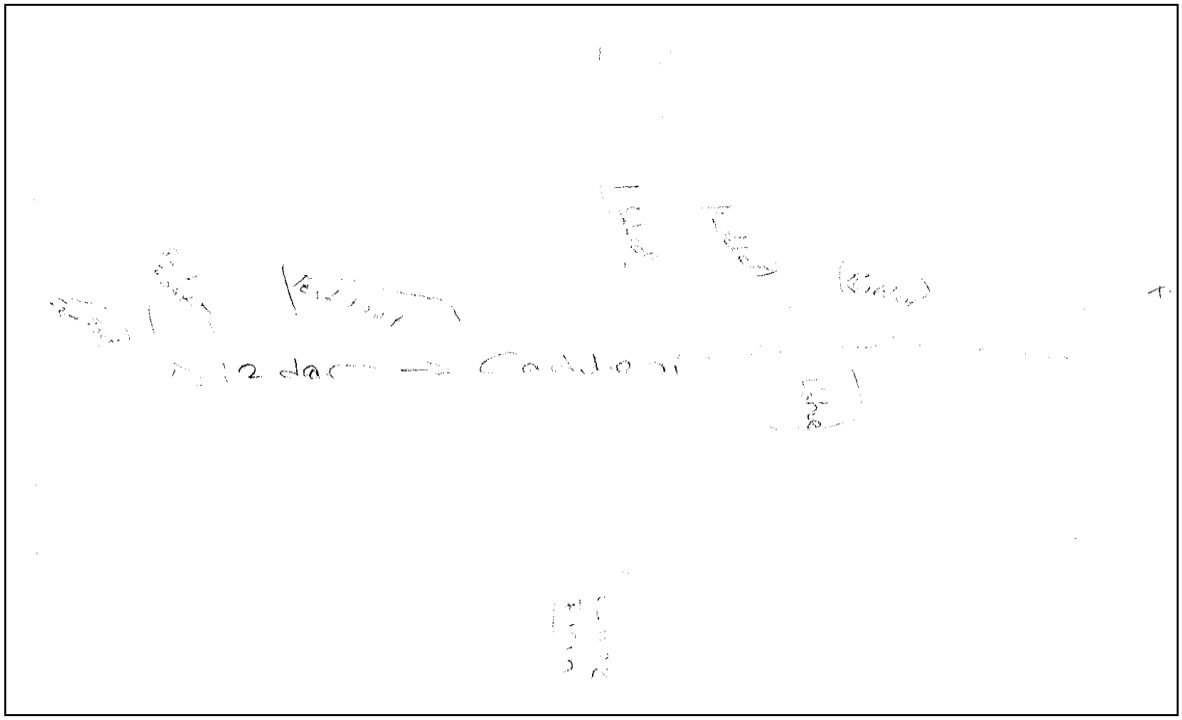

4.2.2 Zihin Haritasındaki Kelimelerin Analizi

Katılımcılara kelimelerin çağrıştırdığı anlam sorulmasına rağmen katılımcılar daha ziyade cümle yazmıştır. Katılımcıların utangaç oldukları ve bu etnik kavramlar üzerine çalışmanın da bir hayli zor olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda müdahale etmemek uygun bulunmuştur. Daha sonra cümlelerdeki tanım niteliğindeki kelimeler tek tek analiz ederek değerlendirmeye alınmıştır.

Haritaların çözümlenmesi sonucunda "Çingene" kelimesinin referansları daha çok ayrı bir dili olan (bu dile Çingenece diyorlar), çadırda yaşayan gibi daha basit gördükleri ifadeleri verirken; "Roman" yerleşik hayat yaşayan, hakkını savunan, eğitimli insanlardır. Bunlarla birlikte iki kelimenin de aynı olduğunu ifade eden katılımcılar da mevcuttur. Katılımcılardan Özer Bey: "Benim dünyamda Roman diye bir şey yok, sadece Çingene var." Demektedir.

Şekil 4.9: Zihin Haritalarında Roman Kelimesinin Çağrıştırdığı Anlamlar

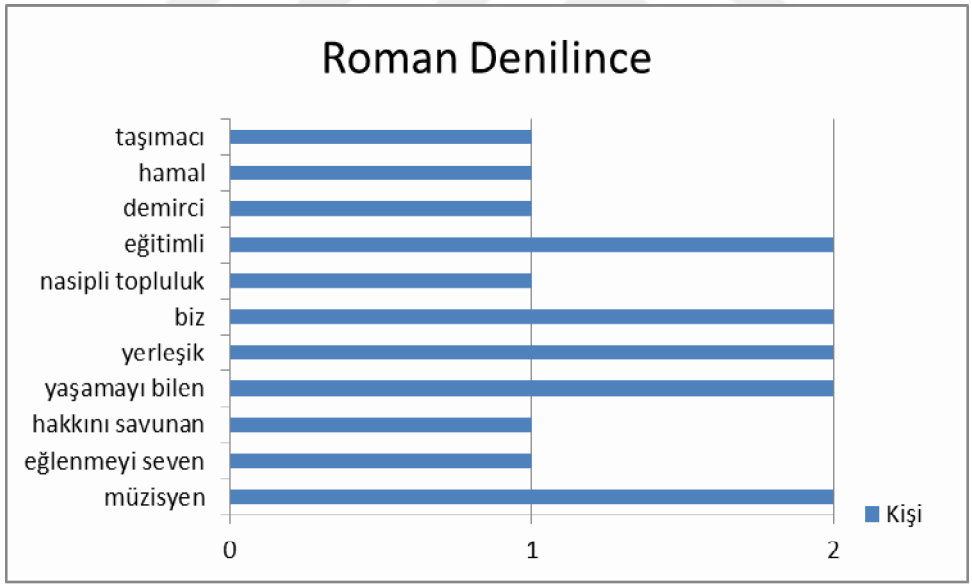

Şekil 4.10: Zihin Haritalarında Çingene Kelimesinin Çağrıştırdığı Anlamlar

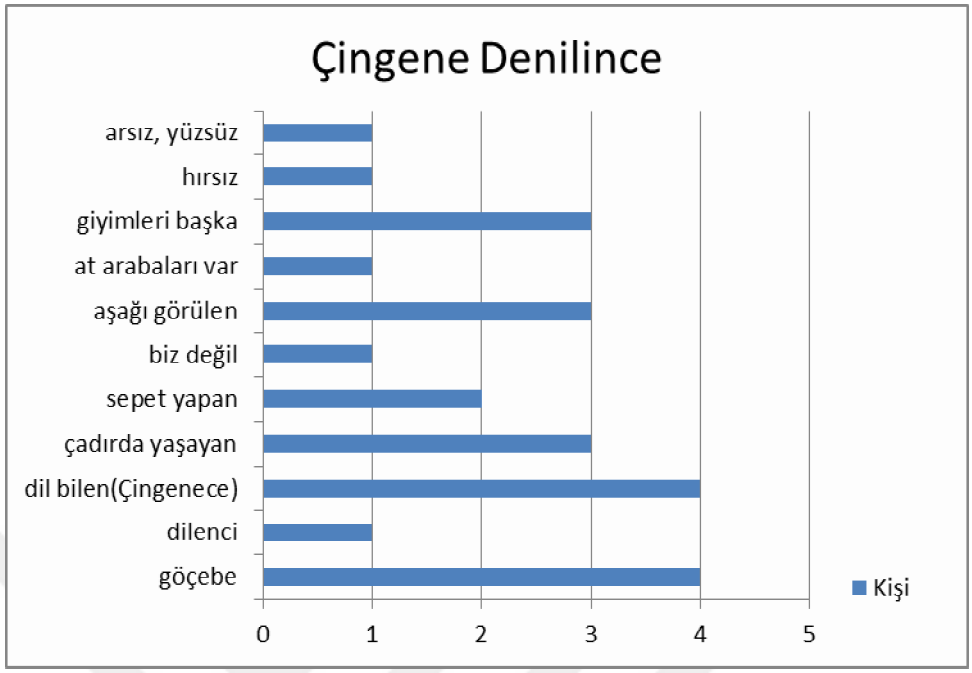

Şekil 4.11: Roman ve Çingene Kavramlarına Ait Bir Harita Örneği

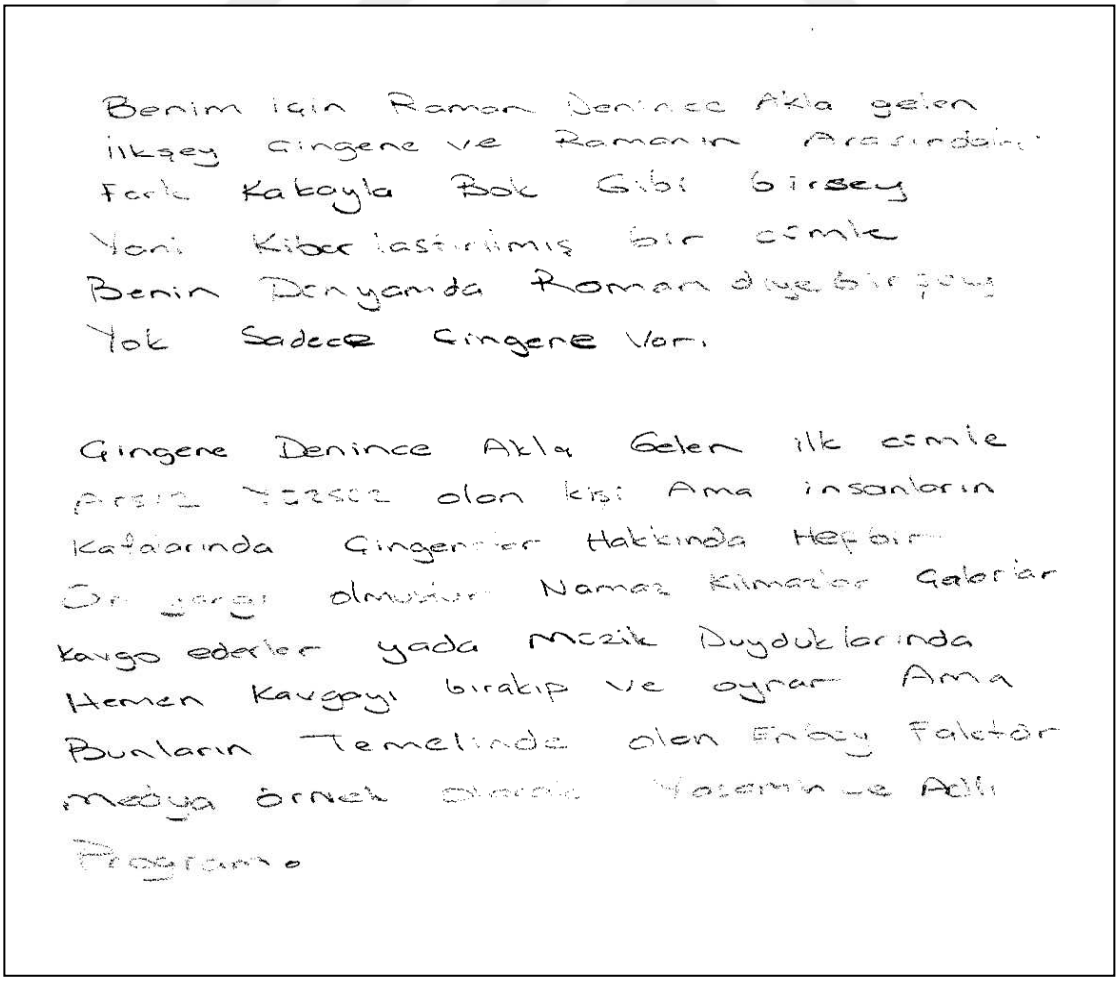

Şekil 4.12: Roman ve Çingene Kavramlarına Ait Bir Harita Örneği

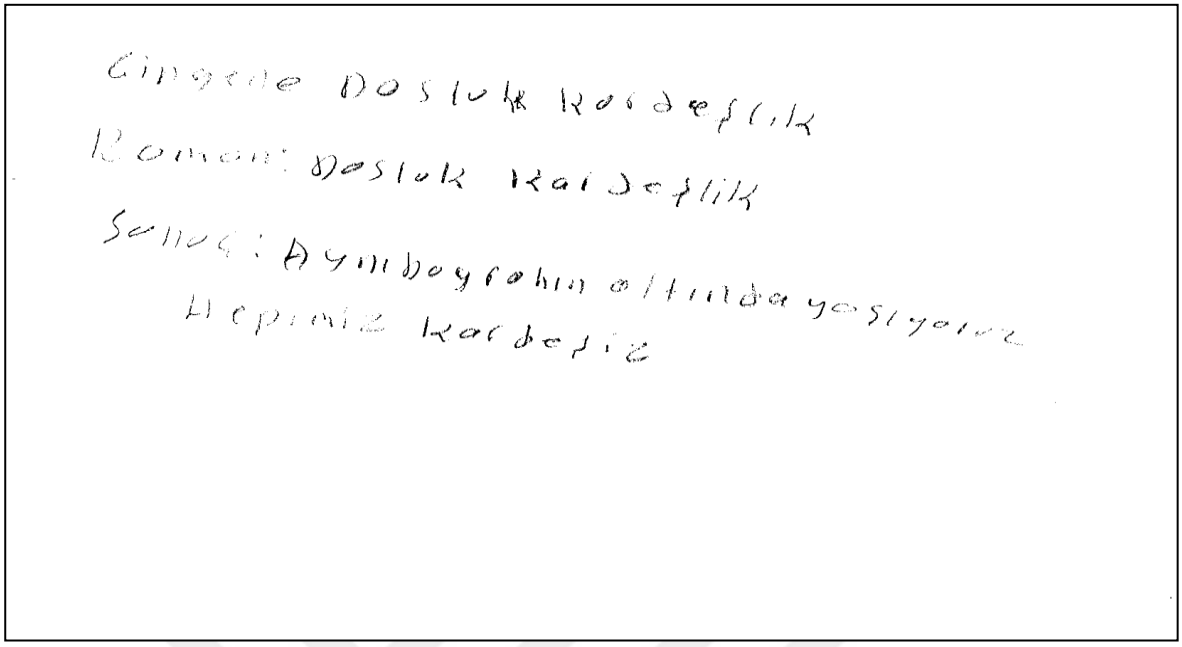

Şekil 4.13: Roman ve Çingene Kavramlarına Ait Bir Harita Örneği

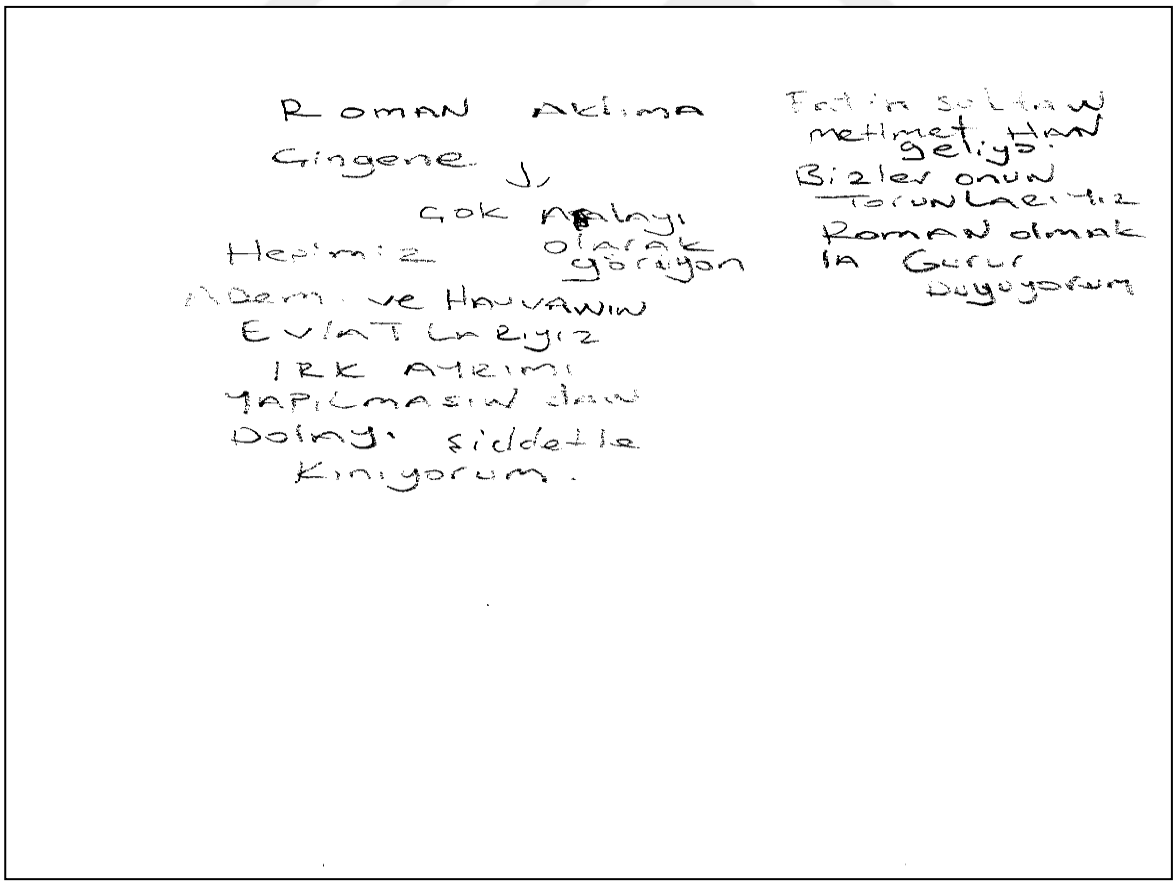

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışmanın literatür bölümünde Romanların tarihi, karakteristik özellikleri, kültürel, ekonomik, sosyal yapıları, Anadolu'daki Roman gruplarının genel özellikleri ele alınmış, çalışmanın son bölümünde ise Çanakkale'nin Fevzipaşa Mahallesi'ndeki kendilerini ağırlıklı olarak Roman diye tanımlayan mahalle sakinleri ile karşılıklı diyaloga dayanan görüşmeler gerçekleştirilerek bir alan uygulaması yapılmıştır. Bu bağlamda, literatürde Anadolu'daki Roman topluluklarına- özellikle, kendilerini tam anlamıyla Roman diye nitelendiren Batı Anadolu'daki etnik grupların özellikleri ile Fevzipaşa mahallesi sakinleri arasında önemli oranda tutarlılık olduğu gözlemlenmektedir.

Fevzipaşa Mahallesi, gerçekten de şehrin kıyısında kurulmuş bir kenar mahalle görünümündedir Fevzipaşalılar mahallelerinden hoşnut olduğunu, burada kendileri ile benzer insanlarla bir kültürü yaşattıklarını söylemektedirler. Fevzipaşa onlar için ata yurdu, baba mahallesidir. Bu nedenle bazı katılımcılar çocuklarının geleceği için taşınmayı düşünseler de, genellikle mahallenin dışında yaşamayacağını, buraya gelin geldikten sonra alıştığını, Fevzipaşalı olmanın Fenerbahçelilik gibi olduğunu söyleyenler ağırlıkta gözükmektedir.

Özellikle kadın katılımcılar yağmur sonrası evlere su basmasından, park alanlarının yetersiz olmasından şikayetçiler. Mahallelerine yürüyüş alanı istemektedirler. Bu noktada yaşamlarını ağırlıklı olarak mahallede geçiren kadınların bu tarz isteklerinin olması doğal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum zihin haritalarında da açığa çıkmıştır. Kadın katılımcılar evlerini sokaklarını çizmişlerdir.

Mahallenin gündemindeki en temel konuların başında kentsel dönüşüm gelmektedir. Bir kısım mahalleli bunu gerekli görmekte olup, mahallelinin mahallesine geri dönmesi şartını koşmaktadır. Bir kısım mahalleli ise böyle bir şeyin mümkün olmayacağını, 300 yıllık bir gelenek olduğunu söylemekte ve kentsel dönüşüm sonrası kendi mahallelerine başkalarının yerleştirilmesinden hoşlanmayacaklarını belirtmektedir.

Sosyo-ekonomik profile bakıldığında düşük gelir grubuna ait bir mahalleden bahsedilmektedir. Bu doğrultuda istihdam alanları az olup, eğitim seviyesi de oldukça

düşüktür. Özellikle, mahalle sakinleri tarafından eğitim-işsizlik-sosyal dışlanma arasındaki ilişki sıklıkla vurgulanmaktadır. Buna göre, sosyal hayattan dışlandığı için bu mahalleye çekilen gençler, eğitim alamamakta bu nedenle işsiz kalmaktadır. Bir diğer görüşe göre ise gençler mahalledeki genel işsizlikten ötürü okula gönderilememektedir. Bu bağlamda her iki görüş de haklılık payı taşımaktadır. Mahallede işsizlik oranı oldukça yüksektir ve çoğunlukla sosyal imkanlara ulaşmalarını sağlayan anahtar ellerindeki Yeşil Kart'tır.

Bununla birlikte bir diğer önemli unsur ise dışlanmadır. Katılımcıların önemli bir bölümü toplum içindeki Çingene imgesinden ötürü özellikle okulda ve sokakta aşağılandıklarını belirtseler de, bundan kaçış yolu olarak Roman kimliğine sığındıklarını söylemektedirler. Böylece Roman mutenalaşmış bir kimlik olarak kendi ötekisini yani "Çingene"yi yaratmaktadır. Bu Çingene imgesi, sepetçidir, dili vardır ve göçer bir şekilde yaşar. Toplumun atfettiği suçla ilgili unsurlar da bu Çingenelerin işidir. Zihin haritasında kötü imaj içeren bütün söylemlerin “Çingene” kelimesine referans veriyor olamsı da bu durumu desteklemektedir.

Romanların bu anlamda, sosyal entegrasyonunu sağlayan bir diğer unsur ise müzisyen yönleridir. Müzisyenlik son yıllarda Romanların sığındıkları kabuktan çıkmalarına ve toplum tarafından belli bir imaj altında kabul görmelerine neden olmaktadır. Bu alanın dışına çıkıldığında yeniden Çingene imajına dönülmesi tehdidi oluşmaktadır.

Fevzipaşalıların siyasetle ilişkisi iki kanal üzerinden yürümektedir. Bunlardan ilki muhtardır. Muhtar, mahallede oldukça merkezi bir konuma sahiptir. Cenazeleri organize etmekten, Yeşil Kart edinilmesini sağlamaya kadar muhtar bir garantör gibi mahalleli ile yerel yönetimlerin ilişkisini düzenlemektedir. Bir ikincisi unsur ise belediyedir. Ağırlıklı olarak Fevzipaşalılar genel siyasetten çok belediyelerin uygulamalarına önem vermektedirler. Çünkü kentsel dönüşüm gibi konularda onlara göre asıl karar alıcı belediyedir, bu nedenle oy verirken bu sorunlara ve çözümlere yakınlık ekseninden hareket etmektedirler.

Fevzipaşa Mahallesi'nde kadın-erkek görece eşitlik sağlanmış olup, evlilik yaşları eğitimle doğru orantılı olarak yükselmektedir. Özellikle, kadınların çocuklarını okutmak noktasında erkeklere oranla daha istekli oldukları görülmektedir. Bununla birlikte, düğünler uzun sürmekte, yemek-içmek ve eğlencenin uzun zamana yayılması ile ön plana çıkmaktadır. Cenazeler ve günlük dini yaşantısı ise İslam'la uyumludur. Bu konuda

katılımcılar, kendilerinin İslami bir yaşantı sürdüklerini ancak her şeyin 5 vakit namaz olmadıklarını belirtmişlerdir. İnançtan bahsederken genel söylem oruç ile başlamaktadır.

Görüldüğü üzere Fevzipaşa Mahallesi'nde sürülen yaşam, literatürde Batı Anadolu'daki Roman topluluklarının yaşamı ile paralellik arz etmektedir. Mahalleli yerleşiktir. Mahalleye olan bağlılıkları ve kendilerini en rahat hissettikleri yerin mahalle olması dışlandıkları için kendilerine ait bir alan kurduklarını gösteren bir referanstır. Bu bağlamda, Fevzipaşalıların vatandaşlık pratiklerini güçlendiren bir uygulama olarak yerel yönetimlere ve muhtarlık makamına önem verilmeli, ulusal ve yerel politikalar özellikle bu iki kanal üzerinden yürütülmelidir. Mahallede yer alan sivil toplum kuruluşları ile entegreli çalışmalar sağlanmalıdır. Böylece gerek ulusal çapta gerekse yerel ölçekte oluşturulan politikalar Fevzipaşa Romanlarının entegrasyonu üzerinde etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitap, Makale ve Dergiler:

Akgül, Başak. "Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi ve Örgütlenme Deneyimleri", *Öneri,* C:9, S:34, Temmuz 2010, ss.213-222.

Akkaya, Özlem Bayraktar. "Çingeneler: Başka Bir Dünyanın İnsanları", *Global Media Journal,* Bahar, 2011, ss.121-136.

Aksoy. Bülent ve Hakan Koç, "Türkiye'de Öğrenim Gören Lisana Öğrencilerinin Zihin Haritasında Avrupa Birliği Algısı (Ankara İli Örneği), *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S:196, Güz 2012, s.s. 107121

Aksu, Mustafa. *Türkiye'de Çingene Olmak,* Kesit Yayınları, İstanbul 2006.

Alöz, İsmail. "Osmanlılar Zamanında Dalmaçya Kıyılarında Çingeneler", *Perspectives on Ottoman Studies* (içinde), Berlin, 2010, ss.53-64.

Aras, Fatma Erdoğan. "Etnik (Çingene) İşgücünün Formel İşgücü Piyasasına Katılım Biçimleri ve Bu Süreçte Etkili Olan Faktörler: İstanbul (Cankurtaran) ve Edirne (Menzilahır) Örnekleri", Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.11, S.1, 2009, ss.75-100.

Arayıcı, Ali. *Avrupa'nın Vatansızları: Çingeneler*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2008.

Aşkın, Umut. "Çingeneler ve Sosyal Politika- 3"., *Çalışma Ortamı,* S:122, 2012, ss.20-22.

Aydoğan, Doğa. Yabancı Çingenelerin Türkiye'ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006

Canpolat, Taner ve Muammer Ak, "Selâmsız Çingene/Roman Topluluğunun Sosyo-Kültürel Yapısı Üzerine Bir Çalışma", *Üsküdar Sempozyumu VI Bildiri Kitapçığı,* 2009, ss.349-364.

Cirhinlioğlu, Gül Fatma, Vezir Aktaş ve Bengi Öner Özkan, "Sosyal Temsiller Kuramına Genel Bakış" *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* C:30, S:2, Aralık 2006, ss.163-174

Çelik, Adnan ve Emre Şahin. "Ötekilerin Hiyerarşisinde Kültürel ve Sınıfsal Karşılaşmalar: Kürt Toplumunda Çingene Algısı ve Sosyal Dışlanma Pratikleri", *Toplum ve Kuram Dergisi,* S:6-7, 2012, ss.307-325.

Dingeç, Emine. "XVI. Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Çingeneler", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S:20, 2009, ss.33-46.

Fraser, Angus. *Avrupa Halkları- Çingeneler,* çev. İlkin İnanç, Homer Kitabevi, İstanbul 2005.

Gökçen, Sinan ve Sezin Öney, "Türkiye'de Romanlar ve Milliyetçilik", *Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*, Der: E. Uzpeder ve S. Gökçen, Mart Matbaacılık, İstanbul 2008, ss.129-135.

Göregenli, Melek, Karakuş, Pelin, Umuroğlu, İrem, Ömüriş, Erdem, Selçuk Kent Belleği: Dün Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temsilleri, Selçuk Belediyesi Selçuk- Efes Kent Belleği Yayınları, İzmir 2013.

Haywood, John. *The Great Migrations From the Earliest Humans to the Age of Globalization,* Quercus, 2009.

Jemeric, Vladan ve Rena Radle, "Avrupa'da Çingene Düşmanlığı ve Sınıfsal Irkçılık", *Red Thread*, S:83.

Kenrick, Donald. *Çingeneler, Ganj'dan Thames'e*, çev. Bahadır Turnakçı, Homer Yayıncılık, İstanbul.

Kolukırık, Suat. "Sosyolojik Perspektiften Türk(iye) Çingeneleri: İzmir Çingeneleri Üzerine Bir Araştırma ", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C:3, S:1, 2006, ss.1-24.

Kolukırık, Suat ve Şule Toktaş, "Turkey's Roma: Political Participation and organization", *Middle Eastern Studies*, C:43, S:5, 2007, ss.761-777.

Marsh, Adrian. "Etnisite ve Kimlik: Çingenelerin Kökeni", *Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*, Der: E. Uzpeder ve S. Gökçen, Mart Matbaacılık, İstanbul 2008, ss.19-27.

Mezarcıoğlu, Ali. *Çingenelerin Kitabı*, Cinius Yayınları, İstanbul 2010.

Mezarcıoğlu, Ali. *İlk Adım: Teşhis*, Haziran 2011.

Mezarcıoğlu, Ali. "Çingeneler ve Irkçılık", Radikal, 24.05.2009.

Motomura, Motomura. *Gypsy Legislation in Spain, 1499-1783,* 2003, The Concord Review Inc.

Özkan, Ali Rafet. *Türkiye Çingeneleri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Tanrıverdi, Gülbu vd., "Çanakkale'de Yaşayan Romanların Purnell'in Kültürel Yeterlilik Modeli ile Değerlendirilmesi", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi,*, C:15, S:4, 2012, ss.244-253.

Topuz, Senem Kurt. Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye'de Yurttaşlık: Edirne Çingenelerinin/Romanlarının Yurttaşlık Algısı Üzerine Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2006, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tunçel, Harun, "Türk Öğrencilerin Zihin Haritalarında İslam Ülkeleri" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 12, S: 2 ss. 83-103

Ünaldı, Emine Halime. "Türkiye'de Yaşayan Kültürel Bir Farklılık: Çingeneler", *Batman University Journal of Life Sciences,* C:1, S:1, 2012, ss.615-626.

Yanıkdağ, Tülin. "Roman Açılımı ve Türkiye'de Roman Sorunu", *Bilgesam*, 3 Mart 2010.

Yavuz, Emine. "Abe biz Müslümanız beya!..", *Aksiyon,* Haziran, 1998.

Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.

Yıldız, Hüseyin. "Türkçe'de Çingeneler İçin Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri", *Dil Araştırmaları Dergisi,* C:1, S:1, Güz 2007, ss.61-82.

İnternet Kaynakları:

"Çanakkale'de Yerleşim ve 19. yüzyılda Mahalleler",

<http://www.gezikolik.com/tr/Tarih_Kultur/Genel_Bilgiler/Turkiye/CANAKKALE/CANAKKALEDE_YERLESIM_VE_19_YY__DA_MAHALLELER_/e_4021.aspx>, (21.06.2013).

Çingeneler < http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ingeneler> (09.05.2013).

Çingenelerin İnsanlık Arayışı, http://www.haksozhaber.net/cingenelerin-insanlik-arayisi-15710yy.htm (25.09.2014).

Çingenelerin Kökeni ve Güçleri. <http://www.turkiyecingeneleri.8m.com/giris.htm> (09.05.2013).

Nazilerin Çingene Katliamı(1933-1945) http://www.siradisi.org/dunya-tarihi/14176-nazilerin-cingene-katliami-1933-1945-cingene-soykirimi-ii-dunya-savasi-nazilerin-irkci-ideolojisi.html(25.09.2014)

"Osmanlı'da Kıpti Açılımı"

<http://bakisarisakal.com/OSMANLI'DA%20KIPT%C4%B0%20A%C3%87ILIMI.pdf>, (21.06.2013).

"Romanların Gözünden Selendi'deki Linç Olayları",

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/romanlarin_gozunden_selendideki_linc_olaylari-973222> (21.06.2013).

"Sulukuleliler Taşoluk'ta Barınamadı"

<http://www.extrahaber.com/haber.php?haber_id=20309>, (21.06.2013).

http://vagus.tv/2013/11/11/sulukule-kentsel-donusum-projesinde-neler-oldu/(20.6.2014)

http://www.milliyet.com.tr/iste-yeni-sulukule-/gundem/gundemdetay/21.02.2013/1671398/default.htm(20.6.2014)

http://www.extrahaber.com/haber.php?haber_id=20309(20.6.2014)

“Trabzon’da kaç Çingene varmış”

http://www.haber61.net/trabzonda-kac-cingene-varmis-50703h.htm (08.09.2014)

-," Belgin Cengiz: Burjuva, Kağıthane'deki Romanı Sevmez", Birgün, 24.01.2010.

“2011 Genel Seçimleri Mahalle Bazında Sonuçları”
https://sonuc.ysk.gov.tr/module/sonuc.jsf19.10.2014

http://www.nufusu.com/ilce/merkez_canakkale-nufus (20.10.2014)

EKLER

EK-1

KATILIMCILAR	YAŞ	EĞİTİM	MESLEK	TARİH	SAAT
Şahin Bey	54	Lise	Emekli	12.07.2013	16.26
Süleyman Bey	48	Ortaokul	Müzisyen	12.07.2013	16.26
İsmail Bey	65	Lise	Emekli	12.07.2013	16.26
Ömür Hanım	60	İlkokul	Ev Hanımı	12.07.2013	16.20
Naime Hanım	42	İlkokul	Ev Hanımı	17.07.2013	19.39
Hüseyin Bey	37	İlkokul	Müzisyen	17.07.2013	18.00
Canan Hanım	45	İlkokul	Ev Hanımı	17.07.2013	18.10
Ahmet Bey	43	Ortaokul	Otopark İşl.	17.07.2013	18.30
Ahmet Bey	59	İlkokul	Serbest Meslek	17.07.2013	17.45
Şakir Bey	30	İlkokul	Boyacı	22.07.2013	20.30
Sevilay Hanım	60	-	Temizlikçi	22.07.2013	20.12
Derya Hanım	28	İlkokul	Ev Hanımı	22.07.2013	20.12
Mustafa Bey	32	İlkokul	At Arabacısı	22.07.2013	20.03
Levent Bey	37	Lise	Balıkçı	22.07.2013	19.00
Hüseyin Bey	48	İlkokul	Bakkal	22.07.2013	19.22
Fırat Bey	30	İlkokul	Hurdacı	22.07.2013	19.56
Feridun Bey	32	-	At Arabacısı	22.07.2013	19.35
Ali Bey	27	İlkokul	At Arabacısı	22.07.2013	19.35
Fahrettin Bey	35	İlkokul	Çöpçü	22.07.2013	19.16
Erdinç Bey	40	İlkokul	Müzisyen	22.07.2013	19.49
Ali Bey	30	İlkokul	Müzisyen	22.07.2013	19.38
Yiğit Bey	32	İlkokul	Müzisyen	23.07.2013	17.39
Sadettin Bey	57	İlkokul	Hurdacı	23.07.2013	18.36
Kadir Bey	48	İlkokul	Aşçı	23.07.2013	17.28
Hasan Bey	65	İlkokul	Balıkçı	23.07.2013	18.27
Gökhan Bey	28	Ortaokul	Garson	23.07.2013	17.53

EK-2

KATILIMCILAR	YAŞ	EĞİTİM	MESLEK	TARİH
Ahmet Bey	54	Lise	Büfe İşletmecisi	18.09.2014
Ebrunaz Hanım	9	İlkokul	Öğrenci	18.09.2014
Selen Hanım	19	Ortaokul	Ev Hanımı	18.09.2014
Ramazan Bey	40	Lise	Muhtar	17.09.2014
Özer Bey	38	Ortaokul	Gazeteci	17.09.2014
Ahmet Bey	43	Ortaokul	Galerici	17.09.2014
Seyfettin Bey	57	İlkokul	Bakkal	17.09.2014
Yahya Bey	37	Lise	Serbest Meslek	17.09.2014
Doğan Bey	37	İlkokul	Müzisyen	17.09.2014
Cüneyt Bey	42	İlkokul	Hurdacı	18.09.2014
Seyfettin Bey	24	İlkokul	Otoparkçılık	18.09.2014
Canısı Hanım	17	İlkokul	Ev Hanımı	18.09.2014
Neslihan Hanım	18	İlkokul	Ev Hanımı	18.09.2014
Şehriban Hanım	44	-	Ev Hanımı	18.09.2014
Canpolat Bey	32	İlkokul	Serbest Meslek	18.09.2014
Nükhet Hanım	35	Lise	Ev Hanımı	18.09.2014
Tuncay Bey	30	Ortaokul	Otoparkçılık	18.09.2014

EK-3

KONU	SORULAR
Anket Soruları	İsminiz nedir?
	Mesleğiniz nedir?
	Yaşınız nedir?
	Eğitim durumunuz nedir?
Mekan Soruları	Ne zamandır bu mahallede ikamet ediyorsunuz?
	Mahalleden taşınmayı hiç düşündünüz mü?
	Taşınmak istemenizin temel sebebi nedir?
	Neden taşınmayı düşünmediniz?
	Fevzipaşa deyince aklınıza ilk ne gelir?
Etnik Sorular	Ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?
	Ayrımcılığın temel nedeni sizce nedir?
	En çok hangi grup ayrımcılığa uğruyor?
	Roman mı Çingene mi?
Mekan Değişim Soruları	Kentsel dönüşüm hakkında ne düşünüyorsunuz?
Siyasi Sorular	Mahallede seçimlere katılma durumu nedir?
	Genel seçimler mi yerel seçimler mi daha ön planda yer alıyor?
Eğitim Soruları	Mahalledeki eğitim durumu nedir?
	Eğitim hangi aşamada kesintiye uğruyor?
Sosyo-ekonomik Sorular	Mahalledeki meslek grupları nelerdir?
	Mahallenin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
	Fevzipaşa'nın en önemli sorunu nedir?
	Mahalledeki kişiler daha çok hangi sağlık güvencesine sahip?
Sosyo-kültürel Sorular	Ailede daha çok kimin sözü geçer?
	Mahallede cenaze törenleri nasıl olur?
	Mahallede düğünler nasıl olur?